

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

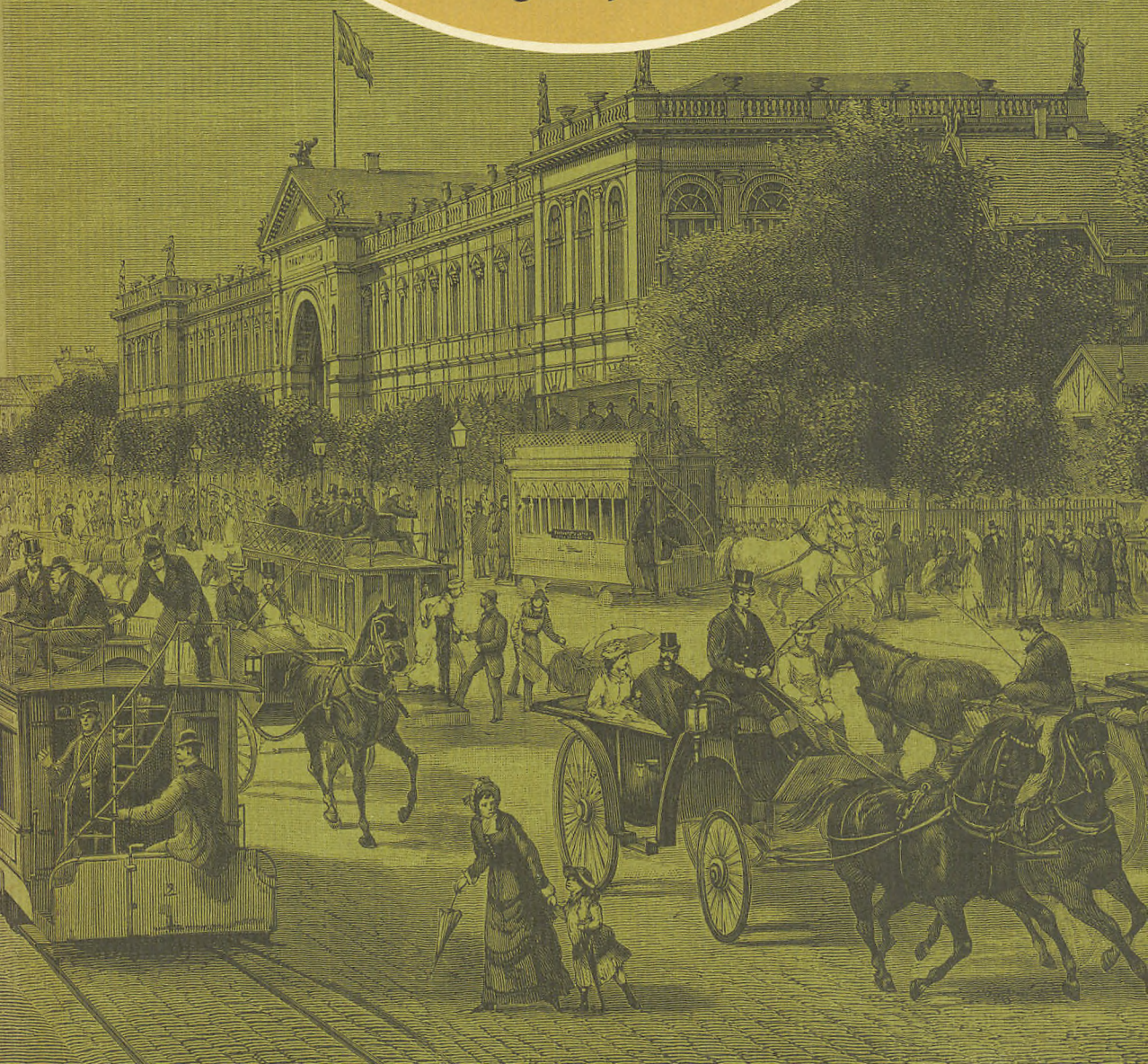
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Thore Branth
Strejflys
over Industrirådets
historie

Industriforeningen og Industrirådet
1838-1988

Thore Branth

Strejflys
over Industrirådets
historie

Industriforeningen og Industrirådet
1838-1988

Strejflys over Industrirådets historie

Jubilæumspublikation i anledning af Industrirådets 150 års jubilæum.

Bogen er redigeret af Lars Søndergård og Søren Holm.
Typografisk tilrettelægning og omslag af Niels Lundwall.

Bogen er sat med 11 punkt Bembo og trykt på et 115 gr. glittet
Uno-coat fra De forenede Papirfabrikker hos
K. Larsen & Søn A/S, Glostrup.

ISBN 87/7353/074/3

Indholdsfortegnelse

Forord.....	5
Jørgen Balthasar Dalhoff.....	7
Domiciler.....	27
Industrirådets love.....	49
Industrirådets børn.....	67
Foreningsliv	83
Udstillinger.....	101
Industrirådet under Første Verdenskrig	129
Industrirådet under Anden Verdenskrig.....	147
Glimt fra besættelsestiden.....	157
Fra skriver til direktør	165
Industrirådet i fest	187
Oversigt over Industrirådets formænd	207
Kilder og litteratur.....	209
Fotos	213

Forord

Den Industriforening, der blev stiftet den 12. juli 1838, voksede sig hurtigt stor og stærk og blev snart det industrialiserede håndværks, den spæde industris højborg. Gennem udstillinger, foredrag og undervisning arbejdede Industriforeningen for sit mål – industriens fremme – men man må ikke forestille sig en moderne erhvervsorganisation med sekretariat, medlemsservice og informationschef. Alt arbejde udførtes af medlemmer, der frivilligt og ulønnet påtog sig de forskellige hverv.

Sideløbende hermed trivedes foreningen i sin anden egenskab af selskabelig klub så godt, at den blev landets største med 5-6.000 medlemmer.

Omkring 1900 fulgte foreningen erhvervspolitisk en ret ensidig kunstindustriel kurs uden at tage hensyn til, at den unge danske industri i disse år var blevet voksen og krævede en moderne erhvervsorganisation at støtte sig til.

1910 blev det skelsættende år i Industriforeningens historie, hvor det hidtidige medlemskab for personer udvidedes til også at omfatte industrielle virksomheder og organisationer, og hvor en moderne erhvervsorganisation, Industrirådet, udvikledes inden for de gamle rammer.

Industriforeningens opgaver var naturligvis langt fra udtømt med Industrirådets oprettelse. Foreningen fortsatte som sådan helt indtil 1972 og præger organisationen den dag i dag. Ikke alene er Industriforeningens formålsparagraf fra 1838 næsten uændret, men mange andre af de gældende bestemmelser har deres rod i de gamle vedtægter.

Industriforeningens navn lever videre i de mange fonde og legater, der forvaltes af Industrirådet, som også værner om samlingen af portrætter af fortidens personligheder.

Industriklubben har sit forbillede i den gamle forenings personlige medlemsservice, men det mest iøjnefaldende af de mange bånd til fortiden er selve Industriens Hus. Det er opført på samme sted, hvor Industriforeningen for mere end 100 år siden byggede »et Hus for dem, der arbejder i Industriens Tjeneste«.

I de følgende kapitler skildres nogle af de personer, aktiviteter og begivenheder, der har præget den organisation, som i 150 år har arbejdet for den danske industris fremme.

Juli 1988

Ove Munch

Alvor, idealisme, hårdt arbejde og en asketisk livsførelse prægede Dalhoffs ansigtsstræk

Jørgen Balthasar Dalhoff

Industriforeningens stifter kaldes han, og med rette. Han fik tanken – han tog det første skridt – han samlede de rette personligheder – og han skrev den første formulering af foreningens formål.

Selv om han aldrig trådte frem i første række og aldrig påtog sig formandsposten, var der ingen tvivl om faderskabet. Han var en dygtig håndværker, der ville frigøre sig af laugene og på tværs af alle gamle skranker samle viden om nye tanker, ny teknik, nye materialer og dele den ud gennem undervisning, foredrag, udstillinger, tidsskrifter og biblioteker.

Det var hans tanker og ønsker, der kom til udtryk i foreningens love og virksomhed, og derfor er hans personlighed og hans liv af interesse.

Jørgen Balthasar Dalhoff blev født den 11. november 1800 i Ønslev Præstegaard på Falster. Under en rejse til Rusland som skibspræst på et af flådens skibe blev faderen ven med admiralen, Jørgen Balthasar Winterfeldt, efter hvem den ene af hans fem sønner blev opkaldt. Kun én fulgte i faderens fodspor, de andre fire blev alle sat i håndværkerlære, én i snedkerlære, to i gørtlerlære, medens Jørgen kom i lære hos oldermændene for Københavns Guldsmedelaug.

En lærling med mange talenter

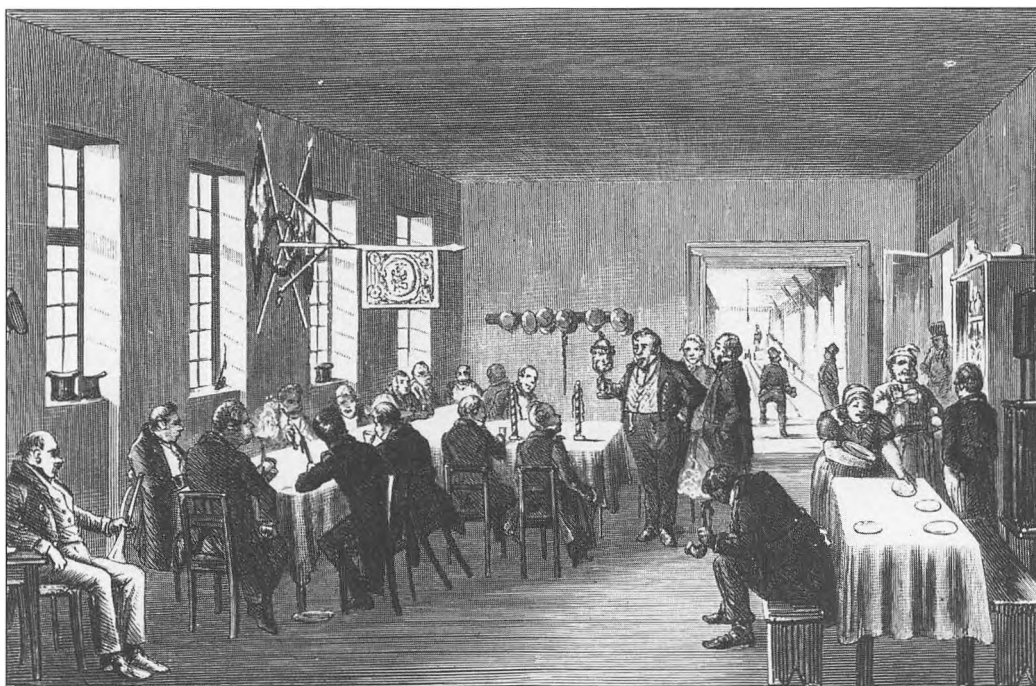
Han trivedes godt, havde lyst og håndelag og, trods en arbejdsdag på 12 timer, kræfter og interesse til at tage tegneundervisning på Kunstakademiet hos professor Hetsch og i sparsomme fritimer lære ciselering på sin ældre broders gørtlerværksted.

Hans dygtighed skaffede ham allerede i læretiden en noget umoralsk ekstraindtægt:

Tegneprøverne til svende- og mesterprøver blev afholdt hos laugets oldermænd, som lukkede de fire til otte aspiranter inde i en tegnesal en hel dag under opsyn af Dalhoff. Han fik en daler for at hjælpe med tegningerne og en daler til, hvis vedkommende bestod. Han bistod undertiden også svende med at udføre ornamenten på deres mesterstykker. Forholdet var så meget mere besynderligt, som det skete med oldermændens viden og stiltiende accept.

Det var derfor ikke mærkeligt, at Dalhoff klarede sin egen svendeprøve – en flødekande – så godt, at den blev fremhævet i laugsprotokollen.

At han havde særlige evner, viser hans ansættelse umiddelbart efter som lærer i ciselering og modellering ved Institutet for Metalarbejdere. I øvrigt fortsatte han som svend hos sin læremester, senere hos en anden guldsmed og til slut hos sin broder gørtleren, indtil han i 1824 fulgte håndværkertraditionen og gik på valsen.

*Svendeindvielse
var en af de mange
laugstraditioner*

Med anbefalinger fra Kunstakademiet, Institutet for Metalarbejdere og laug et samt et rejselæge fra Det Reiersenske Fond drog han sydpå i august 1824.

Dalhoff har næppe selv været klar over, hvor store forventninger man stillede til ham, selv om en audiens inden afrejsen hos Kunstakademiets præsident, prins Christian Frederik, den senere Christian VIII, måske har givet ham en anelse derom. Prinsen havde en ganske bestemt hensigt med ham. Det var hans håb, at Danmarks verdensberømte søn, billedhuggeren Thorvaldsen, med tiden kunne lokkes til at vende hjem fra Rom, men man var klar over, at det var en forudsætning, at Thorvaldsen også i København kunne finde kunsthåndværkere, der kunne støbe hans værker i bronze. Det fandtes dengang ikke, og derfor var prinsen først og fremmest interesseret i, at Dalhoff tog til Rom.

Men rejsens første mål var nu Berlin, hvor han fik arbejde i sit fag, men også gik på akademiet, besøgte museer og

*På valsen
i Sydeuropa*

udstillinger og i øvrigt brugte øjne og tegneblok overalt, hvor han færdedes.

*Hos Thorvaldsens
bronzestøber*

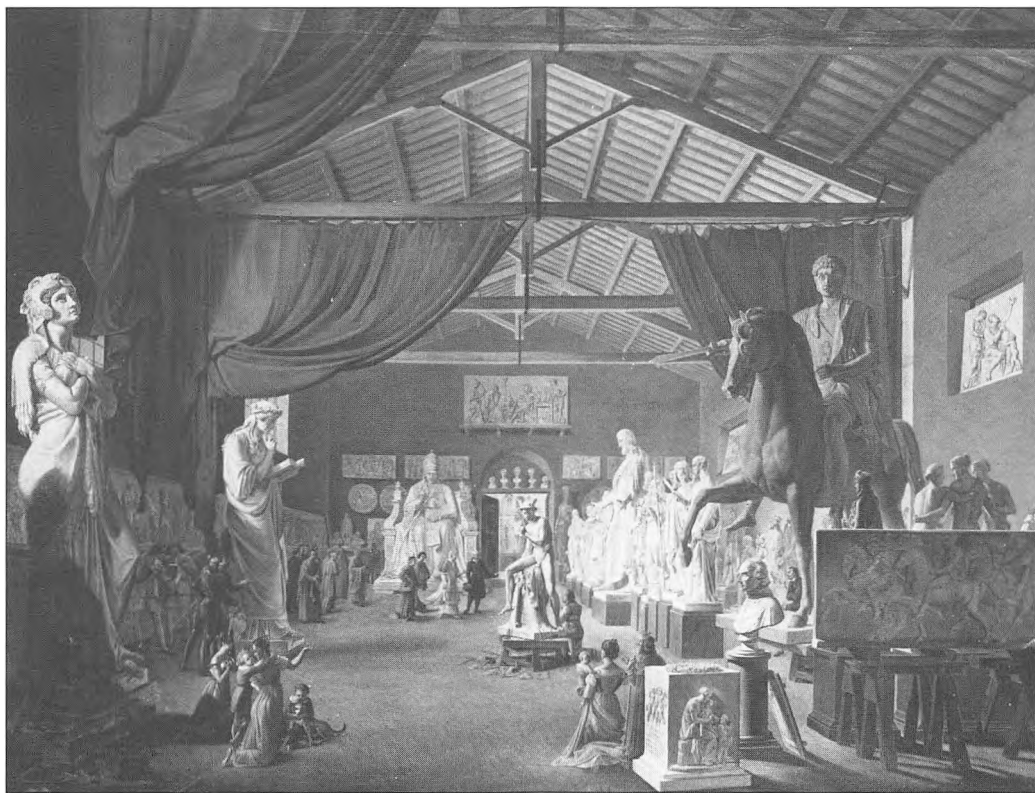
I Berlin forblev han i et år og tog så atter ranslen på ryg og vandrede over Dresden og Prag til Wien, hvortil han nåede i september 1825. Opholdet her var rent fagligt lidt af en skuffelse, selv om han i øvrigt befandt sig godt og sugede til sig af kejserstadens kultur. Han afkortede derfor besøget noget, også fordi hans velyndere på Akademiet i København, professorerne G. F. Hetsch og J. L. Lund, lod ham forstå, at Rom var den vigtigste del af hans planlagte tur. Hertil ankom han i forsommeren 1826. Han blev straks modtaget hos Thorvaldsen og fik arbejde hos Wilhelm Hopfgarten, den bronzestøber, der arbejdede for Thorvaldsen. Det var naturligvis ikke enhver farende svend, der fik sådan en modtagelse, og nu gik det da også op for Dalhoff, hvorfor prinsen og professorerne prioriterede Rom så højt. Hopfgarten havde givet tilbud på støbning af Thorvaldsens statuer til Frue Kirke, men det var uantageligt dyrt. Derfor skulle Dalhoff lære så meget som muligt hos Hopfgarten for at kunne påtage sig arbejdet til sin tid. Også billedhuggerne H. W. Bissen og H. E. Freund, som opholdt sig i Rom på dette tidspunkt, forsikrede Dalhoff om, at også de agtede at lade deres fremtidige arbejder i Danmark støbe i bronze.

I modgang og medgang blandt Roms kunstnere

Ud over arbejdet hos Hopfgarten fik Dalhoff undervisning af Thorvaldsen selv en gang om ugen, og en smuk anbefaling er underskrevet af dem begge.

Dalhoff blev i øvrigt optaget i den skandinaviske kunstnerkoloni i Rom, tilbragte jule- og nytårsaften hos Thorvaldsen og kom hos professor Børge Thorlacius, som holdt åbent hus en gang om ugen.

Under en udflugt i Sabinerbjergene blev han overrasket af et skybrud, og gennemblødt søgte han ly hos en bonde. Her

*Pave Leo XII på
besøg i Thorvaldsens
atelier på Piazza
Barberini den 18.
december 1826*

fik han lungebetændelse, som udviklede sig så voldsomt, at han mistede bevidstheden. På en kærre kørte bonden ham ind til Rom, hvor vennen Freund ved et rent tilfælde fik øje på ham. Freund bragte ham hjem og tilkaldte en italiensk læge, som med fire åreladninger på tre dage gjorde sit bedste for at slå ham helt ihjel. Dalhoff overlevede også dette, men der gik flere måneder, før han atter kunne arbejde. Ved afslutningen af sit ophold modellerede Dalhoff en buste af Thorvaldsen, som gav sig tid til at stå model for sin elev.

Maj 1827 begyndte han hjemrejsen over Neapel og Pompeji, hvor han som i Rom var flittig med skitse- og notesblok.

Med skib sejlede han til Genua, hvorfra han vandrede til Genève.

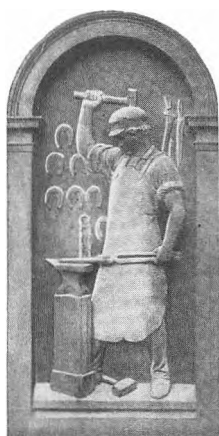
Her blev han modtaget af prins Frederik, senere Frederik VII, som på det tidspunkt boede i Genève for at studere. Han

*Hjemrejse med
svinkeærinder*

blev bedt til middag, og prinsen lånte ham næste dag sin vogn med tjener, for at han kunne få et indtryk af omegnens seværdigheder. Han blev i Genève en måned og rejste derfra til Paris, hvor han opholdt sig i august 1827.

*En studietid med
stort udbytte*

Det er givet, at de tre vandreår har gjort et stort indtryk på Dalhoff og på mange måder modnet og ændret ham. Med kongelig protektion, de bedste introduktioner og tilstrækkelige pengemidler har han i tre år set, tegnet, modelleret og diskuteret kunst i Berlin, Dresden, Wien, Rom og Paris og mødt fremragende kunstnere. Det var kun naturligt, om håndværkeren var ved at glide ud i kulissen og kunstneren trådte frem i rampelyset.

*Relief fra
Industriforeningens
bygning i København*

Et løfte til faderen

En aften i Paris stod han i sit bedste tøj og ventede på den danske chargé d'affaires, med hvem han skulle til en reception. Han var ved at trække sine hvide glacéhandsker på, da der kom et brev til ham. I dette stod, at hans fader, præsten i Ønslev, var død. Impulsivt flåede han sine handsker af, kastede dem ud ad vinduet og bar aldrig siden handsker.

Selv ikke hans børn vidste hvorfor, indtil han mange år senere fortalte dem, at han ved meddelelsen om faderens død følte, at han havde været ved at svigte ham og sig selv ved at forlade den livsbane, de sammen havde lagt. Håndværker var han, og håndværker skulle han forblive. Og håndværk og handsker hørte ikke sammen.

Fra Paris gik rejsen over Berlin til København, hvortil han kom i slutningen af 1827 efter godt tre års fravær.

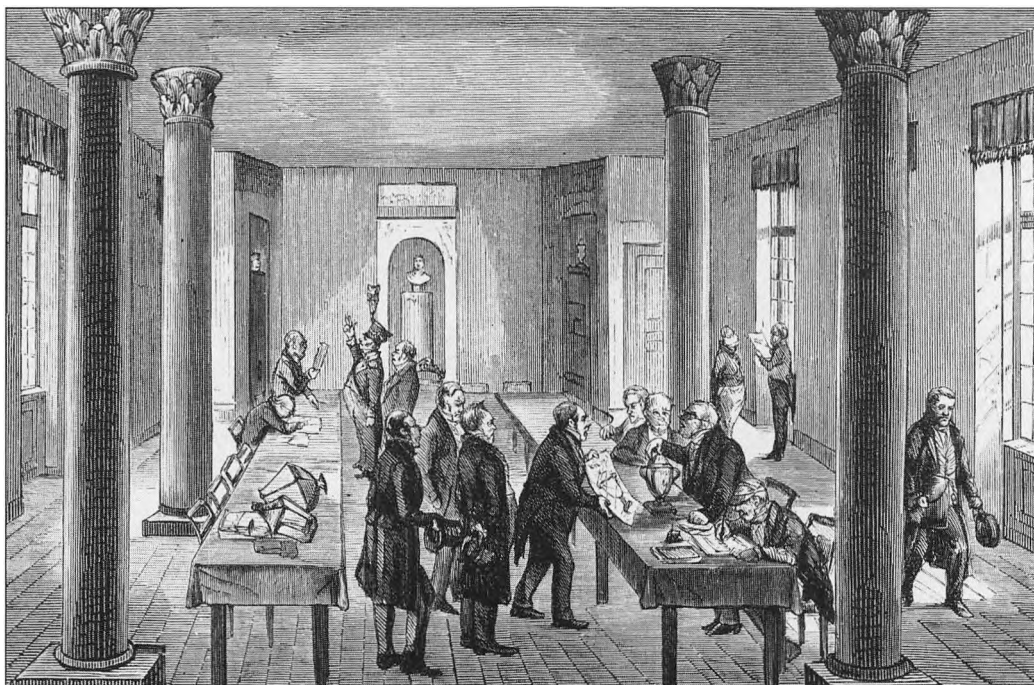
Egen virksomhed

Årene, der fulgte, blev lykkelige år for Dalhoff. Straks efter hjemkomsten blev han ansat som lærer på Kunstakademiet og på Instituttet for Metalarbejdere, samtidig med at han samarbejdede med broderen på dennes gørtlerværksted, men allerede året efter åbnede han sin egen forretning og værksted i Lille Kongensgade. I 1829 blev han mester og fik

borgerbrev uden at aflægge prøve. Han kunne nøjes med at henvise til allerede udførte arbejder, bl.a. otte kandelabre til de kongelige slotte og et guldfæste til et sværd til prins Carl af Hessen, som af professorerne Eckersberg og Lund blev betegnet som »et af Nutidens Skønneste Kunstflidsprodukter«. Hans borgerbrev som guldsmed blev også udvidet til andre, mindre ædle metaller, hvilket skulle blive af stor værdi for ham, selv om han dog ikke undgik en enkelt retssag for overtrædelse af de snævre laugsgrænser. I øvrigt udtog han i disse år sit første patent. Mange skulle følge efter, og en gennemgang viser Dalhoffs utrolige alsidighed: Galvaniseringsmetode – metalpresse – loddeapparat – vandledningsrør – visér til rifler – centralvarmekedel – filehuggemaskine.

I 1829 begyndte han på eget initiativ med anbefaling fra Kunstakademiet en undervisning af guldsmede i tegning, modellering og ciselering – om søndagen. De øvrige dage var besat fra morgen til aften.

Mesterprøve på råd- og domhuset på Dalhoffs tid

Dette var også året, hvor han giftede sig med Wilhelmine Henriette Hanuschke, et meget lykkeligt ægteskab, der også blev et fællesskab i arbejdet, idet hun passede butik og kontor, ja i lange perioder hele virksomheden.

*Et lykkeligt
ægteskab*

Som håndværker og guldsmed slog han i de kommende år sit navn fast som den førende i sit fag og fremstillede en række pokaler, opsatser, kandelabre m.m. I 1833 udnævntes han til hofguldsmed, hvad der kun var naturligt på baggrund af hans mange arbejder for kongehuset og til de kongelige slotte.

Hofguldsmed

Ikke alene gennem denne fremtrædende position i sit fag adskilte han sig stærkt fra sine laugsbrødre. Det gamle forbeholdte laugsvæsen med stivnede faggrænser, forældet uddannelse og ringe faglig dygtighed var ham inderligt imod.

Dalhoff som tekniker

Samtidig med, at han nåede højden af sin håndværkerkarriere, sås da også i hans virksomhed de første tegn på den kommende udvikling. Han støbte for første gang i bronze – det var vennen, billedhuggeren Freunds springvandsfigur til Kongens Have – og han begyndte at interessere sig for industri. På to rejser i 1835 til Berlin og i 1837 over Hamburg til London, Birmingham, Sheffield, Paris og Köln fyldte han fire bøger med beskrivelser og tegninger af maskiner. Han havde en fotografisk hjerne, som lynhurtigt kunne opfatte og fastholde en teknisk konstruktion. Allerede på dette tidspunkt vogtede fabrikanterne på kontinentet og i England på deres fabrikationshemmeligheder, men Dalhoff beretter glad og stolt, når det er lykkedes ham at komme i besiddelse af deres fremstillingsmetoder. Han lægger slet ikke skjul på, at han driver industrispionage, og forklaringen er formentlig, at det ikke dengang blev betragtet på samme måde som nu.

*Dalhoff var æresgæst ved Guldsmedelaugets 200-års jubilæum i 1885. Festen blev holdt i Industrifor-
eningen, som netop havde udnævnt ham til sit første æresmedlem*

Industriforeningens stiftelse

Det var på denne rejse, at han i Köln hørte om en *Industrie-verein*, hvilket hos ham udløste tanken om på dansk jord at skabe en industriforening, som kunne bringe håndværkerne ud af laugsvæsenets isolation og blive et samlingssted for de kræfter, der søgte at bane nye veje for den tekniske og industrielle udvikling. Straks efter hjemkomsten i august 1837 gik han videre med sine tanker.

Inden året var omme, var arbejdet i gang, og i februar 1838 forelå det første udkast til en indbydelse til at stifte en industriforening. Den udsendtes til offentligheden i sin endelige form i maj, og den 12. juli 1838 afholdtes den stiftende generalforsamling, hvor Industriforeningen fik en flyvende start med 539 medlemmer.

Når der gik mindre end et år fra tanke til virkeliggørelse, skyldtes det, at tiden var moden.

H. C. Ørsted, der som rektor for den nye Polytekniske Lærestanstalt kæmpede for at gøre naturvidenskaben til en væsentlig del af den almene dannelse, mødtes i denne bestræbelse med håndværkere af Dalhoffs støbning, som ved rejser selv havde oplevet laugsvæsenets sammenbrud og den industrielle udvikling i Europa.

Disse kredse – videnskab og håndværk – fandt sammen med den liberale opposition, som indså, at en forudsætning for en reform af laugsvæsenet var en ændring af erhvervenes egen opfattelse. Først når de lærte at opfatte industrien som en helhed, et samlet erhverv uden faggrænser, kunne man komme videre. I en industriforening så de et redskab til at nå dette mål.

Dalhoff holdt sig i baggrunden i stiftelsesperioden. Han fik sin gamle bekendt, professor G. Forchhammer til at træde frem som førstemanden. Det skyldtes ikke alene Dalhoffs beskedenhed, men også en klar erkendelse af, at i datidens kastesamfund krævede opgavens løsning en topfigur fra de øverste lag.

Den kendteste af den liberale oppositions ledere, Orla Lehmann, var medlem af Industriforeningens første repræsentantskab og næstformand 1840-41

Men de navne, der i øvrigt forekom i stiftelsesperioden og i forbindelse med den stiftende generalforsamling og det første repræsentantskab, repræsenterede netop de strømninger i samfundet, der var baggrunden for foreningens stiftelse.

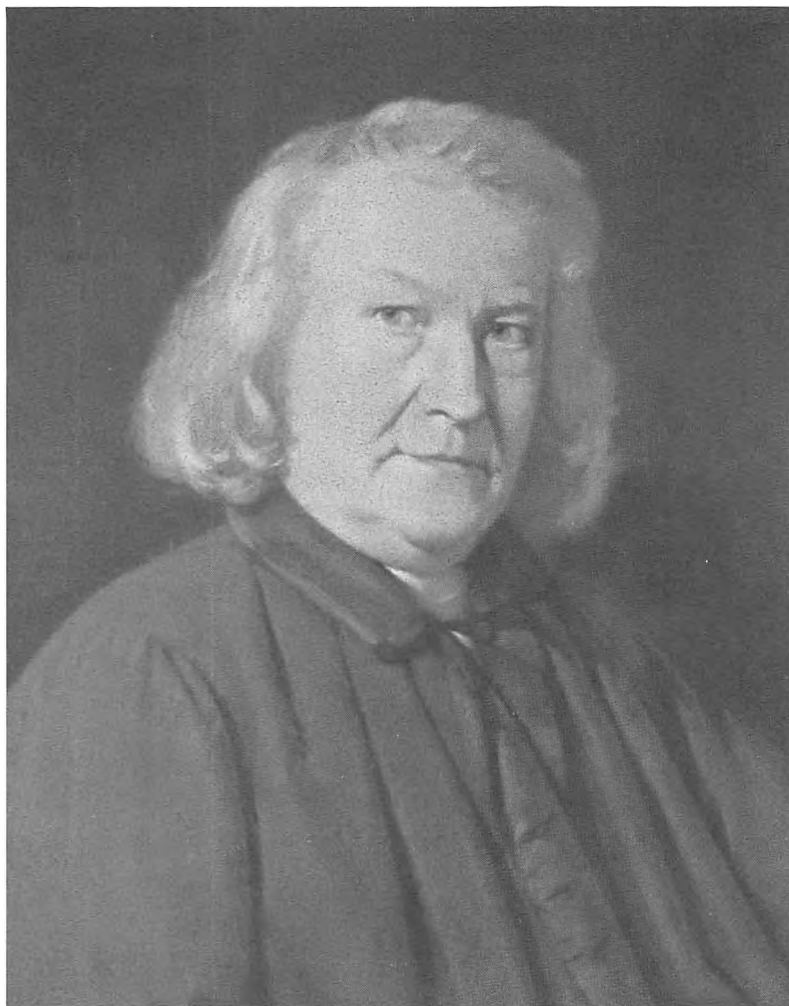
Først og fremmest en række kendte håndværkere og mestre med industriel fabrikation, alle af liberal observans. Hertil videnskaben repræsenteret af professorerne H. C. Ørsted, G. Forchhammer samt lektorerne C. G. Hummel og J. Wilkens, alle fra den Polytekniske Lærestanstalt. Den liberale opposition mødte frem med alle sine mest fremtrædende personer: Orla Lehmann, C. N. David, Balthasar Christensen og T. Algreen-Ussing. Fra Kunstakademiet kom professor G. F. Hetsch, og finans- og kommercekollegierne var repræsenterede ved henholdsvis Jonas Collin og G. Garlieb.

Havde Dalhoff holdt sig i baggrunden i den indledende fase, så trådte han desto stærkere frem, da foreningen var en kendsgerning, og der skulle bestilles noget. Han sled i det med undervisning, foredrag, udstillinger og forevisninger og sparede sig ikke for at virkeliggøre alle sine planer og drømme.

*Samarbejde
med Thorvaldsen*

Hans egen virksomhed havde i mellemtiden fået et sådant omfang, at han måtte have mere plads. I 1840 købte han gård i Adelgade, hvilket stod i forbindelse med, at Thorvaldsen i 1838 var kommet hjem fra Rom. Nu gik kongens gamle plan i opfyldelse. Dalhoff fik overdraget arbejdet med at støbe Thorvaldsens figurer til det nye Christiansborg Slot, og et nært samarbejde, der udviklede sig til et varmt venskab, tog sin begyndelse.

Det forløb dog ikke altid gnidningsløst. Thorvaldsen ønskede, at Dalhoff skulle brænde fire store figurer til Christiansborg i ler, hvad Dalhoff ikke mente var gennemførligt. Thorvaldsen insisterede, men Dalhoff svarede: »Jeg gør det pinedød ikke.« På vejen fra værkstedet gentog Thorvaldsen

*Dette portræt af
vennen Thorvaldsen,
malet af guldalderens
største portrætmaler
C. A. Jensen i 1840,
skænkede Dalhoff til
Industriforeningen*

ophidset for sig selv: »Gør det pinedød ikke – jeg går til kongen i morgen – jeg skal lære ham!«

Thorvaldsens kammertjener, der ledsagede ham, fortalte umiddelbart efter Dalhoff om mesterens vrede. Dalhoff havde en helt privat tilladelse fra Christian VIII til at bruge bagtrappen i stedet for forgemakkerne, når han havde noget på hjerte. Han benyttede sig omgående af dette privilegium og foreslog kongen, at man overlod ham fire kanoner fra Tøjhuset, for at han deraf kunne udvinde bronze til at støbe figurerne i stedet for at brænde dem i ler.

*Relief fra
Industriforeningens
bygning i København*

Kongen var begejstret for ideen og gav straks ordre til kanonernes udlevering.

Næste dag gik Thorvaldsen i audiens og meddelte derefter glædestrålende Dalhoff, at kongen havde fået den glimrende idé at lade statuerne støbe i bronze, hvilket også efter Thorvaldsens mening var langt den bedste løsning!

Denne anekdote giver et billede af Dalhoffs position.

Han var ven med og støttet af mange af guldalderens store navne: Thorvaldsen, Bissen, Freund, Eckersberg og Hetsch. Også arkitekterne C. F. Hansen og Theophilus Hansen beundrede ham.

Ridderen uden frygt og dadel

Hans forhold til det danske kongehus var også usædvanligt. Til den meget militaristiske Frederik VI tillod han sig at sige, at han aldrig havde været militær og heller ikke brød sig om det. Udtalelsen blev ikke vel modtaget, men han faldt dog ikke i unåde af den grund og blev kort tid efter udnævnt til hofguldsmed.

Christian VIII beundrede og støttede ham hele sit liv, og da han tilbød Dalhoff ridderkorset, men blev mødt med et afslag, respekterede han Dalhoffs stolthed og uafhængighed.

Frederik VII var elskværdigheden selv, da Dalhoff besøgte ham i Genève.

Christian IX satte også stor pris på ham. I begyndelsen af sin regeringstid, hvor den senere så elskede monark var særdeles upopulær, forsøgte Dalhoff at gøre ham til præsident for en nordisk industriudstilling. Det mislykkedes, og kongen var meget nedtrykt derover, men bebrejdede ikke Dalhoff det skete.

Senere var Dalhoff kongens og kronprinsessens faste ledsager ved de store udstillinger i 1872 og 1888 og de mange andre udstillinger i Industriforeningen. Det var da også af Christian IX, at Dalhoff modtog ridderkorset. Han havde

ikke ændret holdning, men følte at æresbevisningen gjaldt Industriforeningen og ikke ham personlig.

Forklaringen på Dalhoffs ligefremme omgang med høj og lav var hans særlige, ægte og fribårne personlighed.

Høj, mager – han vejede aldrig over 64 kg – ilede han gennem byen med lange skridt, altid helt fordybet i sine egne tanker, hvorfor han aldrig hilste på nogen. I øvrigt begyndte han dagen med at løbe volden rundt og tage sig et koldt bad. Denne vane stammede fra et kurophold i Schlesien i 1845. Han var på dette tidspunkt overanstrengt og havde økonomiske problemer, hvorfor kongen betalte en rejse til en kendt naturlæge i Grädingen, som udelukkende anvendte kolde bade, kildevand og kraftig motion. Dalhoff blev helbredt og fortsatte selv med kuren og fik i den anledning installeret et badekar foret med fajance – højst usædvanligt på den tid. Dalhoffs helbred havde egentlig aldrig været særlig godt. Han klagede i sine yngre år ofte over hovedpine, øjensmerter og ondt i brystet. Det var i det hele taget et mirakel, at han ikke alene overlevede, men blev næsten 90 år.

*Kolde bade
og kildevand*

*Forfulgt af sygdom
og dårligt helbred*

Hans sygdom i Rom er allerede omtalt, men under sit arbejde fik han ved forskellige lejligheder knust to fingre og højre fod samt forbrændt venstre ben i glødende zink. Koleræen, der hærgede København i 1853, fik han også et anfald af, da han plejede en af sine svende, som lå alene og forladt. For fuldstændighedens skyld kan nævnes, at han under udgravninger i Århus blev forgiftet af udsivende gas. Men han overlevede også dette og var aktiv og åndsfrisk til det sidste.

I forbindelse med en omtale af, at han aldrig bar handsker, antyder Industriforeningens daværende sekretær, Camillus Nyrop, at når hans tøj i forsamlinger og møder ofte bar præg af værkstedet, så var det ikke alene forglemmelse og hastværk. Der var også lidt koketteri med i spillet. Der skulle ikke være tvivl om, at han var håndværker.

Håndværkeren bliver industrimand

*Relief fra
Industriforeningens
bygning i København*

I 1844 døde Thorvaldsen og i 1848 Christian VIII, og hermed afsluttedes en epoke i Dalhoffs liv. Hans virksomhed tager nu afgjort retning mod industrien. Han anskaffer valseværk og dampmaskine og får fabriksudsalg på Højbro Plads. Hovedproduktionen er dels militærleverancer som knapper, hjelme og visérer, dels husholdningsartikler som kogeкар, gryder, pander, kedler, og han var en af de første, der udstansede knive og skeer.

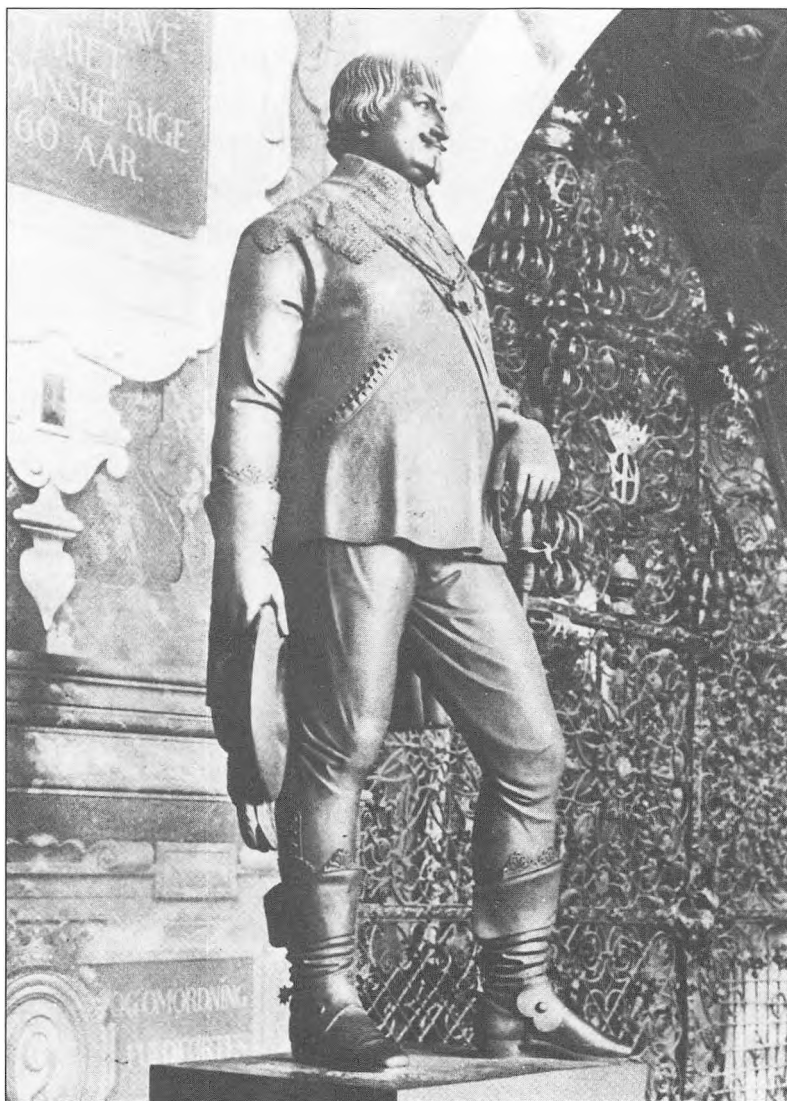
Selv om der var tale om massefremstilling, gik Dalhoff ikke på akkord med sin ære som kunsthåndværker. I industriproduktionen så han en mulighed, og for ham selv en forpligtelse, til at bringe kunsten ud i hverdagen og til menigmand.

I øvrigt lagde han megen vægt på, at produkterne var gennemtænkte og rigtigt konstruerede. Han erindrede altid sine medarbejdere om, når de tegnede et håndtag, at det var en kvindehand, der skulle bruge det. Han var en bevidst industriel designer.

*En umættelig
rejselyst*

Dalhoff rejste utroligt meget. Omtalt er allerede hans første store rejse og de to rejser i 1835 og 1837 med industrielle formål. I 1840 rejste han til Berlin, München og Wien for at studere teknik med henblik på støbningen af Christian IV's statue i Roskilde Domkirke. Denne rejse betalte kongen, der som nævnt også betalte hans kurophold i 1845, hvor han på vejen frem og tilbage benyttede lejligheden til at høre nyt i Hamburg, Berlin og Frankfurt. I 1847 gik turen atter til Tyskland og derfra til Belgien, hvor han især var på udkig efter pressede bakker, men i øvrigt også studerede gasopvarmning.

I 1851 gjaldt rejsen naturligvis verdensudstillingen i London, hvorefter han atter besøgte Birmingham og Sheffield. Og altid havde han prøver, modeller, tegninger og beskrivelser med hjem til Industriforeningens forevisningsaftener og udstillinger.

*Det fornemste eksempel
på samarbejdet mellem
Thorvaldsen og Dalhoff
er statuen af Christian
IV i Roskilde
Domkirke*

I 1854 rasede koleraen i Europa, men det afholdt ikke Dalhoff fra en tur til Berlin og Ruhr-distriktet. Hans eneste sikkerhedsforanstaltning var at ryge cigarer, hvad han aldeles ikke brød sig om. I 1855 var det verdensudstillingen i Paris, der lokkede, og et ophold i Köln på vejen blev der også tid til. I 1862 foretog han en lynvisit i Hannover vedrørende et patent.

*Rejse i
koleraens år*

*Sydpå for
sidste gang*

Hans sidste større rejse var i 1866. Dens formål var at sælge et patent på en maskine til at fremstille file. Ruten var Hamburg, Berlin, Paris og London, men der var økonomisk nedgang overalt og derfor ingen interesse. Dalhoff vendte skuffet hjem fra en rejse, der havde været frugtesløs, langvarig og dyr.

Denne hjemkomst blev ikke alene afslutningen på Dalhoffs rejseliv, den blev også afslutningen på hans hidtidige fremgang og velstand.

Det økonomiske tilbageslag havde ramt hans virksomhed, og han havde vanskeligt ved at holde fabrikationen i gang. Fabriksudsalget på Højbro Plads måtte opgives, og samtidig blev han på grund af sparebestræbelser afskediget som lærer på Akademiet.

Hertil kom personlige sorger.

Hans elskede kone døde i 1853, og et nyt ægteskab var en fejltagelse, der netop nu var ved at blive bragt til en pinagtig afslutning, og som medførte en yderligere økonomisk belastning. Som afslutning på dette tragiske kapitel blev ejendommen i Adelgade stillet til tvangsauktion, og der blev gjort udlæg i hans bohave.

Økonomisk nedgang

Udgangen blev, at han fortsatte som lejer i ejendommen, ikke længere i forhuset, men i en sidebygning, ligesom også værkstederne blev væsentligt indskrænkede. Han kom på fode igen, men velstand blev der ikke mere tale om.

Nye aktiviteter

Det, der bragte ham videre, var en helt ny aktivitet. Man var begyndt at anvende centralvarme, og Dalhoff, der allerede i 1853 var blevet gas-og vandmester, fik først en sådan opgave på Polyteknisk Lærestalt, i Trinitatis Kirke og i Århus Domkirke. Den vellykkede gennemførelse førte til lignende opgaver over hele landet, ja endog i Norge, således at denne aktivitet nu blev hans væsentligste indtægt.

Naturligvis havde han samtidig mange andre jern i ilden. København havde langt om længe fået en ordentlig vandforsyning – kloakeringen haltede stadig efter – og nogenlunde samtidig i 1857 holdt gassen for alvor sit indtog. Dalhoff udtog patent på et lukketøj til vandhaner, og i 1860 udstillede han en vandmåler, et gasvarmeapparat og en gaslysekrone.

Men kunsten blev aldrig glemt. På samme udstilling fandt man en buste af H. C. Ørsted, modelleret, støbt og ciseleret af Dalhoff.

Ved den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i København i 1872 og den samtidige indvielse af Industriforeningens nye bygning på det gamle voldterræn er Dalhoff ikke længere med i arbejdet, men the grand old man, som kongen og kronprinsen underholder sig længe med ved udstillingens åbning.

*Den gamle
Dalhoff*

Kunstindustriens store, gamle mand

Dalhoffs rolle i Industriforeningen havde altid været de konkrete arbejdsopgavers løsning. Undervisning, foredrag, udstillinger var hans felt. Han var stærk modstander af, at foreningen gik ind i erhvervspolitik og -økonomi, og havde heller ikke forståelse for disse emner. Under en heftig toldlovsdebat i 1863 forsøgte han at sidde på to stole, men kom så uheldigt fra det, at kun respekten for hans person reddede hans sæde i repræsentantskabet.

Under direktør Philip Schou, Den Kongelige Porcelainsfabrik, der blev formand i 1883, fik Industriforeningen en bevidst drejning mod kunstindustrien. Schou anså denne for en niche, Danmark havde en chance for at overleve i, medens han betragtede det som håbløst at konkurrere med udlandets storindustri.

Denne udvikling må have glædet Dalhoff, som nu så sit barn nå skelsår og alder og gå netop den vej, han havde

drømt om. Det var da også Schou, der i 1885 holdt talen for Dalhoff, da han ved en fest i Industriforeningen den 1. november blev udnævnt til Industriforeningens første æresmedlem. Han fremdrog Dalhoff som eksemplet på og borgen for, at den nye kunstindustrielle linie var den rette.

Det var en fornem og fortjent tak for et livslangt arbejde, som indledtes, da den unge kunsthåndværker gik sammen med den unge polytekniske professor og i den politiske friheds morgenrøde skabte den forening, som nu havde vokset sig stor og stærk med næsten 6.000 medlemmer.

*Aktiv til
det sidste*

Endnu ved Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunst-udstilling i København 1888, der også markerede Industriforeningens 50-års jubilæum, var Dalhoff en utrættelig gæst på de forskellige udstillinger. Det var hans sidste officielle fremtræden, men han fortsatte med sit kunsthåndværk, og så sent som julen 1889 forærede han sin søn en tepotte i plet, som han selv havde tegnet og udført fra først til sidst.

Han døde den 2. marts 1890, og efter en højtidelighed i Holmens Kirke, hvor hans søn, pastor N. Dalhoff, talte, blev han begravet på Holmens Kirkegård, hvor hans gravsted stadig findes.

Billedhuggeren Johannes Gelerts portrætbuste af den 86-årige Dalhoff indtager en hædersplads i foyeren i Industriens Hus

Domiciler

Industriforeningens første lokaler var midlertidige. Først efter den stiftende generalforsamling den 12. juli 1838 kunne man begynde at se sig om efter et sted at være. Det var ikke nogen let opgave at finde ledige kvadratalen i datidens overbefolkede København, og det lykkedes heller ikke i første omgang. Man tog foreløbig til takke med nogle lokaler i baghuset i hofurtekræmmer Salomonsens gård på Kongens Nytorv. Ejendommen eksisterer ikke mere. Den brændte i 1893, og på tomten opførtes den nuværende forsikringsbygning ved siden af den franske ambassade.

*Kongens Nytorv
1838-1841*

I stuen lejede foreningen et læseværelse og på tredje sal et forsamlingsværelse, som var en del af et tidligere teaterlokale. Læseværelset var åbent dagligt kl. 18-22, medens forsamlingsværelset kun var åbent tirsdag og fredag aften.

Der var i de første år ingen lønnet medhjælp; alle foreningens aktiviteter blev varetaget af medlemmer af bestyrelsen og repræsentantskabet.

En så beskeden begyndelse forekommer som et antiklimaks efter den store opmærksomhed, foreningens stiftelse havde vakt, men der var som sagt også kun tale om en nødløsning, og da medlemstallet næsten fordobledes til ca. 900 allerede det første år, blev det nødvendigt snarest at finde mere velegnede lokaler.

1841-1856 lejede
Industriforeningen
lokaler på Strøget - i
ejendommen Østergade
32, hvor Cityarkaden
nu ligger

»Vildmanden«
Østergade
1841-1856

Denne gang lykkedes det. April flyttedag 1841 rykkede foreningen ind på hjørnet af Østergade og Kristen Bernikowstræde i en ejendom, der lå på Cityarkadens nuværende grund. Den ejedes af en enkefru Bindseil, men var oprindelig en adelsgård fra middelalderen. I mange år havde den været

udlejet til kendte foreninger i det dengang blomstrende klub- og foreningsliv, først den berømte Dreiers Klub, senere Det Venskabelige Selskab og sidst Det Bestandige Borgerlige Selskab. Ejendommen kaldtes i folkemunde »Vildmanden« på grund af et sandstensrelief over porten, som forestil-

lede en af rigsvåbenets vildmænd, der lændede sig til et skjold med Frederik V's navnetræk.

Lokalerne havde den fordel, at der også her var et teaterlokale i bagbygningen. På Kongens Nytorv var det Borups Dramatisk-Litteraire Selskabs tidligere teatersal, foreningen lejede, på Østergade var det det dramatiske selskab Thalias sal, man overtog og byggede om. Nu var der jo ikke tale om rigtige teatre, men om lokaler, der var tilstrækkelig store til, at en forening af teaterinteresserede kunne opføre amatørforestillinger.

Efter ombygningen rådede foreningen over en forelæsningsal, en forevisningsal, en forsamlingsal og et læseværelse. Hertil kom entre, kontor samt køkken og et værelse til kontorbudet, i alt ca. 660 kvadratalen.

For at give et billede af størrelsesforholdet kan det oplyses på grundlag af inventarlisterne, at der var stole, bænke og sofaer i et antal, der gav siddepladser til ca. 200 medlemmer.

*Medlemmerne
strømmer til*

Foreningen trivedes godt i de nye lokaler. Medlemstallet voksede støt fra ca. 1.000 til ca. 3.000 i løbet af de næste 15 år. Aktiviteterne krævede nu ansættelse af lønnet medhjælp, en sekretær og et kontorbud. Lokalernes åbningstid udvidedes samtidig, og fra 1853 var der åbent alle ugens dage fra kl. 11 til kl. 23.

At enkefru Bindseil satte huslejen op, er forståeligt, og dette i forbindelse med stadig stigende pladsmangel medførte, at man allerede fra 1849 begyndte at se sig om efter større lokaler.

Da foreningen efterhånden havde oparbejdet et solidt økonomisk grundlag, var man ikke længere begrænset til at leje lokaler, men kunne tillade sig at overveje køb af en ejendom. I de følgende år så man på en række lejemål og ejendomme, men først i 1856 lykkedes anstrengelserne.

*Peschiers Palæ
Holmens Kanal
1856-1880*

Prisen var høj – og formanden betænkelig – men huset var godt. Peschiers gård ved Holmens Kanal var bygget af Pierre Peschier, som var født i Genève, og som i slutningen af

Industriforeningen købte i 1856 Peschiers Palæ i Holmens Kanal og boede der til 1880. Det har siden været Den Danske Banks hovedsæde

1760'erne kom til København. Her oparbejdede han en stor forretning med korn og te og købte i 1784 en gård ved Holmens Kanal. Da den brændte under Københavns store brand i 1795, byggede han en ny gård på tomten. Til arkitekt valgte han den tids førende, hofbygmester C. F. Harsdorff, kendt bl.a. for Kolonnaden ved Amalienborg og det Erichsenske Palæ, nu Handelsbankens hovedsæde på Kongens Nytorv.

I 1798 indviede Peschier sit smukke, nye palæ med en strålende fest, som skulle blive højdepunktet i hans karriere. Fra dette tidspunkt gik det tilbage for ham, og i 1811 måtte han forlade ejendommen. Bygningen, som nu er Den Danske Banks hovedsæde, blev af en senere ejer i 1850 forhøjet med en etage, hvorved noget af den oprindelige facades fornemme balance gik tabt.

Den 22. januar 1856 blev ejendommen tilskødet Industriforeningen for 82.000 rigsdaler, og den 9. november samme år holdt foreningen indvielsesfest og markerede dermed sin

position som landets største forening, der nu kunne sætte foden under eget bord i et af hovedstadens palæer.

Prestigepalæet

Det er givet, at ejendommen også var et statussymbol for foreningen, ligesom den havde været det for Peschier. Heldigvis betegnede indvielsesfesten denne gang ikke et højdepunkt, men kun et trin på vejen opad. Medlemstallet, som ved indflytningen var ca. 3.000, steg i de næste få år til 4.000. Heraf var halvdelen håndværkere og industridrivende, medens resten var embedsmænd, handlende, videnskabsmænd og jurister.

Man tog straks fat på at installere vand og gas samt opføre en forevisningssal i gården som ramme om den virksomhed, der på dette tidspunkt var foreningens vigtigste aktivitet. Herudover rådede man i stueetagen over en stor læsesal og et mindre læseværelse samt et biblioteksværelse, en forelæsningsal, et tegneværelse og et skakværelse. Hertil kontor, budværelse, køkken og to entreer. Ved købet var første og anden sal udlejet til Det Forenede Borgerlige Selskab, en forening af fremtrædende handlende. Dette lejemål fortsattes, ligesom kælderen udlejedes til vinhandler Haubroe.

I 24 år var palæet ved Holmens Kanal en smuk og ideel ramme om Industriforeningen, men i slutningen af 60'erne var man begyndt at tænke i endnu større og dristigere baner.

Industribygningens skaber

Historien om Industriforeningens næste domicil er kædet så uløseligt sammen med en af de mest ejendommelige personligheder i foreningens annaler, at den ikke kan skrives uden at give et billede af ham.

Georg Henrik Keith Christensen fødtes i 1819 uden for ægteskab, men moderen giftede sig, da han var 10 år, med regimentsbøssebogfører N. L. Løbnitz, som tog sin stedsøn i lære på sit værksted i Kastellet. Han blev svend i 1840 og tilbragte derefter fem år i udlandet, det meste af tiden i Paris,

hvor han følte sig hjemme og lærte det franske sprog flydende. I 1848 blev han mester og grundlagde en virksomhed, der blev Københavns fornemste værksted for håndskydevåben. Trods sine senere engagementer med hæren slap han aldrig ledelsen af denne virksomhed, fordi det gav ham den uafhængighed, hans selvstændige natur krævede.

Han deltog i tidens politiske rørelser, som han var blevet grebet af i Paris. Hans ungdommelige begejstring falmede dog ret hurtigt, og politisk bevægede han sig fra venstre mod højre og blev kongevalgt medlem af den grundlovgivende rigsforsamling. Hans medlemskab efterlod sig intet spor, men mange af forsamlingens godsejere bestilte deres jagtvåben hos ham. Snart begyndte han at udføre måleapparater og geværmodeller for hæren, som tog ham i sin tjeneste og sendte ham til udlandet for at købe maskiner til Kronborg Geværfabrik i Hellebæk.

I 1861 blev han rustmester ved Københavns Arsenal, og efter krigen i 1864 blev han leder af den nye våbenfabrik ved Tøjhuset i København. Han fik kaptajnsrang, udnævntes til krigsråd og blev ridder af Dannebrog.

Første gang han dukker op i Industriforeningen er i 1865 som dirigent ved et stort møde i Casino om de udstillingsplaner, som havde beskæftiget sindene siden 1857, og som skulle føre til den store, nordiske udstilling i 1872.

I 1865 var man imidlertid kun nået til at skændes, om udstillingen skulle være dansk eller nordisk. Skænderierne fra Casinomødet fortsatte på Industriforeningens generalforsamling i september, hvor Georg Christensen atter var dirigent. Tilhængerne af en nordisk udstilling sejrede, og da han på samme generalforsamling var blevet medlem af repræsentantskabet, valgtes han til medlem af et udvalg med den opgave at finde en egnet grund til en udstillingsbygning. Udvalget forsøgte først at få rigsdagen til gratis at stille Marmorkirkens grund til rådighed, men da dette ikke lykkedes, kom Georg Christensen med forslaget om at leje en grund

Georg Christensen var Industriforeningens næstformand 1868-1873 og dens formand fra 1876-1883

Karriere i og uden for hæren

lige uden for Vesterport på det tidligere fæstningsterræn, der netop var frigivet til bebyggelse.

Forslaget blev vedtaget af repræsentantskabet, som i december 1867 afsluttede lejekontrakt med Krigsministeriet om leje af den 25.000 kvadratalen store grund i 30 år.

*Forgæves
arkitektkonkurrence*

Straks efter udskev foreningen en arkitektkonkurrence om en udstillingsbygning. To forslag blev præmieret og indkøbt, men ikke benyttet, idet man lod arkitekt Vilhelm Klein, der var medlem af repræsentantskabet, udføre opgaven. På grundlag af hans projekt kunne man opstille et budget og begynde at skabe det økonomiske grundlag for byggeriet. Der blev oprettet et aktieselskab, der blev ejer af bygningen, som derefter lejedes til Industriforeningen.

Samtidig begyndte byggeriet, og allerede i maj 1871 var der rejsegilde. Det gik imidlertid meget trægt med aktietegningen, og for at skaffe de manglende penge besluttede foreningen at sælge ejendommen ved Holmens Kanal. Den blev i marts 1872 solgt til den nystiftede Landmandsbank, men i kontrakten fik foreningen ret til at fortsætte som lejer i 10 år. Dog skete den ændring, at banken overtog hele stueetagen, medens foreningen flyttede op på første sal.

Alt sat på et kort

Industriforeningen spillede højt spil – meget højt spil endda. Den opførte en uhørt stor og kostbar udstillingsbygning uden for byen til en udstilling af et hidtil uset omfang. Den solgte sin ejendom og satte hele sin øvrige formue ind på at gennemføre opgaven. Gik det galt, ville den være totalt ruineret.

Det gik ikke galt. Det gik over al forventning godt. Udstillingen blev så stor en succes, at foreningens økonomi ikke alene blev genoprettet, men endog forbedret.

Georg Christensen havde været den drivende kraft i hele udstillingssagen, og dens succes var hans fortjeneste. Men

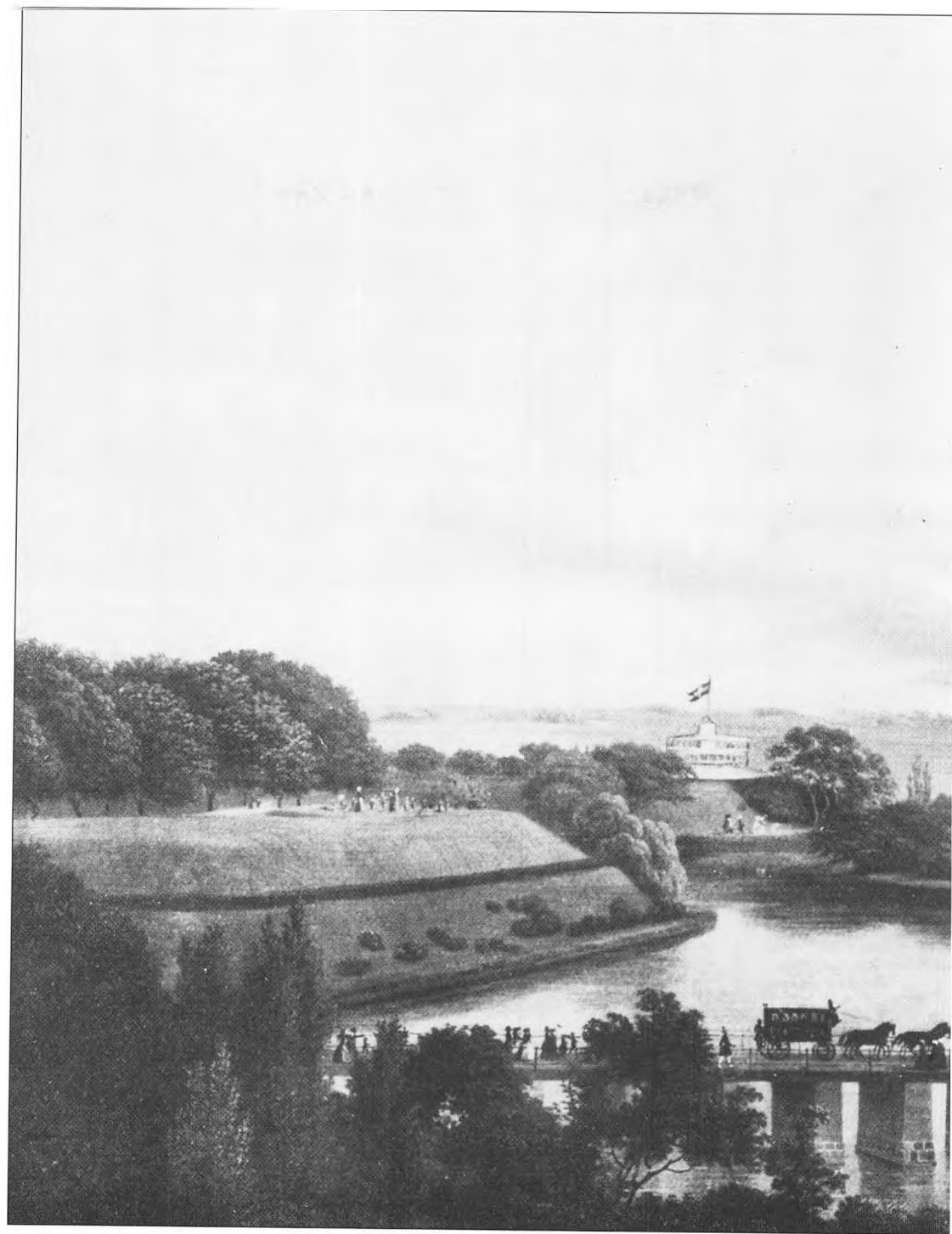
derfor tabte han ikke et andet og større mål af syne: At gøre udstillingsbygningen til den danske industris højborg og Industriforeningens domicil.

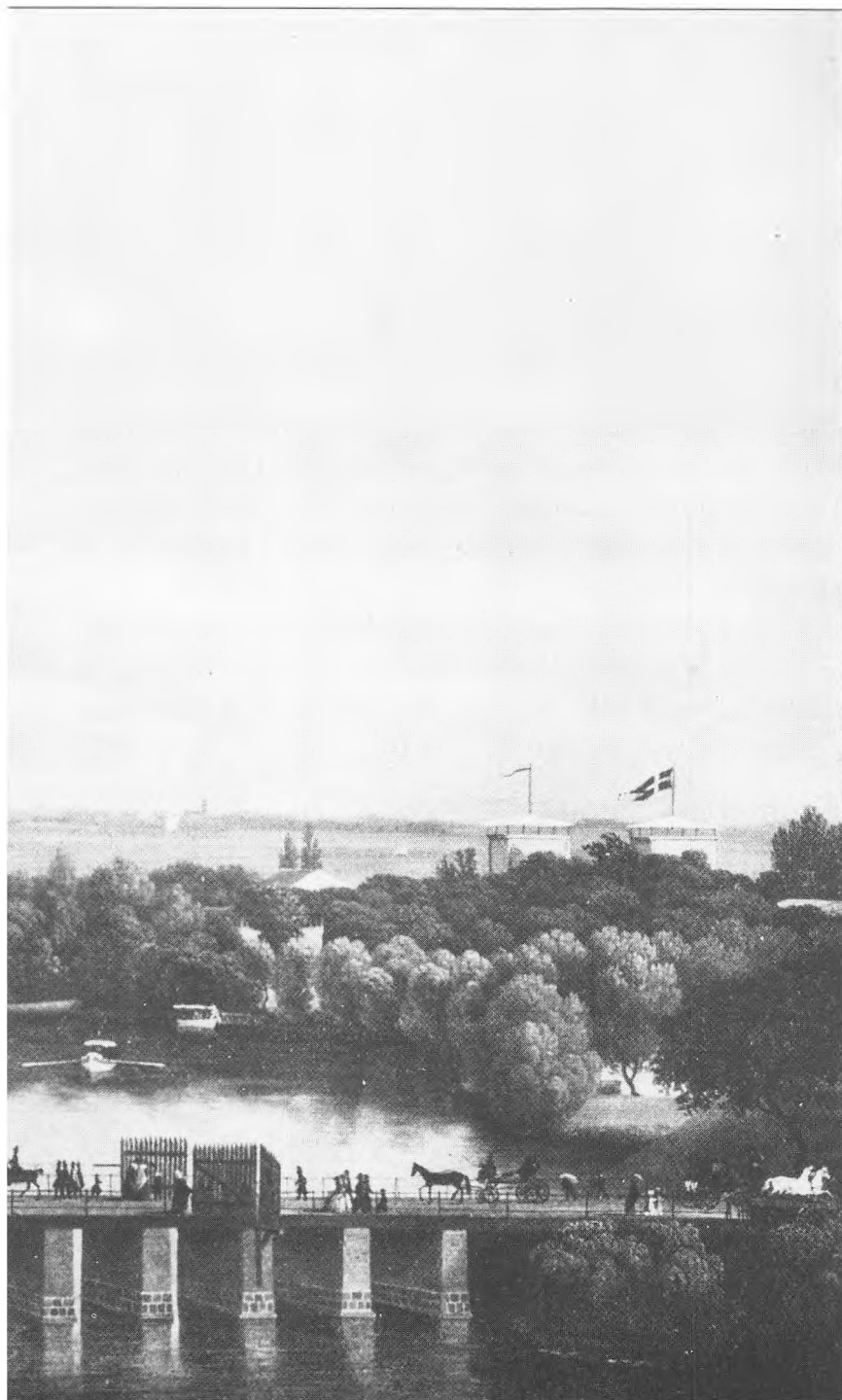
Og dette mål var langt fra nået.

Hvornår Georg Christensen fik denne tanke og satte sig dette mål, lader sig ikke fastslå, men det er allerede antydnet i 1867 i lejekontrakten med Krigsministeriet og fremgår i hvert fald helt klart af hans tale ved rejsegildet i maj 1871: »Hvad Universitetet og Den Polytekniske Lærestalt er for dem, der dyrke Videnskaberne, for dem der uddanne sig til Embedsmænd og til Vejledere for Folket og Ungdommen, hvad Kunstakademiet er for dem, der uddanne sig til Kunsten, hvad Landbohøjskolen er for Landbrugeren, skal dette Hus med Guds Hjælp blive for dem, der arbejde i Industriens Tjeneste, navnlig til Oplysning, Støtte og Vejledning for dem, som føle Trang dertil, og som selv ville arbejde fremad.«

Hvor Industribygningen opførtes i 1872, lå tidligere en af de acciseboder, hvor toldembedsmænd kontrollerede indførslen af varer gennem byens porte

Et hus i industriens tjeneste

*Al færdsel gennem
Vesterport måtte passere
broen over Stadsgraven.
Maleri 1840*

Georg Christensens virke for Industriforeningen var præget af fremsyn, sejt energi og utrolig flid. Han opnåede, hvad han ville, ved en blanding af diplomati, tålmodighed og hensynsløshed. Men han kom ikke let til sine sejre.

*Kontroversiel
personlighed*

Industriforeningens sekretær i disse år, Camillus Nyrop, giver et personligt nærbillede af ham: »Efterhaanden som Aarene gik, blegnede den franske Demokratisme, og Opholdet i Paris gav sig kun Udtryk i en ved visse Lejligheder stærkt fremtrædende formel Høflighed. Hans dybe Buk og sirlige Tale passede for øvrigt langtfra til hans øvrige Fremtræden, thi vel havde hans Ansigt smukke Træk, men hans Skikkelse var lav, hans Hænder store og hans Gang var tung. Der kom noget søgt, noget usandt over ham, der forhøjedes derved, at hans tilsyneladende Beskjedenhed modsagdes af så meget.

Hans skarpe Øjne med deres ejendommelige Blik fortalte, at der boede et bevæget Liv i ham, og man behøvede ikke at tale længe med ham, før man fik Indtryk af, at der i ham gjemtes en mægtig Ærgjerrighed.«

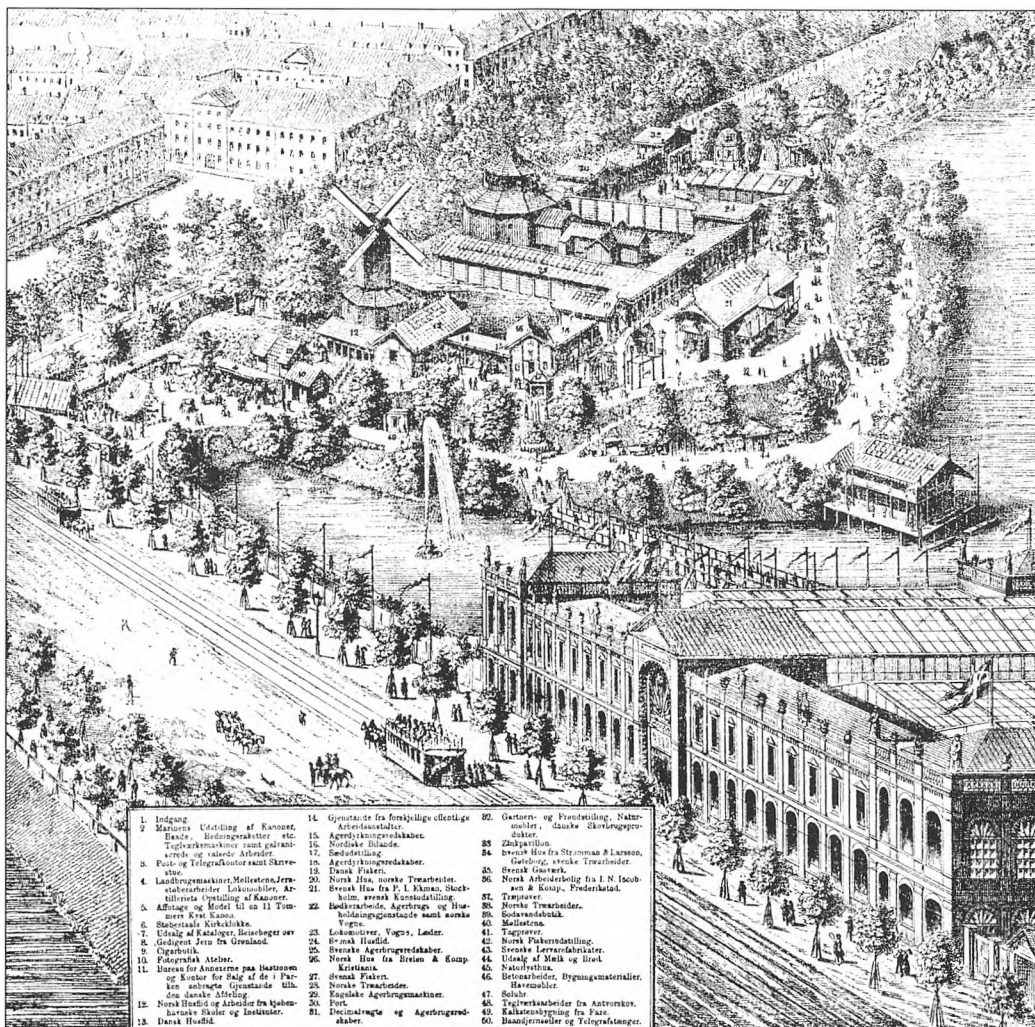
Kronen på værket

*Debat og
uenighed*

Spørgsmålet om bygningens fremtidige anvendelse blev taget op straks efter udstillingens afslutning på generalforsamlingen i september 1872, og et udvalg derom blev nedsat. Dette fremsatte flere forskellige forslag, som medførte en heftig debat de følgende år. Der var mange, som ikke så nogen grund til at forlade de gode lokaler ved Holmens Kanal.

Georg Christensen holder sig helt i baggrunden i denne periode og afslår til og med at lade sig genvælge som næstformand. Den gamle kriger havde lært kunsten at vente og holde krudtet tørt. Først da tingene er gået helt i hårdknude, kommer han igen, og så går det stærkt.

I 1876 bliver han valgt til formand for Industriforeningen, i 1877 køber den grunden for 225.000 kr. og året efter byg-

ningen af aktieselskabet for 426.000 kr. Og i 1880 sætter Georg Christensen kronen på sit livsværk og modtager Christian IX i Industriforeningens nyindrettede lokaler i dens egen bygning.

Den bygning, arkitekt Vilh. Klein skabte som ramme om Industriforeningens fremtidige opgaver, blev præget af de strømninger, som i denne periode nåede Danmark sydfra. Især den italienske og franske renæssance tjente som forbillede for den nye stil, der afløste den senklassicistiske. Indu-

Industrbygningens første opgave var at være centrum for Den nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872

Industrbygningen ved Vesterport 1880-1977

stribygningen blev en sen empirebygning med et stærkt indslag af italiensk renæssance. Kleins dygtighed viste sig i hans evne til at holde sammen på den store firfløjede bygning i forskudte niveauer. Med smukke beherskede udsmykninger, der passede godt til de røde teglsten, skabte han en fast komponeret, harmonisk helhed.

*I 1880 flyttede
Industriforeningen selv
ind i sin nye, smukke
ejendom*

Foreningens egne lokaler, hvortil der var adgang fra hovedindgangen mod Vesterbrogade, lå på første sal mod Vesterbrogade og Rådhuspladsen. De var store, smukke og dekorerede i tidens og bygningens stil. Fornemt håndværk prægede alt. De var landets største forening værdige. Næsten 6.000 medlemmer talte den nu.

*Ændringer og
udvidelser*

Allerede inden Industriforeningen flyttede ind, var den første bygningsændring foretaget. Det store glastag, der dækkede den indre gård, blev fjernet og selve gården delt af en midterbygning med en udstillingshal i de to etager og foreningens bibliotek i øverste etage.

I 1885 blev Stadsgraven helt opfyldt og Vestre Boulevard, nu H. C. Andersens Boulevard, anlagt. Det medførte en del ændringer på fløjen mod Rådhuspladsen. Vinduerne i nederste etage blev tildækket som følge af opfyldningen, men til gengæld forhøjede man fløjen med en etage. Mellem den ny boulevard og fløjen opstod et trekantet fortov, som stadig eksisterer. Det udnyttede man omtrent som i dag ved midt på facaden at opføre en halvrund, en-etages udbygning, som blev anvendt til kafé i forbindelse med den bagved liggende restauration.

*Kafé og
restaurant*

Industribygningen havde fra starten indlagt vand og fik i 1883 elektricitet fra eget værk og telefon, men på andre områder var man ikke helt så moderne. Arkitekt Kleins sidste arbejde for foreningen var en træbygning i gården med 16 retirader, opført i begyndelsen af 90'erne. Samtidig opførtes en hestestald til tre heste.

Trængslen i gården lettede dog noget efter århundredskiftet, da to vandklosetter blev indlagt i selve bygningen.

I 1922 udvidedes midterfløjen fra 1879 med to sidebygninger, så den blev korsformet, men på grund af konkurrence, især fra Forum, måtte Industriforeningen afvikle udstillingsaktiviteterne, og i 1937 blev midterbygningen revet ned. I stedet opførtes Palladium, en moderne storbiograf med 1.400 siddepladser. Desværre blev den smukke hovedindgang ved samme lejlighed erstattet af en biograffacade i værste funkisstil, som totalt ødelagde hele facaden mod Vesterbrogade.

*Bygningen
sønderlemmes*

Kronen på hærværket mod Kleins smukke hus blev sat i 1950, hvor et kæmpeanlæg af lysreklamer anbragtes på taget mod Rådhuspladsen og Vesterbrogade.

Industribygningen stod nu som et monument over manglende pietet, dårlig smag og hensynsløs udnyttelse.

Indvendig stod det ikke bedre til. Efterhånden som det traditionelle foreningsliv sygnede hen, blev lokalerne indrettet til kontorer for det stadigt voksende Industriråd. Utallige

ombygninger og nødløsninger forandrede den oprindelige struktur til en usandsynlig labyrint af forskudte niveauer, indskudte etager, udvendige trapper, forsænkede lofter, forhøjede gulve, blændede døre og halve vinduer.

*Samarbejdet med
A/S De Forenede
Bryggerier*

Allerede i tiden mellem de to verdenskrige drøftedes bygnings fremtid, men først i begyndelsen af 60'erne kom det til realiteter, efter at Industrirådet og A/S De Forenede Bryggerier, der ejede naboejendommen, var blevet enige om et samarbejde. Fordelene var evidente. Et samtidigt byggeri i arkitektonisk harmoni ville naturligvis betyde en langt bedre udnyttelse af arealet og langt større chance for myndighedernes godkendelse og offentlighedens velvilje end to individuelle byggerier.

Og begge parter var ganske klare over, at beliggenheden mellem Tivoli og Rådhuset var lige så udsat, som den var god, og krævede meget store hensyn til omgivelserne.

Derfor udskrev de to bygherrer i 1964 sammen en arkitektkonkurrence, hvis førstepræmie blev vundet af professor Arne Jacobsen. Vinderprojektet mødte imidlertid megen

*Den engang så smukke
industribygning var i
sine sidste år et
sørgeligt syn. Foto 1976*

modstand, og Arne Jacobsen udarbejdede derfor i de følgende år en række nye, smukke og spændende projekter, alle præget af hans mesterhånd. Når ingen af dem blev realiseret, skyldtes det dels, at de ikke holdt sig inden for byggevedtægternes udnyttelsesgrænser, dels at de ikke lod sig forene med de økonomiske krav til rentabilitet, som bygherrerne måtte stille, dels at Arne Jacobsen efterhånden arbejdede de to byggerier sammen i en uadskillelig helhed. Det, der var tænkt som et midlertidigt samarbejde i projekterings- og byggefasesen, blev til et uopløseligt fællesskab med fælles arealer, drift og udlejning, som slet ikke var forudset. Dette var baggrunden for, at professor Arne Jacobsens død i 1971 betød henlæggelse af hans projekter og ophævelse af aftalen med De Forenede Bryggerier.

For Industrirådet betød det ikke opgivelse af selve tanken. Allerede samme år blev den genoptaget i forbindelse med et direktionsskifte i Industrirådet, og efter et par nye projekter, som heller ikke vandt myndighedernes bifald, fik arkitekt Erik Møller opgaven. På dette tidspunkt skulle der et usædvanligt talent til at manøvrere et nyt projekt igennem et farvand, der ikke alene var fyldt med vragede projekter, men efterhånden også havde tiltrukket politiske u-både, som i det forplumrede vand ventede på chancen til at sænke en kapitalistisk skude, fyldt med griske industribaroner uden æstetisk sans.

*Nye
byggeprojekter*

Erik Møller var opgaven voksen. Han var kendt som en æstet, der med dygtighed havde indpasset nye bygninger i sårbare miljøer. At hans talent også var kendt og anerkendt på Københavns Rådhus, var naturligvis af særlig værdi i dette tilfælde.

I februar 1975 godkendtes hans projekt af borgerrepræsentationen, og i november vedtog Industrirådets hovedbestyrelse at gennemføre det.

Det var lykkedes ham at indpasse denne meget store randbebyggelse uden at dominere hverken Tivolis facade

mod Vesterbrogade eller Rådhuspladsen, der som plads betragtet kun var tjent med at blive strammet op. Og facaden mod Tivoli var en arkitektonisk reverens for den gamle have, en blød, grøn overgang fra randbebyggelsen og en udvidelse af rummet omkring Tivoli. Hensynet til selve Rådhuset var naturligvis lige så vigtigt og blev da også imødekommet på de to mest afgørende punkter, nemlig bygningens højde, som flugter med Rådhusets murkant, og facadebeklædningen, hvis røde murstensklinker er afstemt efter Rådhusets farve.

Byggeriets finansiering syntes i begyndelsen en uløselig opgave, indtil direktør Erik Møllerup fandt en løsning, der faktisk var en gentagelse af den, der 100 år tidligere dannede det økonomiske grundlag for opførelsen af den gamle industribygning, nemlig et aktieselskab, der udlejede Industriens Hus til Industrirådet.

*General Motors
Aldersrogade
1977-1979*

I øvrigt fulgte begivenhederne hinanden i hurtig og nøje planlagt rækkefølge. Den 1. marts 1976 stiftedes Industriens Hus A/S. I julen samme år flyttede Industrirådet ud i midlertidige lokaler i General Motors' tidligere administrationsbygning i Aldersrogade, som var velegnet til formålet, og hvor organisationens ledelse og medarbejdere fandt sig udmærket til rette i de næste to år.

Den første arbejdsdag i 1977 begyndte nedrivningen af den 105-årige bygning, godt et år senere nedlagde prins Henrik grundstenen til den nye bygning – en mursten fra det gamle hus – og september samme år var der rejsegilde, som fik et eksotisk indslag, idet en af talerne var præsidenten for Japans industriforbund, som besøgte Industrirådet netop i de dage.

*Industriens Hus
1979-*

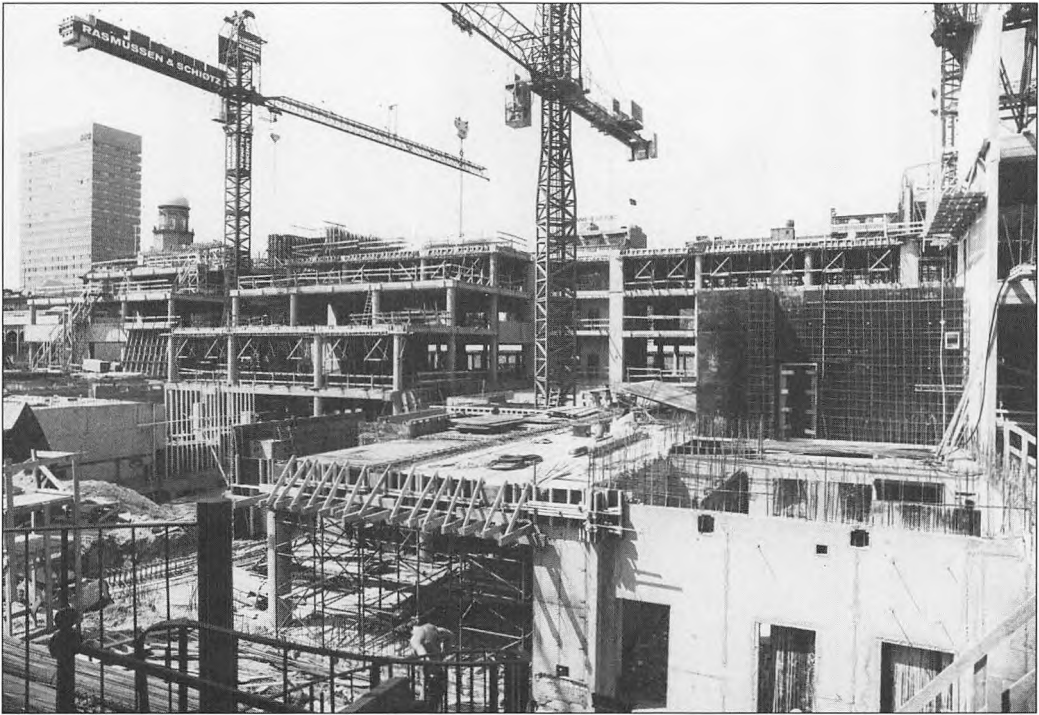
I maj 1979 flyttede den første lejer ind, og den 16. juli vendte Industrirådet selv tilbage til Rådhuspladsen og tog sine nye lokaler i besiddelse, hvilket en måned senere blev fejret ved en aftenfest for sekretariatets medarbejdere med pårørende.

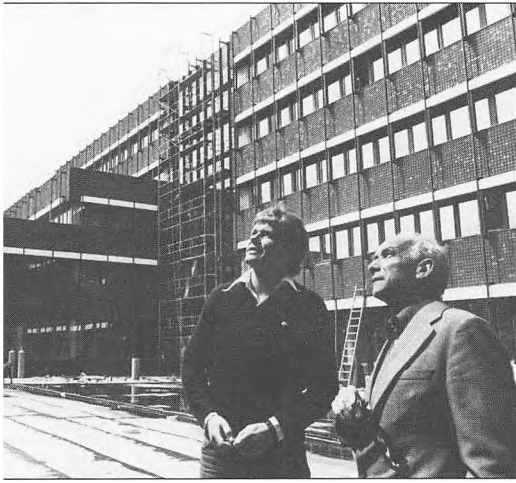
Der var også virkelig grund til at feste. Siden Industrirådets stiftelse i 1910 havde man indrettet sig efter de forhåndenværende søms princip i lokaler, der var bygget i en anden tid og til et andet formål.

Nu havde Industrirådet for første gang i sin næsten 70-årige historie fået en arbejdsplads, der var skræddersyet til dets ønsker om kontor- og mødelokalernes størrelse og indretning, fællesarealernes placering og den interne forbindelse mellem afdelingerne.

I 1977 begyndte nedrivningen af den gamle industribygning, og Industrirådet flyttede midlertidigt til General Motors' tidligere kontorer i Aldersrogade

*Havde H. C. Andersen oplevet at se den gamle Industribygning
synke i grus og det nye Industriens Hus rejse sig af ruinerne
– sikker et eventyr han kunne have fået ud af det*

Og huset fungerede. Det var velindrettet og praktisk at arbejde i – og indeklimaet var behageligt. Det var godt at mødes i – lokalerne var smukke og teknisk perfekte, og meget efterspurgt. Det var let at leje ud – kun undtagelsesvis har der været ledige forretnings- eller kontorlokaler.

Den officielle indvielse af Industriens Hus fejredes den 31. august 1979 med formiddagsreception, frokost og en strålende aftenfest, der indledtes i det nye Palladium med dronning Margrethe og prins Henrik i spidsen for 400 gæster, som bagefter souperede og dansede i Industrirådets lokaler.

Dagens hyldest samlede sig naturligt om direktør H. K. Jørgensen, Industrirådets tidligere formand og mangeårige viceformand. Fra midt i 60'erne havde han været med i denne sag, som han gennemførte og afsluttede i nøglepositionen som formand både for Industriens Hus A/S og for Industrirådets byggeudvalg, hvis øvrige medlemmer var direktør Erik Møllerup og direktør Ove Munch.

Baghuset på Kongens Nytorv, Vildmanden på Østergade, Peschiers Palæ ved Holmens Kanal, udstillingsbygningen ved Vesterbros Passage, Industriens Hus på Rådhuspladsen – historien om en forening i stadig vækst og udvikling, som med dygtighed og dristighed skabte nye rammer til nye tider og nye opgaver.

Industrirådets love

Som alt andet i Industriforeningens første år var også dens love primitive og foreløbige. Man anlagde samme fornuftige synspunkt på lovene som på lokaler og inventar: Indtil det viste sig, om der var behov for og råd til noget bedre, måtte man klare sig med, hvad man havde.

For lovenes vedkommende klarede man sig med selve indbydelsen til den stiftende generalforsamling. Den indeholdt baggrunden for ønsket om at stifte en industriforening, foreningens formål og de påtænkte aktiviteter: udstillinger, forevisninger, foredrag, tidsskrift med mere.

Den stiftende generalforsamling vedtog at ophøje denne indbydelse til foreningens første, foreløbige lov og bandt på denne enkle måde indbyderne til deres egne ord og løfter. Samtidig sparede man besværet med at udarbejde en lov.

Det blev dog nødvendigt at tilføje nogle få bestemmelser, hvorefter der på den stiftende generalforsamling skulle vælges et repræsentantskab for to år. Dets størrelse afhang af det samlede medlemstal og blev det første år på 24, det andet år på 37 medlemmer. Efter et års forløb skulle der afholdes en generalforsamling, som ikke kunne beslutte noget, men udelukkende havde til formål at påhøre og drøfte formandens beretning. Også en fornuftig tanke. Repræsentantskabet fik

1838
Foreløbig lov
Repræsentantskab:
24 medlemmer

Udkast til Love for Industriforeningen.

A. Almindelige Bestemmelser.

§ 1.

Selskabets Formaal er at virke til Industriens Fremme i Danmark.

§ 2.

De Medler, Selskabet betjener sig af, ere fornemmeligen følgende:

- a) Almindelige Udstillinger af indenlandske Industriprodukter, som gjentages efter passende Mellemrum.
- b) Daglige eller iafald jævnlige Møder, hvori Selskabets Medlemmer kunne finde Anledning til gjensidige Meddelelser.
- c) Ugentlige Foreviisninger af interessante Gjenstande.
- d) Foredrag, saavel selvstændige, som i Form af Forklaringer over de udstillede Gjenstande.
- e) En Række, hvori Selskabets Bøger, Tidsskrifter og Tegninger dagligen ere til Eftersyn.
- f) Et Kvartalskrift, som uden Betaling omdeles til alle Selskabets Medlemmer, og hvori især meddeles: 1. Beretning om Selskabets Anliggender; 2. Henviisninger til og Anmeldelse af den nyere tekniske Litteratur; 3. Afhandlinger af almenfatteligt og almeninteressant Indhold, som berøre de industrielle Forhold overhovedet eller enkelte særdeles vigtige specielle Fag.
- g) Meddelelser af Handel og Industri vedkommende Efterretninger, Ankauffelse af Prover, saavel af udenlandske værdifulde Materialier og af Artikler, der kunne egne sig til Fabrikation her i Landet, som af saadanne indenlandske Industriprodukter, der egne sig til at blive courante Handelsvarer, for ethvert passende Middel til at virke for Industrien, det være ved at udbrede Kjendskab til Udlændets Industri hos vore Industrielle og til vore Industri-frembringelser saavel i som udenfor Danmark, eller paa hvilkenformhelst anden Maade.

B. Generalforsamlingen.

§ 3.

Den højeste Magt i Selskabets Anliggender har General-

samlingen. Kun den kan give, ophæve og forandre Love, og fastsætte Grundsatningerne for Anvendelsen af Selskabets Kræfter.

§ 4.

Karligen afholdes inden Maj Maanedes Udgang en ordinair Generalforsamling, efterat det forrige Aars Regnskab er revideret og i fornødent Fald decideret (§ 32). En ekstraordinair Generalforsamling afholdes, naar Bestyrelsen beslutter eller idetmindste 50 Medlemmer fordrer det. Til enhver Generalforsamling indvædes idetmindste 3 Uger forud ved en Beskjendtgørelse i Adre:seavisen og Commissions-tidenben), der senere gjenta-ges 2 Gange, og ved et Udflyg i Selskabets Local, der tillige skal angive, hvilke Sager der ønskes bragte under Forhandling.

§ 5.

Paa den ordinair Generalforsamling foretages altid følgende Sager:

- a) Beretning om Selskabets Tilstand og Virksomhed i det sidst forløbne Aar.
- b) Regnskab for det forløbne Aar.
- c) Valg af Repræsentanter, Revisorer og Deciderer.

§ 6.

Paa enhver Generalforsamling har Bestyrelsen, saavel som Selskabets enkelte Medlemmer, Ret til at indkomme med Forslag; men naar de ikke ere anmeldte idetmindste 14 Dage forud, kunne de ikke sættes under Afstemning.

§ 7.

Den ordinair Generalforsamling vælger 7 industrielle og 7 handelskyndige Repræsentanter og desuden 6 ved frit Valg. Ved ethvert af disse 3 Valg stemmes der paa det dobbelte Antal, og de respective 7 eller 5, som næstfæst Repræsentanterne have de fleste Stemmer, blive Suppleanter. Generalforsamlingen vælger endvidere 2 Revisorer og 2 Deciderer; udnævner Nogen sig for at modtage Valget eller er dette uforeneligt med hans Embedsskilling i Selskabet (§ 32) saa rykke de, som efter de Valgte have faaet de fleste Stemmer, op efter Ordren. Have flere ligemange Stemmer, bestemmes deres indbyrdes Folge ved Lodtrækning. Alle disse Valg gælde for et Aar, men de Afskræbte kunne naar vælges paany.

§ 8.

Paa Generalforsamlingen kan Ingen stemme uden ved personlig Tilstedeværelse. Generalforsamlingen kan ikke fatte nogen Beslutning, med mindre 50 Medlemmer foruden Repræsentanterne ere tilstede. Alt afgøres ved simpel Majoritet, hvor ikke det Modsatte udtrykkeligt er vedtaget (§§ 35, 43).

I de første to år fungerede Industriforeningen på midlertidige love, indtil man i 1840 vedtog dette udkast

to år til at få foreningen op at stå, og i den periode kunne det nok kritiseres, men ikke afsættes.

På generalforsamlingen i 1840 blev den første permanente lov vedtaget. »Selskabets Formaal er at virke til Industriens Fremme i den danske Stat«. Den formålsparagraf nikker man genkendende til halvandet hundrede år senere, for den har næsten uændret indledt alle senere love.

Den følges af en opremsning af de midler, der skal tages i anvendelse for at nå målet, og det er stort set en gentagelse af de aktiviteter, indbydelsen omtaler.

Belært af erfaringen fra det foregående år, hvor foreningen var blevet delvis lammet af et repræsentantskab på 37 medlemmer, hvoraf 2/3 skulle være til stede, for at forsamlingen var beslutningsdygtig, blev repræsentantskabet nu reduceret til 19, hvoraf 12 var nok til at træffe beslutninger. Til gengæld skulle formanden på den årlige generalforsamling oplyse om de enkelte repræsentanternes mødeprocent. Det var både første og sidste gang, alle formænds ønskedrøm blev virkeliggjort.

Repræsentantskabet, hvoraf halvdelen afgik hvert år, valgte selv formand, viceformand og medlemmer af de faste komiteer, men ingen bestyrelse. Repræsentantskabet var bestyrelsen.

Nogle af lovens øvrige bestemmelser skal ses i lyset af et ønske om at åbne foreningen for en sammenslutning med den på dette tidspunkt meget aktive Merkantile Industriforening. Der skulle være en handelskomité blandt de faste komiteer, og fem af repræsentantskabets medlemmer skulle være handelskyndige. Samarbejdet blev imidlertid ikke til noget, og det gjorde den Merkantile Industriforening i øvrigt heller ikke, så de pågældende bestemmelser blev atter fjernet ved en lovændring i 1851.

1840
Første lov
Repræsentantskab:
19 medlemmer

1851
Repræsentantskab:
20 medlemmer

Ved samme lovændring udvidedes repræsentantskabet fra 19 til 20, ligesom antallet af faste komiteer forøgedes og nu kaldtes udvalg. Disse faste udvalg, som i dag kaldes hovedudvalg, har altid været et bærende element i organisationen, og dens hovedaktiviteter har altid været forankret i dem. Derfor har udvalgene også altid været helt eller overvejende sammensat af medlemmer af de ledende organer.

Med enkelte ændringer var 1851-loven i de næste 25 år foreningens stærke ryggrad. Den holdt til den voldsomme vækst i medlemstallet, købet af palæet ved Holmens Kanal, opførelsen af den store udstillingsbygning og gennemførelsen af den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872, alt sammen kraftanstrengelser, som satte styrken i foreningens sammenhold på prøve.

Men efter 1872 begyndte hestene at bides. Det var ikke fordi krybben var tom, tværtimod. Foreningen var rigere end nogensinde, og det var netop velstanden, der var skyld i stridighederne. Man kunne ikke blive enige om den fremtidige anvendelse af den store formue og af udstillingsbygningen. Skulle man flytte foreningen ud i den eller forblive i palæet ved Holmens Kanal? Skulle man indrette en industri- og håndværkerskole i den eller støtte den tekniske uddannelse på anden måde? Uenigheden førte til gentagne nederlag for repræsentantskabet på flere ekstraordinære generalforsamlinger. Man måtte erkende, at en uenig forsamling på 20 var uegnet til at lede foreningen igennem denne krise, og et forslag til en ny lov blev derfor vedtaget på generalforsamlingen i 1875.

1875
Repræsentantskab:
20 medlemmer
Bestyrelse:
5 medlemmer

Efter denne valgte den årlige generalforsamling 25 personer, hvoraf halvdelen afgik hvert år, men kunne genvælges. Disse 25 valgte af deres midte en bestyrelse på 5, medens de resterende 20 dannede repræsentantskabet. Derefter konsti-

tuerede bestyrelse og repræsentantskab sig med hver sin formand og næstformand. Bestyrelsen fik den egentlige ledelse af foreningen, medens repræsentantskabet bestyrede foreningens formue og havde den bevilgende og kontrollerende myndighed samt ansvaret for budget og regnskab, som generalforsamlingen herefter kun modtog til efterretning.

I begyndelsen kneb det for repræsentantskabet at affinde sig med sin ny og mere beskedne rolle, og det benyttede enhver lejlighed til at hævde sig over for bestyrelsen.

Repræsentantskabets næstformand, rustmester Georg Christensen, mente således, at det måtte bero på en misforståelse, når bestyrelsen havde *vedtaget* at anvende kr. 5.000. Bestyrelsens hensigt var formodentlig at *foreslå* repræsentantskabet at bevilge det nævnte beløb.

Industriforeningens bestyrelse og repræsentantskab i 1902. Den centrale person i billedet er formanden, direktør Harald Bing

Bestyrelsen var ikke meget bedre, da den henstillede til repræsentantskabet ikke at henvende sig direkte til et af bestyrelsen nedsat teknisk byggeudvalg, men kun gennem bestyrelsen. Det var i det hele taget svært at anvende lovens bogstav på dagens arbejde. Kunne bestyrelsen afslutte en kontrakt om udlejning af lokaler i Industribygningen, eller var det en disposition over foreningens formue og derfor repræsentantskabets ansvar?

Sagernes gang blev heller ikke lettet af repræsentantskabets forretningsorden, hvorefter enhver udgiftsbevilling skulle behandles to gange.

Også på forfængelighedens marked kom konkurrencen til udtryk. I 1868 fik Industriforeningen ridderslaget og blev ophøjet i foreningernes adelsstand: Den blev indbudt til at lade sig repræsentere ved majestætens nytårskur. Formanden havde siden 1868 repræsenteret foreningen ved denne lejlighed. Nu mødte både bestyrelsens og repræsentantskabets formand op for sammen at bringe majestæten foreningens nytårshilsen.

*Forfængelighedens
marked*

Ikke nok med det. I omtalen af nytårskuren i henholdsvis bestyrelsens og repræsentantskabets påfølgende mødereferat synes de to formænd at prøve at overgå hinanden i deres beretninger om livet ved hoffet.

Som tiden gik, lærte man dog at arbejde sammen. Man afholdt fællesmøder, og et konstituerende repræsentantskabsmøde omkring århundredets slutning forløb så formfuldendt og graciøst som menuetten af Elverhøj. Efter at de 25 generalforsamlingsvalgte repræsentanter havde valgt den ny bestyrelse, trak denne sig tilbage til bestyrelsesværelset for at vælge formand og næstformand. I mellemtiden valgte de resterende 20, nu repræsentantskabet, deres formand og næstformand. Når de to valghandlinger var afsluttet, vendte

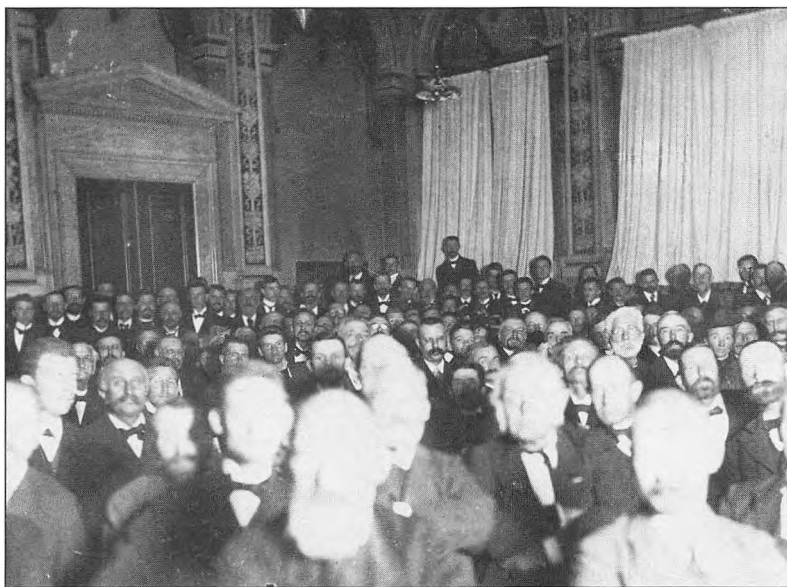
bestyrelsen tilbage til repræsentantskabssalen, hvor den blev modtaget af det ældste medlem af repræsentantskabet. Til ham meddelte bestyrelsen, at den havde konstitueret sig med formand og næstformand og afslørede navnene på de udkårne. Alderspræsidenten lykønskede bestyrelsen med valget og røbede til gengæld, hvem repræsentantskabet havde udset til formand og næstformand, hvorefter alle fornedes i en skål for det fremtidige samarbejde.

Under den forholdsvis rolige udvikling i samfundet og i foreningen omkring århundredskiftet var der kun få ændringer i loven af 1875. De vigtigste var optagelse af juniormedlemmer fra 14-18 år, og i 1908 en udvidelse af repræsentantskabet fra 20 til 30 medlemmer samt en udvidelse af bestyrelsen fra 5 til 7 medlemmer.

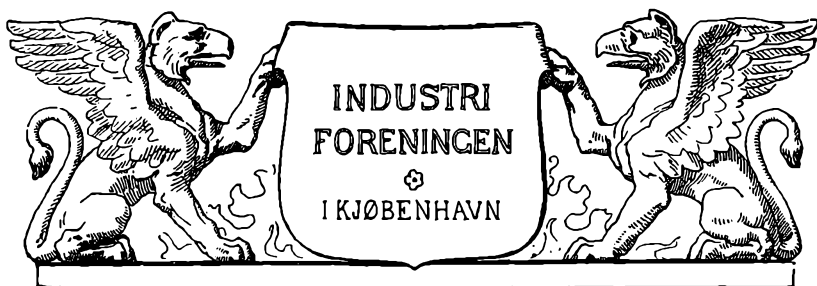
1910 blev det skelsættende år i Industriforeningens historie, hvor den åbnede dørene for industriens virksomheder, og en moderne erhvervsorganisation, Industrirådet, udvikledes inden for dens rammer.

1900
Juniormedlemmer

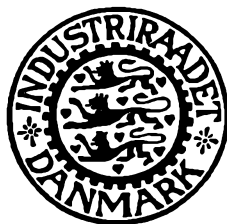
1908
Repræsentantskab:
30 medlemmer
Bestyrelse:
7 medlemmer

Industriforeningens
medlemstal kulminerede
omkring
århundredskiftet. Foto
fra foredragssalen, 1899

»Dannelsen af Industriraadet i Tilslutning til Industriforeningen blev en ejendommelig Syntese mellem Fortid og Nutid. Den gamle Forening, der var blevet stiftet, fordi den ad Opmuntringens og Oplysningens Vej skulle give Impulser til den industrielle Udvikling, optog i sig et helt nyt Organ, hvis Virke var rettet mod nøjagtig det samme Maal som det, der altid havde været Foreningens, nemlig Industriens Fremme, men hvis Oprindelse og Arbejdsgrundlag var bestemt at helt nye Omstændigheder. Historisk havde Industriforeningen sit Udspring og sit Støttepunkt i det københavnske Haandværk og dettes Industrialisering; men da den industrielle Udvikling var skredet saa langt frem, at hele Landets Industri, uafhængig af Haandværk og Handel, kunne forenes i en selvstændig social Gruppe, maatte Formidlingen af en saadan Nydannelse og Tilknytning til denne være den bedste og naturligste Vej for Foreningens Fremtid. Det blev saaledes den aktive og levende Industri, der kom til at bære den gamle Industriforening over i en ny Tidsalder.« (Johs. Hansen: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838-1938).

Der lå naturligvis et stort og langvarigt forarbejde, mange overvejelser, diskussioner, forhandlinger og møder bag denne afgørende beslutning. Men den, der venter at finde sporskiftet og de store visioner om Danmark som industri-land afspejlet i foreningens nye lov af 1910, bliver skuffet. I loven skrider den gamle forening adstadigt videre, tilsyne-ladende uanfægtet af, at den får følgeskab af en ny medlems-gruppe bestående af danske industrielle organisationer og virksomheder. De betegnes som B-medlemmer. Så er de sat på plads og kan ikke forveksles med de personlige eller, som de nu også kaldes, »egentlige« medlemmer.

Repræsentantskabet udvides fra 30 til 60, men de 30 væl- ges som før alene blandt de personlige medlemmer og nu for tre år mod tidligere to. De må nu dele magten og æren med 30 nye repræsentanter for den industrielle medlems- gruppe, som kun bliver valgt for et år ad gangen. Man kan ikke være forsigtig nok med den slags folk.

Det samlede repræsentantskab på 60 vælger som før af sin midte en bestyrelse på 7, og forholdet mellem denne og repræsentantskabet er stort set uændret. Bestyrelsen leder foreningen, medens repræsentantskabet sidder på pengekas- sen. Man skal helt hen til §23, før Industrirådet nævnes for første gang. Ikke som overskrift eller fremhævet på nogen måde. Nej, det nævnes blot som et af de seks faste udvalg, repræsentantskabet skal nedsætte, på linie med udstillings-, foredrags-, biblioteks- og lignende udvalg. Først langt nede i paragraffen fremgår det, at Industrirådet trods alt ikke er noget helt almindeligt udvalg. Det er på 25 medlemmer, og både bestyrelsens og repræsentantskabets formand skal have sæde i det. Mindst halvdelen af medlemmerne skal være industridrivende eller repræsentanter for industrielle organi- sationer eller virksomheder, ligesom der også skal være repræsentanter for særlig sagkundskab.

1910
Repræsentantskab:
60 medlemmer
Bestyrelse:
7 medlemmer
Industriråd:
25 medlemmer

Industrielt
medlemskab indføres

Industrirådet
begynder som et
udvalg

I denne påfaldende beskedne placering skal nu ikke alene lægges den gamle gardes modstand mod alt nyt. Der ligger også en bevidst reducering af Industrirådets rolle bag lovens formulering, som skyldes hensynet til Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri. Det vil føre for vidt at redegøre for Industriforeningens nære forhold til denne meget betydningsfulde forening, hvorfra den stærkeste modstand mod Industrirådets oprettelse udgik. I denne forbindelse må det være nok at sige, at der skulle trædes varsomt.

Endelig havde Industrirådets stiftere kun ønske om en rolig udvikling inden for rammerne af Industriforeningen og optrådte derfor med den tilbageholdenhed, som den stærke kan tillade sig.

Fra nu af afspejler de følgende love Industrirådets stadig stigende betydning og Industriforeningens gradvise afvikling. Denne udvikling efterlader imidlertid ikke indtrykket af gøgeungen, der skubber alle ud af reden. Tværtimod tegner der sig snarere et billede af sønnen, som overtager fædre-negården og sørger godt for de gamle forældre. Industriforeningen blev altid behandlet mere end hensynsfuldt og blev i virkeligheden holdt kunstigt i live i mange år. Uden Industrirådet var foreningen uden al tvivl blevet opløst på et eller andet tidspunkt mellem de to verdenskrige.

Under Verdenskrigen 1914-1918 kom Industrirådet til at indtage en central stilling i Danmarks handelsforhandlinger med de krigsførende magter, hvilket betød en kolossal belastning af hele organisationen, både dens valgte ledelse og dens sekretariat.

1914 udvidedes Industrirådet fra 25 til 40 medlemmer. Argumentet var det samme som ved alle senere udvidelser: Større arbejde, nye opgaver, flere medlemsvirksomheder og nye brancher krævede en større og mere dækkende forsamling.

1914
Industrirådet:
40 medlemmer

I 1923 udvidedes det til 50, samtidig med at de personlige medlemmers indflydelse på valget indskrænkedes til 20 af dem. De resterende 30 udgjordes af repræsentantskabets industrielle medlemmer, som nu blev fødte medlemmer af Industrirådet. Ændringen indførtes »for at hidføre en mere intim forbindelse mellem Industriraadet og de industrielle Organisationer og Virksomheder«.

1923
Industrirådet:
50 medlemmer

Ti år senere i 1933 udvidedes Industriforeningens bestyrelse fra 7 til 9 og Industrirådet fra 50 til 55 medlemmer. Alle valg skete som hidtil for et år med adgang til genvalg. Dog tilføjedes den ny bestemmelse, at formanden kun kunne genvælges én gang. Det blev begrundet med, at det ville blive lettere at finde formandsemner, når hvervet var tidsbegrænset, at man ved hurtigere rotation kunne skabe tilknytning til bredere kredse af industrien, og at de skandinaviske lande, Holland og England havde en tilsvarende regel.

1933
Bestyrelse:
9 medlemmer
Industrirådet:
55 medlemmer

Til trods for de gode argumenter blev bestemmelsen atter ophævet efter ganske få år.

Som en følge af Industrirådets beskedne status i 1910-lovene var det ikke forsynet med nogen bestyrelse, men naturligvis kunne et udvalg, der allerede i 1914 udvidedes til 40 medlemmer, ikke fungere uden en bestyrelse. Den kaldtes »Industriraadets staaende Udvalg«, og som årene gik, blev det de samme personer, der indvalgtes her og i Industriforeningens bestyrelse. I 1949 lovfæstede man gammel praksis og sammensmeltede de to bestyrelser under navnet »Industrirådets bestyrelse«. I øvrigt var der også i høj grad person-sammenfald mellem repræsentantskabet og Industrirådet.

Industrirådets
stående udvalg

*Selv om sygdom havde
tvunget Alex. Foss til
at nedlægge
formandshvervet,
blev han fortsat taget
med på råd. Det
stående udvalg til møde
i hans hjem, 1922*

*1940
Personligt
medlemskab
industrielt betinget*

Under indtrykket af Anden Verdenskrigs udbrud markeredes Industrirådets centrale stilling i organisationen ved en lovændring i 1940, som gav et mere realistisk billede af strukturen.

Industrirådet placeres nu umiddelbart efter den traditionelle formålsparagraf: »Dette Formål søges nået gennem Industriraadet, der varetager den danske Industris erhvervsøkonomiske Opgaver og Interesser«.

På samme generalforsamling vedtoges en radikal ændring af det personlige medlemskab, idet kun personer med fast tilknytning til en virksomhed af industriel karakter fremtidig kunne optages.

Der var endnu i 1940 så meget liv i de personlige medlemmer, at de tog en dyst på dette forslag. Anført af en lektor og en tandlæge opponerede de mod dette første direkte indgreb i selve medlemsstrukturen.

De afviste bestyrelsens tro på, at foreningen ville blomstre op og blive et samlingssted for industriens folk, og fastholdt at den tværtimod ville sygne hen – og ret fik de jo. Men man

kan ikke fortænke bestyrelsen i, at den fandt det urimeligt fortsat at holde en klub åben for alle og enhver til et kontingent, der kun dækkede en brøkdel af omkostningerne.

Fire år senere åbnedes medlemslokaler og restaurant for de industrielle organisationers og virksomheders medarbejdere, som gratis kunne rekvirere adgangskort – et sidste forgæves forsøg på at skabe liv i lokalerne, men forgæves. Tiden var ganske enkelt løbet fra den form for foreningsliv.

I 1948, året inden den næste store lovrevision, blev det antal Industrirådsmedlemmer, der skulle vælges af repræsentantskabet, udvidet fra 25 til 35, således at Industrirådet nu kom op på i alt 65 medlemmer. Begrundelsen var den velkendte.

1948
Industrirådet:
65 medlemmer

Behov for fundamentale ændringer

I de arbejdsfyldte genopbygningsår efter besættelsen måtte loven og strukturen fra 1910, nu 40 år og to verdenskrige senere, trods ændringer virke helt forældet og upraktisk med sine to ledende organer: et repræsentantskab på 60 og et Industriråd, som formelt stadig kun var et udvalg, på 65 medlemmer. Grundlaget var jo også helt ændret. Det personlige medlemskab var reduceret til 800 »egentlige« medlemmer, det industrielle vokset til 3.500 virksomheder.

Den nye lov, som blev vedtaget uden diskussion på generalforsamlingen i 1949, betød en gennemgribende forenkling af organisationens struktur og en sanering af alle forældede bestemmelser, med det forbilledlige resultat, at antallet af paragraffer reduceredes fra 50 til 21.

Repræsentantskabet blev afskaffet, og der var fra nu af kun ét ledende organ: Industrirådet. Det fik atter en lille udvidelse – fra 65 til 70 – men for en gangs skyld var begrundelsen en anden. Et forslag om at indføre en 70-års grænse for Industrirådets medlemmer havde mødt så megen modstand, at man måtte indgå et kompromis. Aldersgrænsen blev kun

1949
Industrirådet:
70 medlemmer
Bestyrelse:
9 medlemmer
Repræsentantskabet
afskaffes

indført for de 55 medlemmer, der blev valgt på generalforsamlingen, men ikke for de medlemmer, hvormed de 55 supplerede sig selv bagefter. Ved at udvide disses antal fra de oprindeligt foreslåede 10 til 15 gik forslaget igennem.

Respekt for anerne

Industriforeningen blev som altid behandlet med sønlig ærbødighed. Den nævntes først. Det hed: »Love for Industriforeningen i København og Industrirådet«, og de indledtes med, at Industriforeningens formål er den danske industris fremme. Også det personlige medlemskab bevaredes med foreningslokaler, bladhold m.v., men enhver reel indflydelse var nu udelukket. Repræsentantskabet var afskaffet, og på generalforsamlingen havde de personlige medlemmer kun én stemme hver, en dråbe i havet af de industrielle delegeredes kontingentbestemte stemmer.

Den eneste ændring, 1949-loven undergik i sit 23-årige liv, skyldtes et forsøg på at undgå en ulempe, der voksede i takt med, at »Industrirådet« i daglig tale afløste »Industriforeningen« som betegnelse for hele organisationen. Da ordet nu også betegnede dens ledende forsamling, opstod der ofte misforståelser og formuleringsvanskeligheder. I forbindelse med Industriforeningens 125-års jubilæum i 1963 døbte man foreningen om til Danmarks Industriforening, i håb om at dette navn ville slå rod. Det lykkedes ikke, og problemet blev først løst i 1972, hvor man døbte Industrirådet som forsamling om til »hovedbestyrelsen«.

1972
*Industrirådet
omdøbes til
hovedbestyrelse*

Siden 1923, hvor man begyndte at vælge Industrirådets medlemmer på generalforsamlingen, har der naturligvis været mulighed for kampvalg, men det er aldrig forekommet. Grunden er ikke, at industriens folk er fredeligere end andre, men at eventuelle interessekonflikter afvikles på et langt tidligere tidspunkt af valgproceduren, så problemerne er løst inden generalforsamlingens afstemning.

Derfor knytter der sig så meget mere interesse til opstillingen og sammensætningen af kandidatlisten. Proceduren var tidligere ganske formløs. En lille kreds af Industrirådets mest erfarne medlemmer samledes i god tid inden generalforsamlingen og gennemgik de ændringer, der var sket i årets løb, og de foreliggende henvendelser og forslag om nye emner. På dette grundlag opstilledes en kandidatliste på 55 personer under hensyn til branchernes og enkeltvirksomhedernes størrelse og betydning og kontingentets vægt. Endvidere opstilledes en liste på indtil 15 personer til brug for den ny hovedbestyrelses valg af supplerende medlemmer. Ved udarbejdelse af denne liste kunne man tilgodese mindre brancher og specielle virksomheder med ringe kontingentvægt, samt opfylde lovens bestemmelse om særlig sagkundskab.

Den lille kreds blev i 1949 formaliseret i et valgudvalg, der blev nedsat hvert år indtil lovreformen i 1972, hvor opstillingsproceduren blev ændret.

Tiden krævede nu en mere åben og demokratisk fremgangsmåde. Valgudvalgets erfaring, viden og smidighed blev i 1972-vedtægterne erstattet af faste regler, hvorefter kontingentets størrelse er det eneste grundlag for den ret til at indstille 55 kandidater, som nu tilkommer brancheorganisationerne og enkeltvirksomhederne.

Herudover indstilles indtil 15 kandidater af forretningsudvalget, der her overtager valgudvalgets opgave, og som med sine kandidater kan afbøde eventuelle skævheder og bidrage til en balanceret og retfærdig repræsentation for alle medlemsgrupper og interesser og supplere hovedbestyrelsen med medlemmer, der besidder særlig sagkundskab.

Ved en lovrevision i 1982 blev hovedbestyrelsens maksimale størrelse forhøjet til 80, hvoraf 60 vælges på kontingentgrundlag, og indtil 20 indstilles af forretningsudvalget.

Forretningsudvalgets kandidater er nu helt ligestillet med de øvrige 60, idet de også vælges på generalforsamlingen og

1972

Hovedbestyrelse:

70 medlemmer

Forretningsudvalg:

9 medlemmer

Det personlige

medlemskab afvikles

1982

Hovedbestyrelse:

80 medlemmer

60 vælges på

kontingentgrundlag

også omfattes af 70-års reglen. Kun tidligere formænd er hævet over alderens problemer, idet de uden hensyn til aldersgrænsen kan deltage i hovedbestyrelsens møder, dog uden stemmeret.

Ændringerne i indstillingsproceduren gav sig to markante udslag. Der indtrådte en væsentlig udskiftning af hovedbestyrelsens medlemmer, således at en årlig udskiftning på ca. 15 pct. er normalt, samtidig med at medlemmernes gennemsnitsalder faldt, især for den af forretningsudvalget indstillede gruppe, men det skyldtes naturligvis også 70-års grænsens indførelse.

Foryngelseskur

Det var derfor en fornøjelse et par år efter reformen at kunne besvare en fremtrædende 64-årig erhvervsmands beskrivelse af Industrirådet som en samling oldinge med at gøre opmærksom på, at hovedbestyrelsens gennemsnitsalder var 10 år lavere end hans egen.

Den ovennævnte lovreform i 1972 var et led i en gennemgribende effektivisering og udbygning af Industrirådet i forbindelse med Danmarks indtræden i Fællesmarkedet. Derfor må man betegne vedtægterne fra 1972 som skelsættende i lighed med lovene af 1840, 1875, 1910 og 1949.

Nu afsluttedes den udvikling, der begyndte i 1910 med en omtale i §23 af Industrirådet som ét blandt mange udvalg, og en ny æra lovfæstes med indledningen: »Foreningens navn er Industrirådet«.

Men det var ikke den eneste navneændring. Lovene betegnes nu vedtægter, Industrirådet som forsamling kaldes som ovenfor nævnt hovedbestyrelsen, bestyrelsen benævnes nu forretningsudvalget, samtidig med at der indføres et nyt begreb: præsidiet, der består af formanden og de to viceformænd.

Opremsningen af foreningens opgaver, der forsvandt ud af loven i 1949, er atter dukket op, men nu er det udadrettede opgaver inden for en række af industriens interesseområder, som alle berører samfundsinteresser, hvorfor listen da

også afsluttes med at pålægge Industrirådet at fremme offentlighedens forståelse for industriens vilkår og vækst.

Optagelsen i vedtægterne af denne paragraf skal også ses på baggrund af en samtidig indgået samarbejdsaftale med Dansk Arbejdsgiverforening, hvor man præciserede de to organisationers opgaver og trak grænserne klarere op mellem deres arbejdsområder.

Et led i denne aftale var en nøje sammenknytning mellem beregning og opkrævning af kontingenterne i de to organisationers fælles medlemskreds. Det nødvendiggjorde et supplement til Industrirådets vedtægter med alle bestemmelser vedrørende kontingentet.

En personlig afskedshilsen

Om det personlige medlemskab nævner vedtægterne intet. Det var ikke fordi Industrirådet på nogen måde ønskede at bryde den tradition for respekt for Industriforeningen, som havde været karakteristisk for alle love siden 1910, men man havde nu nået et punkt, over 60 år efter Industrirådets oprettelse, hvor man ønskede en lov for Industrirådet og Industrirådet alene, saneret for alle bestemmelser, der ikke havde relation til en moderne erhvervsorganisation. Desuden var det personlige medlemskab reduceret til 177, hvoraf kun de samme tre-fire medlemmer tilbragte nogle timer daglig med at læse aviser og spille skak i de tilbageværende lokaler.

Der blev nu lukket for tilgang af nye personlige medlemmer, hvilket var en formssag, da det var over 15 år siden, den sidste optagelsesbegæring var modtaget. Medlemskabet blev for så vidt ikke ophævet for de tilbageværende medlemmer. De havde fortsat adgang til restaurant og medlemslokaler i den gamle Industribygning og fik tidsskriftet tilsendt. Derimod blev de fritaget for kontingent og mistede dermed deres stemme på generalforsamlingen.

Og dog!

Som en ironisk epilog til dette kapitel om Industriforeningens love slutter de seneste vedtægters allersidste paragraf med en bestemmelse om, at foreningen kun kan opløses, hvis 3/4 af de personlige medlemmer stemmer for det. Ja, det står der virkelig, det er ingen trykfejl.

Naturligvis prøvede man i 1972 at ajourføre også denne paragraf, men dertil krævedes tilslutning af 3/4 af medlemmerne, altså både de personlige og de industrielle, som i dette specielle tilfælde kun havde én stemme. Der blev gjort enhver tænkelig anstrengelse for at samle det nødvendige antal stemmer, men det lykkedes ikke. Der skulle 1.906 stemmer til, og man nåede kun 1.730.

Derfor har de personlige stemmer stadig det sidste ord, og derfor må Industrirådet indtil videre væbne sig med tålmodighed, for garden dør, men den overgiver sig ikke!

*Det første lokomotiv på jernbanen København-Roskilde
var opkaldt efter guden Odin*

Industrirådets børn

En jernbane var Industriforeningens førstefødte, der kom til verden få år efter foreningens stiftelse.

Når Danmark kom forholdsvis sent i gang med sin første jernbane, skyldtes det politik. Skulle den gå nord-syd mod Tyskland eller øst-vest mod England? Det var kernen i den diskussion, der førtes i 1820 og i de følgende årtier. I december 1840 udkom et skrift: »Jernbane mellem Kjøbenhavn og Roskilde«. Det var bogholder Gustaf Schram og sekretær Søren Hjorth, som havde udarbejdet en »motiveret beregning« over udgifter og indtægter ved regelmæssig drift på denne strækning. Projektet blev i januar 1841 indleveret til Industriforeningen, som efter udvalgsbehandling indkaldte til et større møde med interesserede fra København og Roskilde. Det besluttedes at anmode kongen om at lade staten afholde udgifterne ved en undersøgelse af banens placering og af anlægsudgifterne som grundlag for planens gennemførelse i aktieselskabsform. Endvidere ønskede man at vide, om der var mulighed for statsstøtte. Regeringen bevilgede 1.000 rigsdaler til opmålinger, men afslog indtil videre at udstede en ekspropriationslov. Ikke desto mindre gik Industriforeningen i august i gang med opmålingerne. Resultatet var nedslående. Projektets anlægsudgift måtte forhøjes med 50 pct. fra 1 til 1½ mio. rigsdaler. Der var derfor ikke

*Danmarks første
jernbane*

*Året efter indvielsen
blev jernbanen anvendt
til troppetransport
under Den Slesvigske
Krig i 1848.*

megen begejstring for sagen i Industriforeningen, men i januar 1843 indsendte man dog et nyt andragende, dels om tilladelse til at bygge en jernbane fra København til Roskilde, dels om eneret til at forlænge den til Sjællands vest- og sydkyst. En sådan udvidelse var nødvendig, for at investeringerne kunne forrente sig. Da foreningen ikke var sikker på, at det ville være muligt at sælge alle aktier, bad man endvidere om tilladelse til at afsætte ikke-solgte aktier gennem et lotteri. Sluttelig gentog man anmodningen om statsstøtte.

*Kongelig
jernbanekoncession
med forbehold*

Det kan ikke undre, at regeringens svar afspejlede foreningens egen tvivl. Efter et års betænkningstid gav regeringen i februar 1844 tilsagn om en koncession på en jernbane fra København til Roskilde, når den nødvendige kapital var skaffet, og her måtte foreningen ikke forvente nogen offentlig støtte, heller ikke tilladelse til lotteri.

Når Industriforeningen alligevel gik videre og i april udsendte indbydelse til aktietegning, er en del af forklaringen, at formands- og næstformandsposten i denne periode beklædtes af jernbanesagens to centrale personer og ivrigste forkæmpere, Hjorth og Schram.

De gik helhjertet ind for sagen, og heldet var med dem. Mod al forventning blev aktiekapitalen tegnet på ganske få dage, men det skyldtes en pludselig konjunkturstigning på Hamburgs pengemarked, hvilket tydeligt fremgår af, at 6.000 af de 7.500 aktier afsattes dér. Nu havde Industriforeningen opfyldt betingelsen for at få den kongelige koncession, som udfærdigedes i maj med ret til at overdrage den til et aktieselskab. Dette konstitueredes i juli 1844 og udbetalte som sin første handling 15.000 rdl. til Industriforeningen som betaling for koncessionen.

Hermed steg Industriforeningen af toget, og det var formentlig det klogeste, den nogensinde har gjort.

Den unge forening havde på få år gennemført en stor samfundsopgave og vundet både ære og rigdom. Var den fortsat, havde den snart mistet begge dele igen, for problemerne væltede ned over det nye aktieselskab.

Ingeniørerne, der skulle foretage opmålinger til ekspropriation, måtte beskyttes af politiet mod ophidsede bønder. De importerede arbejdere fra Schlesien rejste hjem af frygt for den nordiske vinter, medens de svenske arbejdere åd sig syge i den gode danske mad. De danske arbejdere, som man i første omgang havde undgået, fordi de var uvante med entreprenørarbejde, stillede nu urimelige lønkrav, strejkede eller forsvandt i dagevis, når de fik løn. I høstens tid forsvandt de helt.

*Vrede bønder og
fremmedarbejdere*

Aktiekapitalen viste sig utilstrækkelig, og trods alle forsætter måtte regeringen alligevel træde til. Uforudsete vanskeligheder ved jordarbejdet og ændring af hovedbanegårdens placering bidrog til fordyrelser og forsinkelser, men den 26. juni 1847 kunne Christian VIII officielt indvie banen. Helt tryk ved det nye trafikmiddel var man dog ikke. I hvert fald spillede Livjægerens musikkorps ved afgang fra København: »Beskærm vor Konge, store Gud«, og vel ankommet til Roskilde tog majestæten ingen chancer, men kørte hjem med hest og vogn.

Aktieselskabets udbytte sank snart fra 2 pct. til 0, hvor det forblev, indtil staten overtog banen.

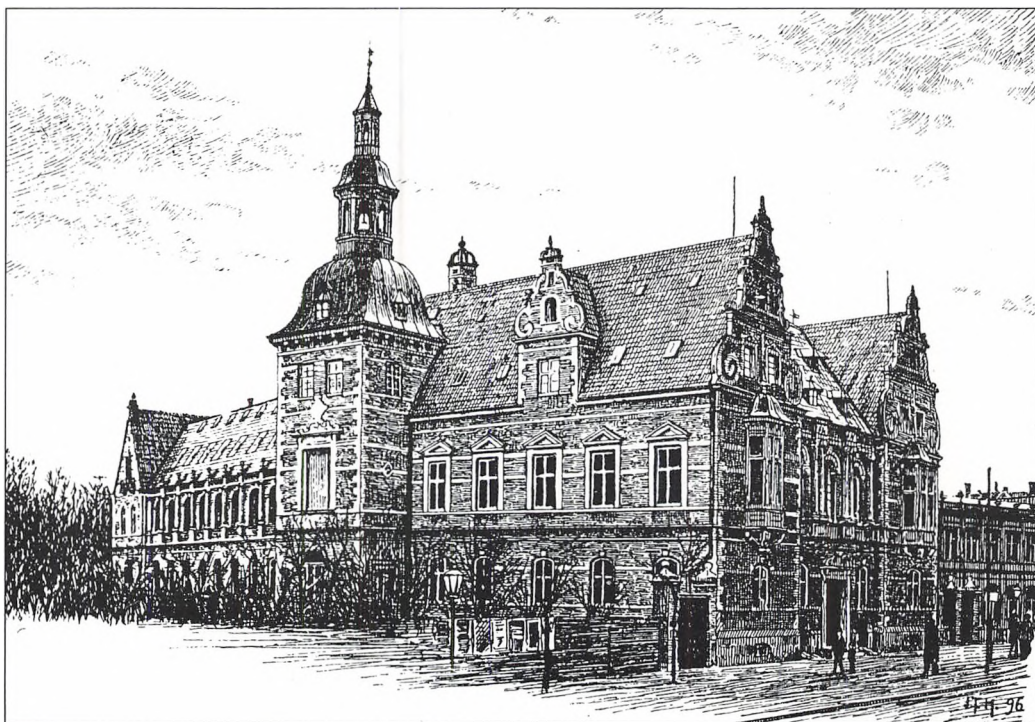
*Industriforeningens
bibliotek*

Det ædleste skud på Industriforeningens stamme var biblioteket. Dets historie er imidlertid knyttet så nøje sammen med Industriforeningens daglige tilværelse, at den er fortalt i kapitlet »Foreningsliv«.

*Det danske
Kunstindustrimuseum*

Tanken om et kunstindustrimuseum var ikke ny, da Industriforeningen tog den op og virkeliggjorde den. Ved opløsningen af Det Kongelige Kunstkammer oprettedes i 1860 et »Museum for Sculptur og Kunstflid«, men det bestod kun i syv år. I 1877 udgav Industriforeningens sekretær, Camillus Nyrop, et skrift »Om Kunstindustri og kunstindustrielle Museer«, hvori han skitserede programmet for et dansk kunstindustrimuseum. Da direktør Philip Schou, Den Kongelige Porcelainsfabrik, i 1883 blev Industriforeningens formand, indledtes i nært samarbejde med Camillus Nyrop en

*Industribygningens
arkitekt, Vilhelm Klein,
opførte 20 år senere
Kunstindustrimuseet på
en nabogrund*

periode, hvor kunstindustrien var den alt dominerende faktor i foreningen. Et afgørende skub fik museumstanken, da brygger Carl Jacobsen samme år stiftede Ny Carlsberg Museumslegatet, der skulle anvendes bl.a. til indkøb af kunstindustrielle arbejder med henblik på et »Museum for kunstindustriel og dekorativ Kunst«.

Industribygningen som museum

Fra det følgende år, 1884, blev de indkøbte genstande opstillet i lokaler, som Industriforeningen stillede til rådighed. I 1889 nedsatte foreningen et museumsudvalg, som sikrede det vordende museum midler fra Ny Carlsberg Museumslegatet, en bevilling på finansloven til husleje og drift, samt et 10-årigt tilskud fra foreningen selv. Næste år afsluttede udvalget sit arbejde med en plan, der bygger på Camillus Nyrops indgående kendskab til europæiske kunstindustri-museer. Udvalget afløstes af en bestyrelse, hvor Industriforeningens formand var født formand. Den besluttede allerede i sit første møde at arbejde for, at museet fik sin egen bygning. Til dette formål overdrog Industriforeningen museet lejeretten til et grundstykke mellem Industriforeningen og Tivoli, som kommunen ejede og kort efter skænkede til museet. Samtidig iværksattes en landsdækkende indsamling, således at man i 1891 kunne anmode arkitekt Vilhelm Klein om at projektere en museumsbygning. Klein havde 20 år før tegnet Industribygningen med forbilleder i den italienske renaissance. Nu valgte han hollandsk renaissance til den nye nabobygning.

Egen bygning

Museet indviedes den 20. juli 1894 med en udstilling, der åbnedes af kongen, og hvor Industriforeningens og museets formand, hofjuveler Carl Michelsen holdt festtalen. Dengang var der begejstring for bygningens ydre, men samtidig berettiget kritik af dens indre, som var aldeles uegnet til formålet.

Emil Glückstadt

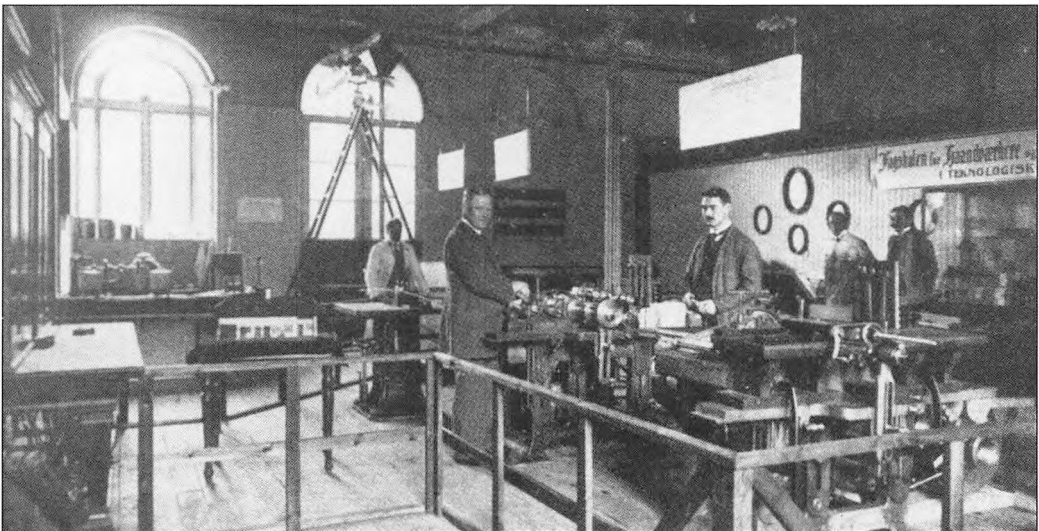
*Teknologisk
Institut*

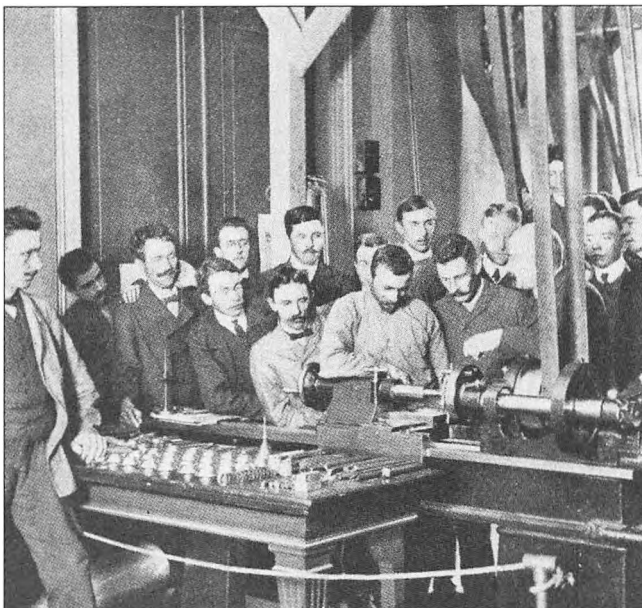
*Teknologisk Instituts
beskedne start i
Industribygningen i
1908. Direktør Gunnar
Gregersen står i
billedets midte*

Allerede fra Første Verdenskrig var der pladsmangel, men krigen satte en stopper for alle planer, og en løsning kom først, da direktør Emil Glückstadt i 1919 forærede museet det gamle Frederiks Hospital i Bredgade, en storslået gave, der gav museet helt nye muligheder for at realisere sine mål. Det betød også en lykkelig afslutning på 35 års nært samarbejde og godt naboskab med Industriforeningen, som havde ført museet frem fra en beskedne begyndelse til en fremtrædende position blandt Danmarks museer.

Lige fra Dalhoffs dage havde Industriforeningen interesseret sig for teknisk undervisning. Således oprettedes i 1868 »Den Nye Haandværkerskole«, der nogle år senere sammen sluttedes med Teknisk Institut til »Det Tekniske Selskabs Skole«. I 1897 åbnedes kursus i bogføring, regning og kalkulation, den såkaldte »Aftenskole«, som på sit højdepunkt talte over 1.000 elever.

Det var derfor nærliggende for Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk i 1901 at henvende sig til Industriforeningen »som den bedst egnede til at fremme Tanken om en dansk teknologisk Lærestalt som en selvstændig Institution«.

Undervisning af maskinarbejdere

Henvendelsen resulterede i, at Industriforeningen og Fællesrepræsentationen begge nedsatte et udvalg til behandling af sagen. Udvalgene vedtog en grundplan for det kommende institut, og da Camillus Nyrop i 1905 blev Industriforeningens formand, kom der for alvor gang i arbejdet.

Industriforeningen og Fællesrepræsentationen bevilgede hver kr. 5.000 årligt i fem år, og nu gik også staten ind for tanken og bevilgede kr. 40.000 til installationer og kr. 20.000 til drift, og i januar 1908 åbnede instituttet sin virksomhed i Industriforeningens lokaler.

Bestyrelsens 15 medlemmer konstituerede sig i juli 1907 med Camillus Nyrop som formand og ansatte ingeniør Gunnar Gregersen som leder. Disse to personligheder, som var altafgørende for instituttets tilblivelse og senere vækst, karakteriseres godt ved et replikskifte fra et af de første bestyrelsesmøder, hvor Camillus Nyrop advarede mod at gå for hurtigt frem og formanede bestyrelsen til at stå med begge ben på jorden, hvortil Gunnar Gregersen udtalte håbet om, at instituttet altid måtte have det ene ben i himlen.

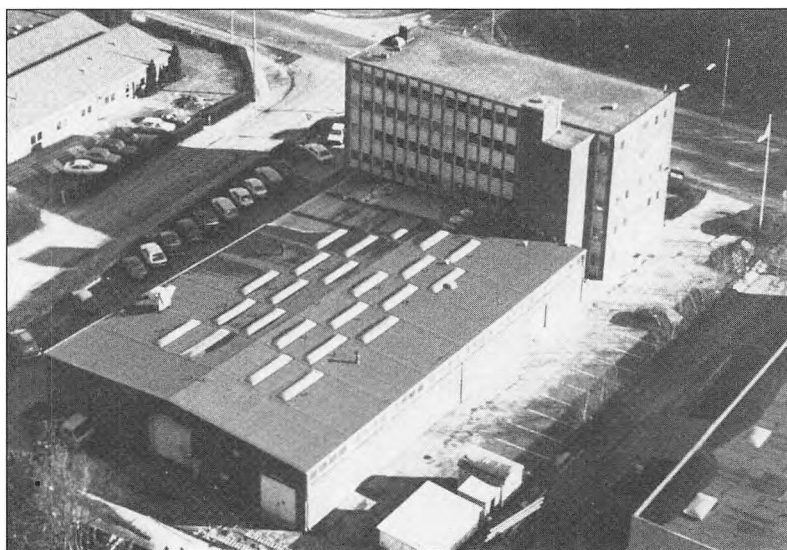
Allerede to år efter starten omtaler instituttets årsberetning pladsmangel. Industriforeningen gjorde, hvad den kunne for at hjælpe med lokaler, men tilstrømningen af elever, nye kurser og nye arbejdsområder sprængte alle rammer. Allerede i 1912 nedsattes et byggeudvalg, som på finansloven 1915-16 fik et statstilskud på kr. 400.000 til opførelse af en bygning på en grund ved Nørre Farimagsgade, som Københavns kommune havde skænket til formålet.

Ved piloteringsarbejdets begyndelse holdt instituttets stifter og formand Camillus Nyrop sin sidste tale som formand og afløstes af Industriforeningens næstformand Max Ballin, som den 29. november 1918 kunne indvie den nye bygning, som nu rummede 30 faste lærere og 2.000 elever. Atter et af Industriforeningens børn var fløjet af reden.

*Dansk
Kedelforening*

Ved et Industrirådsmøde i maj 1917 foreslog direktør Gunnar Gregersen, Teknologisk Institut, at oprette en forening for brændselsøkonomi. Forslaget havde sin baggrund i de meget begrænsede tilførsler af udenlandsk brændsel i Første Verdenskrigs sidste år, som det gjaldt om at udnytte bedst muligt. Der blev straks nedsat et udvalg af Industrirådets

*Dansk Kedelforenings –
nu de Teknik –
hovedsæde i Søborg*

medlemmer, hvis arbejde afsluttedes med en konstituerende generalforsamling i juni 1918, hvor Dansk Brændsels- og Kontrolforening blev stiftet med 378 medlemmer fordelt i tre grupper for industri, landbrug og centralvarmeanlæg. Den første formand blev direktør P. Dorph-Broager, A/S De Danske Sukkerfabrikker. Foreningen fik lokaler i Industribygningen, hvor den forblev til 1959, i hvilket år den flyttede til egne lokaler i Hellerup. I 1953 blev foreningens navn forenklet til Dansk Kedelforening, der senere ændredes til dk Teknik.

Et videntcenter, der driver service, rådgivning, projektering, forskning og udviklingsarbejde inden for energi og miljø. Foreningen har i dag 1.700 medlemmer og beskæftiger 130 medarbejdere i hovedsædet i Gladsaxe og i afdelinger i Odense, Aalborg og Vejle samt på et forsøgscenter i Vordingborg.

Udvalget, der blev til en institution

Dansk Ingeniørforening nedsatte i begyndelsen af 1922 Dansk Ingeniørforenings Standardiseringsudvalg. Udvalget afgav betænkning i november 1923, der resulterede i, at Dansk Ingeniørforening og Industrirådet opfordrede Handelsministeriet til at udnævne en standardiseringskommission, som skulle virke for standardisering inden for industri, håndværk og teknisk virksomhed, være centralorgan for alle standardiseringsinitiativer og gennemprøve standardiseringsforslag. I februar 1926 konstituerede kommissionen sig med 21 medlemmer, hvoraf Industrirådet udpegede de fem. Kommissionen fik sekretariat i Industribygningen, der stillede lokaler og skriveassistance til rådighed for kommissionen.

Da Industrirådet også udlånte en medarbejder fra sit sekretariat til at varetage posten som kommissionens sekretær, dækkede Industrirådet på denne måde mere end en fjerdedel af de samlede udgifter, hvoraf staten betalte halvdelen.

*Dansk
Standardiseringsråd*

Arbejdet tog hurtigt fart. Fire år senere var der nedsat 20 standardiseringsudvalg og 27 underudvalg med i alt 204 medlemmer og en intensiv mødevirksomhed. Også det internationale samarbejde var kommet i gang med en udvidelse af medarbejderstaben og en fordobling af budgettet til følge.

Udviklingen fortsatte, og da man nåede begyndelsen af 60'erne, var Dansk Standardiseringsråd, som organisationen nu kaldtes, blevet så stor, at der ikke længere var plads i Industribygningen, hvor også Industrirådet selv led af pladsmangel.

Der var nu 21 medarbejdere til at holde styr på 119 standardiseringsudvalg og deres over 1.000 medlemmer.

Industrirådet kunne derfor i 1962 med god samvittighed sende atter et vellykket barn ud i verden, som i afskedsgave fik et stort beløb til indretningen af det nye domicil i Hellerup.

Tanken om at oprette et teknisk museum var allerede fremme ved Industriforeningens stiftelse i 1838 efter forbil leder i Paris, Wien og Philadelphia, og man etablerede en samling modeller, der desværre er forsvundet.

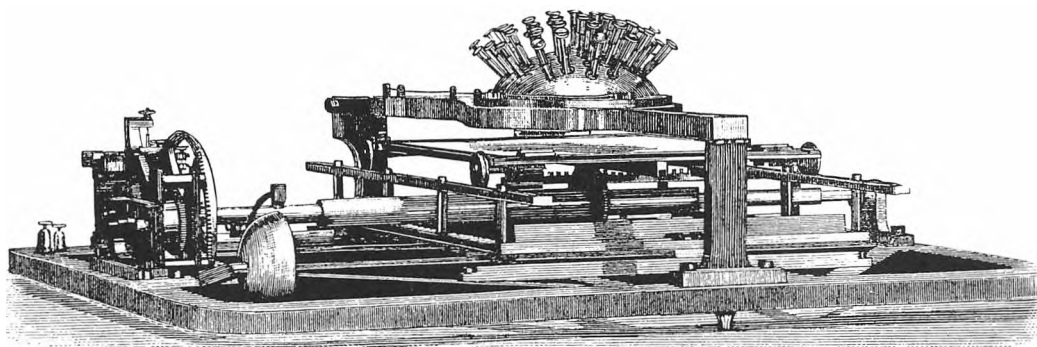
Når der gik så lang tid, før den blev realiseret, var en af de væsentligste grunde den, at Industriforeningen i den sidste del af forrige århundrede brugte mange kræfter og penge på at skabe et kunstindustrimuseum.

Det var, som om kræfterne var opbrugt med denne kraftanstrengelse, som blev den gamle Industriforenings sidste store indsats.

*Danmarks Tekniske
Museum*

Det var en af det unge Industriråds allerførste handlinger at nedsætte et museumsudvalg til at undersøge mulighederne for at oprette et teknisk museum.

Håndværkerforeningen havde gjort det samme, og i november 1911 holdt de to udvalg et fællesmøde, som resulterede i en sammenslutning af udvalgene med Industrirådets næstformand, Fr. Rüse, som formand.

*Pastor Malling-Hansens
skrivekugle var udstillet
på Den Nordiske
Industri- og
Kunstudstilling i 1872.
Skrivekuglen er i dag
et af Danmarks
Tekniske Museums
klenodier*

Med de to foreningers samlinger af gammelt værktøj og ældre maskiner som grundlag koncentrerede bestyrelsen sig om indsamling af museumsgenstande, som efterhånden blev anbragt i magasiner rundt omkring i København. Carlsberg Bryggerierne, Østre Gasværk, Hestegårdens Kaserne, Garnisons Sygehus, Danmarks Tekniske Højskole, Tvedes Bryggeri og et flyttefirma var nogle af de steder, hvor genstandene blev opbevaret under forhold, som langt fra var ideelle.

Udstillingslokaler havde man heller ikke, og selv om der blev afholdt to store udstillinger i 1912 og 1926, var det jo ikke nogen løsning.

I 30'erne var der planer om en ombygning af Garnisons Sygehus, men de strandede, ligesom et projekt ved Frilandsmuseet i Lyngby måtte opgives på grund af besættelsen. Man overvejede endog helt at opløse samlingen, men efter krigen kom Gentofte kommune til hjælp, således at der i handelsskolen på Duntzfeldts Allé kunne åbnes en mindre, permanent udstilling, medens der indrettedes magasiner i Stolpegårdens magasinbygninger. Disse var dog langt fra tilstrækkelige. Også Toftegården i Tåstrup, Østre Elektricitetsværk, Valby Gasværk, De Danske Sukkerfabrikker og Akkumulatorfabrikken tjente som depoter.

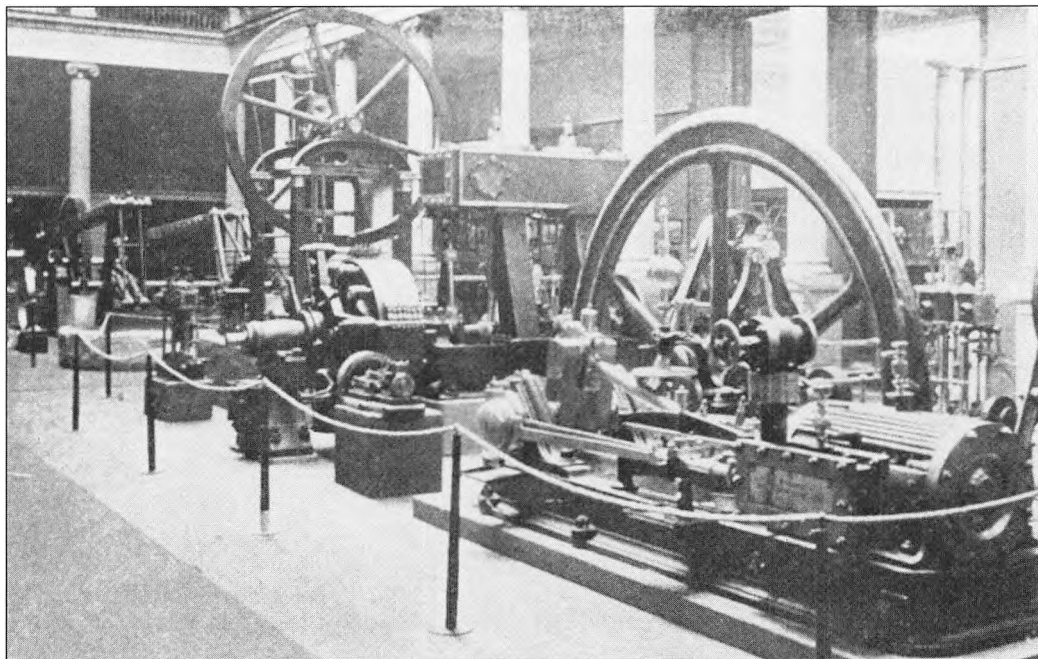
I 1961 fejrede museet sit 50-års jubilæum med en udstilling på Gentofte Rådhus, men nogen museumsbygning var det stadig ikke lykkedes at få, og de nu mere end 5.000 museumsgenstande var opmagasineret 11 forskellige steder.

Man var dog ved godt mod, for Industrirådet havde året før fejret sit 50 års jubilæum med at skænke museet kr. 650.000 samt et byggefond på kr. 5,5 mio. indsamlet blandt medlemmerne.

Yderligere havde Industrirådet byggeplaner ved Østerport Station, som også omfattede en museumsbygning.

Men man skulle gennem endnu en skuffelse. Først reducerede Industrirådet Østerport-projektet, og senere blev det helt opgivet. Det fik museets ledelse til at tænke helt nye tanker, og i 1963 købte man en 20.000 m² stor grund i Helsingør. Da Gentofte kommune kort efter opsagde lejemålet på Duntzfeldts Allé og på Stolpegården, kom der fart i realiseringen af planerne. I 1966 kunne man indvie en magasin-

*Historisk-Teknisk
Samling udstillet i
Industribygningen i
1926*

og værkstedsbygning i Helsingør, hvor Ingeniørforeningen året efter afholdt sin udstilling i anledning af sit 75-års jubilæum. Den fik 56.000 gæster og gav dermed beviset på, at et museum med fordel kunne placeres uden for København. Samme år begyndte opførelsen af den egentlige udstillingsbygning, som indviedes i 1969.

Strengt taget hører Akademiet for de Tekniske Videnskaber ikke hjemme i børneflokkene, for Industrirådet kan ikke med rette kaldes fader, men da der lige siden stiftelsen har været flere repræsentanter for Industrirådet og dets medlemsvirksomheder i akademiet end i nogen anden institution, hører det alligevel hjemme i familiealbummet.

Ved Industrirådets 25-års jubilæum i 1935 holdt et af dets fremtrædende medlemmer, Polyteknisk Lærestalts direktør, professor P. O. Pedersen, et foredrag, hvor han fremhævede nødvendigheden af en bedre koordination af det teknisk-industrielle forskningsarbejde. Han sluttede med at opfordre Industrirådet til at yde sin »uundværlige Medvirken til en Løsning«.

Professor P. O. Pedersen arbejdede videre med tanken, og med Ingeniörvetenskapsakademien i Stockholm som forbillede skitserede han sine planer for en tilsvarende dansk institution i en snæver kreds, hvoriblandt var Industrirådets formand og direktør.

Sammen med denne kreds udarbejdede han i foråret 1937 et sæt foreløbige vedtægter, og den 28. maj 1937 blev akademiet stiftet med det formål at fremme den teknisk-videnskabelige forskning og anvende resultaterne til gavn for samfundet og erhvervslivet.

Da Industriforeningen året efter fejrede sit 100-års jubilæum, skænkede den kr. 600.000 til akademiet, et beløb, der blev begyndelsen til den grundfond, som mangedoblet siden har sikret akademiet uafhængighed i grænselandet mellem industri og forskning og frihed til at tage initiativer, få troede på.

*ATV,
Akademiet for
de Tekniske
Videnskaber*

*Svensk
forbillede*

Akademiet fik sekretariat på Østervold i Den Polytek-
nische Lærestalt og fulgte med denne ud på Lundtofteslet-
ten. Men da decentralisering er akademiets ledetråd, er de 20
selvejende institutter og 14 udvalg og selskaber, som akade-
miet har oprettet siden 1937, naturligvis spredt over hele lan-
det. I akademiets samlede virksomhed deltager nu ca. 2.200
personer, hvoraf de 1.300 er fast ansatte, medens de øvrige
900 er repræsentanter for forskning og erhvervsliv med
omtrent lige mange fra hver.

*Avedøre
Holme*

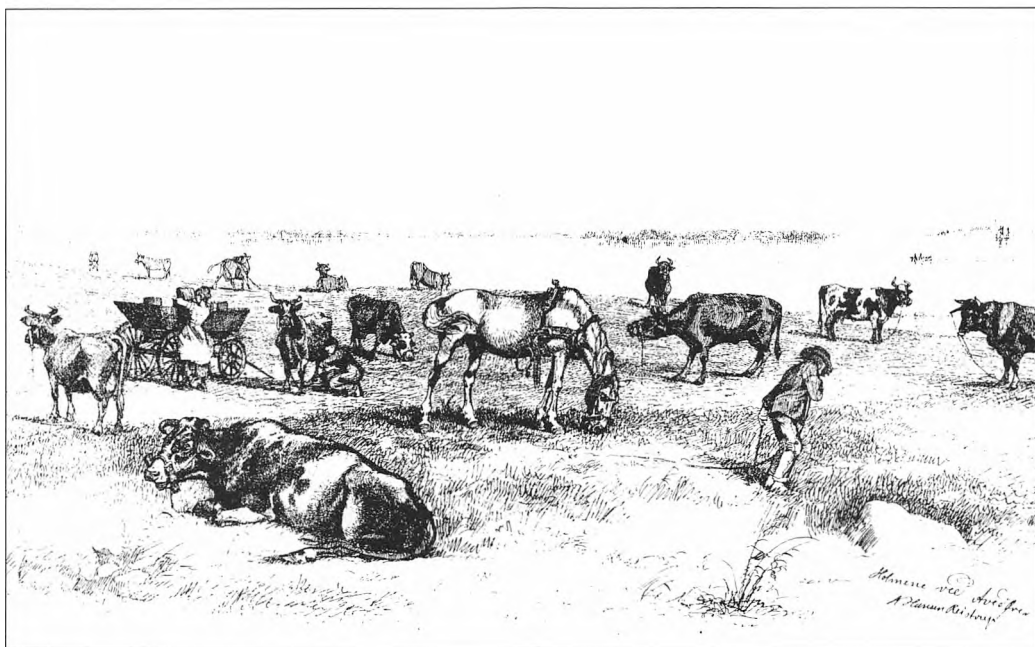
Dette kapitel skal slutte, som det begyndte – med en
kongelig bevilling. Industriforeningens førstefødte, jernba-
nen, kom til verden ved en kongelig bevilling, og det gjorde
industrikvarteret Avedøre Holme også.

Med Holland som forbillede

Under besættelsen arbejdede både Dansk Arbejdes Køben-
havnsudvalg og et teknikerudvalg, nedsat af Ministeriet for
Offentlige Arbejder, med Københavns Havns fremtid. De to
udvalg gik begge ind for anlæg af en industrihavn ved Aved-
øre og anvendelse af de bagved liggende øde strandenge til
industriarealer. Da havneplanerne mødte stærk modstand,
især fordi Københavns havnekapacitet var rigelig i forvejen,
koncentrerede man sig om industriarealerne.

Det var dog først i 1956, at der på Dansk Arbejdes initiativ
blev nedsat et teknikerudvalg med repræsentanter for Dansk
Arbejde, Industrirådet, København, Glostrup og Hvidovre
kommuner, Havnevæsenet og Vandbygningsdirektoratet.
Udvalget afgav betænkning i 1958, men allerede året inden
havde Industrirådet foretaget en enquête blandt sine med-
lemmer for at konstatere den faktiske interesse for projektet.

Den var så stor, at der i foråret 1960 nedsattes et arbejds-
udvalg, som med udgangspunkt i teknikerudvalgets skitse fra
1958 udarbejdede et udvidet projekt, som indsendtes til
Ministeriet for Offentlige Arbejder i 1961 med anmodning

*Så landligt og fredeligt
var der på Avedøre
Holme, inden det blev
forvandlet til et
industriareal*

om tilladelse til at inddæmme 367 ha, hvoraf ca. 250 ha tænkte reserveret til industrigrunde.

Da der var tale om inddæmning af søterritoriet, krævedes en kongelige bevilling hertil. Den lod vente på sig, men den 27. marts 1963 var alle formaliteter i orden, og derefter gik det slag i slag. Februar 1964 stiftedes foreningen »Industrikvarteret Avedøre Holme« af 84 handels- og industrivirksomheder. Foreningen solgte de ca. 150 grunde til kostprisen, ca. kr. 30 pr. m². Det var ca. 1/3 af dagsprisen i det storkøbenhavnske område, hvilket bidrog væsentligt til at holde grundpriserne nede i mange år. Den 1. april samme år begyndte A/S Kampsax på inddæmningsarbejdet, og i november 1966 kunne den første virksomhed indvie sine lokaler på arealet. I 1967 kneb det for myndighederne at følge med i udbygningen af trafiknettet, men i 1969 var man stort set færdig, og foreningen kunne overdrage arealets vejnet til det offentlige. På generalforsamlingen samme år kunne foreningens formand meddele, at alle grunde var solgt.

I 1974 afviklede Dansk Arbejde og Industrirådet deres engagement ved at ophæve Avedøre-udvalget, samtidig med at foreningen »Industrikvarteret Avedøre Holme« overdrog rettigheder og forpligtelser til en grundejerforening.

Bortset fra den kongelige bevilling havde Avedøre ikke meget tilfælles med den første jernbane, for Avedøre-projektet var tilsmilet af heldet fra den aprildag i 1964, hvor statsministeren satte arbejdet i gang. Alt gik efter planen, ja hurtigere, og efterspørgslen efter grundene oversteg de dristigste skøn. I dag ligger det 2,5 mio. m² store areal kun 10 km fra Københavns centrum som et levende vidnesbyrd om forudseenhed, dygtighed og initiativ.

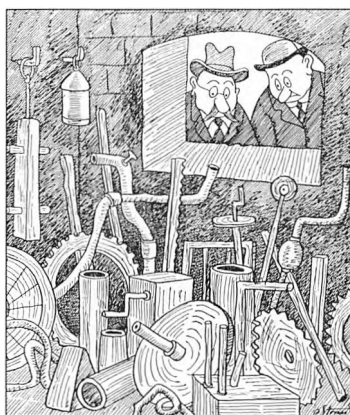
*En stor
børneflokk*

Inden for dette kapitels snævre rammer er kun omtalt nogle få af de mest kendte af den lange række af udvalg, foreninger, selskaber og institutioner, som Industriforeningen og Industrirådet har været med til at sætte i verden.

Som eksempler herudover kan nævnes Erhvervenes Skatsekretariat, Dansk Brandværns-komité, Erhvervenes Transportudvalg, Dansk Varefakta-Nævn, Dansk Forening til Industriel Retsbeskyttelse, Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk, Dansk Management Center og Risø.

Det ville være uoverkommeligt at nævne alle, men rollen som igangsætter har altid været en af de mest betydningsfulde i organisationens virke for det danske samfund.

- Hvad er det?
- Det er det tekniske museum!

*Museets 5.000
genstande var
på et tidspunkt
opmagasineret
11 steder*

Foreningsliv

De foreningsaktiviteter og medlemsgoder, den unge Industriforening kunne tilbyde, var naturligvis først og fremmest rettet mod de industridrivende, håndværkere og polyteknikere, der udgjorde foreningens grundstamme. Men de tiltrak også en stor kreds af københavnske borgere, som i den ny forening kunne forene et behov for viden om alt det nye inden for naturvidenskab, industri og teknik med den velkendte danske foreningsglæde og trang til socialt samvær inden for en forenings rammer. Og det var kun til gavn for foreningens ideelle mål, at den så hurtigt fik den styrke, et stort medlemstal giver.

Forevisningerne var foreningens tilløbsstykke lige fra starten og helt til Første Verdenskrig. Baggrunden for denne succes var, at vinduesudstillinger, reklamer og egentlig forbrugervejledning var ukendt, og at producenter og handlende ikke havde senere tiders mulighed for på brancheudstillinger og fagmesser at lære nyt, få nye ideer og sammenligne deres egne varer med fagfællers.

Forevisninger

Det var derfor ikke mærkeligt, at producenter, handlende og forbrugere strømmede til Industriforeningens ugentlige forevisninger, hvor de ikke alene kunne se det bedste og det nyeste af dansk og udenlandsk industri og håndværk, men også få det forklaret.

Denne opgave blev løst af en fast ansat foreviser, en polytekniker, som altid var til stede under forevisningerne og i reglen også holdt et foredrag om en af de udstillede genstande, som var af særlig interesse.

Forevisningslokalet havde som følge af successen altid første prioritet, når Industriforeningen skulle indrette lokaler. Det er forklaringen på, at de to første domiciler var tidligere teaterlokaler, og at store forevisningssale var det første, der blev indrettet i Holmens Kanal og i Industribygningen på Vestre Boulevard.

*Det store
trækplaster*

Forevisningerne blev uden sammenligning foreningens største aktivitet, som mere end noget andet trak medlemmer til. Der udstilledes hver sæson flere tusinde genstande af mange hundrede udstillere, og tilstrømningen blev ikke mindre af, at dagspressen hver uge anmeldte forevisningerne. I 80'erne samarbejdede man med De Samvirkende Danske Landboforeninger, som udstillede landbrugsprodukter på Industriforeningens forevisninger, der nu var åbne fra fredag til søndag.

Nye tider

Efterhånden som vinduesudstillinger blev almindelige, reklamen vandt indpas, annoncemængden voksede og den faglige undervisning tog fart, svandt grundlaget for forevisningerne. Derfor ændrede de karakter mod århundredets slutning og blev til månedlige brancheudstillinger. Også disse var i begyndelsen en stor succes. År 1900 var der således 30.000 besøgende på de seks månedlige forevisninger i vinterhalvåret. Men også interessen for denne form tog af, og med udbruddet af Første Verdenskrig indstilledes forevisnings- og udstillingsaktiviteterne helt. Industriforeningens udstillingslokaler i midterfløjen var fortsat i brug og blev endda udvidet i 20'erne, men der var kun tale om udlejning. Industriforeningen havde ikke selv noget med udstillingerne

I 1937 blev udstillingslokalerne erstattet af en moderne biograf, Palladium med 1.400 pladser

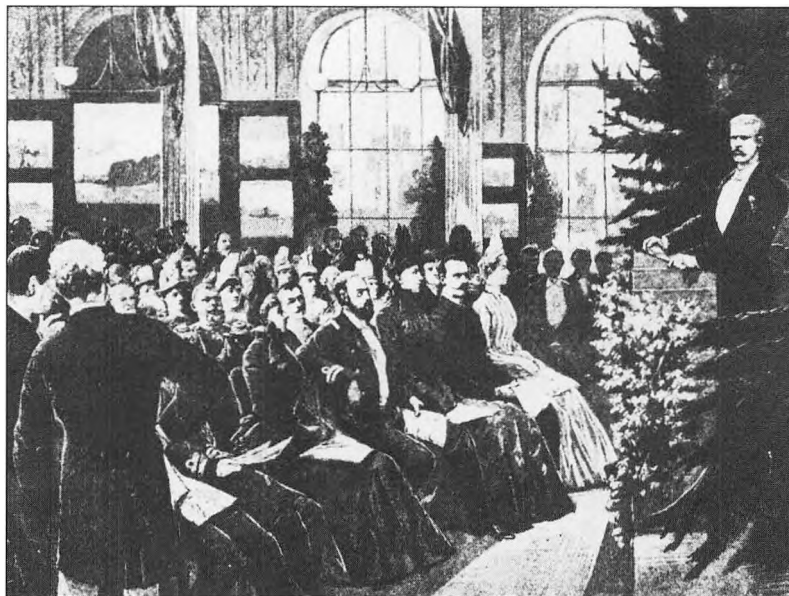
at gøre, og disse havde efterhånden heller ikke meget med industri at gøre.

Derfor blev der i 1936 sat et endeligt punktum for dette kapitel. Industriforeningen indgik kontrakt med filmselskabet Palladium, der opførte en moderne storbiograf med 1.400 pladser i den indre gård, hvor udstillingslokalerne havde ligget. Nu blev der atter forevisninger, endda mange gange dagligt, og selv om de slet ikke havde noget med industri at gøre, bidrog de væsentligt til industriens vel. Det var en for begge parter usædvanlig fordelagtig kontrakt, og når det et par gange i løbet af de fyrretyve år, den varede, kom til voldgiftssager, var det snarere fordi Palladium fandt, at Industriforeningen tjente for meget, end fordi Palladium tjente for lidt.

Ud over de allerede nævnte tekniske foredrag fredag aften i forbindelse med forevisningerne indførtes onsdag aften foredrag, der ikke alene var tekniske, men også drejede

Foredrag

*Efter hjemkomsten i
1888 fra sin skifærd
tværs over Grønland
holdt Fridtjof Nansen
foredrag i
Industriforeningen*

sig om andre emner som naturvidenskab, geografi og historie. Der var et umætteligt behov for oplysning, viden og underholdning.

I palæet i Holmens Kanal måtte man bygge gallerier for at skaffe plads til tilhørerne. I Industribygningen fik man endnu bedre plads, men nu var medlemmerne til gengæld blevet så blødsødne, at de krævede rygstød på tilhørerbænkene. Ledelsen flottede sig og anskaffede stole i stedet, selv om de fyldte lidt mere.

Publikum

Industriforeningens foredragssal blev et forum lige værdsat af talere og tilhørere. Der var altid fuldt hus, fordi Industrieforeningen kunne vrage og vælge mellem de mange foredragsholdere, der gerne ville tale fra Industrieforeningens talerstol. Det gav prestige, honoraret var godt, og publikum var af høj klasse. Det var også velopdraget. Ved indflytningen i palæet ved Holmens Kanal blev det medlemmerne forbudt at ryge under foredragene, »ligesom det vist nok ogsaa findes passende, at Medlemmerne ikke have Hattene paa under Foredragene«.

Foredragsholderen får konkurrenter

To emner var bandlyst: Politik og religion. Ved århundredskiftet blev emnevalget kritiseret for ikke at være seriøst nok. Af 36 foredrag i det foregående år havde kun halvdelen været industrielle og naturvidenskabelige, resten historie, rejsebeskrivelser og lignende. Ledelsen tog kritikken til efterretning, og specielt efter Industrirådets oprettelse i 1910 blev der lagt mere vægt på industrielle, økonomiske og sociale emner. Efter Første Verdenskrig, hvor der var folkekøkken i lokalerne, blev foredragene genoptaget, men de blev aldrig det samme igen, fordi grundlaget ligesom ved forevisningerne begyndte at svinde.

Aviser, bøger, tidsskrifter og radio tog alle deres bid af tilhørerskaren, hvortil kom, at antallet af Industriforeningens personlige medlemmer nu kun var en tredjedel af højdepunktet før århundredskiftet.

Under den tyske besættelse standsede man klogeligt straks foredragene og byggede foredragssalen om til kontorer, og efter besættelsens ophør var det klart for alle, at der ikke var grundlag for at genoptage denne aktivitet.

Det ædleste skud på Industriforeningens stamme var biblioteket. Det begyndte i det små med en bestemmelse i de første love om »en Læsestue, hvori Foreningens Bøger, Tidsskrifter og Tegninger dagligen ere til Eftersyn«.

Bibliotek

Allerede efter et par år var det blevet til 234 tekniske værker, 20 tidsskrifter, 6 aviser samt et så stort antal tekniske tegninger, at der i lokalerne på Østergade blev indrettet en særlig tegnestue med borde, hvor medlemmerne i fred kunne studere og kopiere de pladskrævende tegninger.

Lige fra starten ofredes målbevidst betydelige årlige beløb på at opbygge et godt teknisk bibliotek. I 1852 anvendte Industriforeningen for eksempel dobbelt så meget på bogindkøb som Den Polytekniske Lærestalt, og bogkøbssummen forøgedes år for år. Det var endda den mindste post

på bibliotekskontoen. Som samlingerne voksede, blev det nødvendigt med mere plads, mere administration og mere personale. I mange år var tidsskriftets redaktør også bibliotekar med et bogudvalg som retningsgivende og bevilgende myndighed.

*Biblioteket var
foreningens hjertebarn.
Disse udlånsregler er
fra 1859*

Regler for Udlaan fra Industriforeningens Bibliothek.

§ 1.

Enhvert i Industriforeningen optaget, samt contribuerende Medlem, som har Bopæl i Kjøbenhavn eller nærmeste Omegn, har Adgang til Laan fra Selskabets Bogsamling.

§ 2.

De Skrifter, som ere Gjenstande for Udlaan, ere følgende:

- a) Indbundne eller hæftede Bøger og Tidsskrifter;
 - b) enkelte Hefter og Numere af Tidsskrifter og Blade;
- hvorimod egentlige Kobberværker eller enkelte Kobber ikke udlaanes.

§ 3.

Derimod er ethvert Medlem berettiget til, paa den Tid Læsesalen er aaben, at benytte paa Stedet de i foregaaende § nævnte Kobberværker til Efterhyn eller til Kobbernes Afkopiering.

§ 4.

Skulde Nogen af førdeleds Grunde ønske Udlaan af Selskabets Kobberværker, Lithographier eller Kunstblade, har han derom at henvende sig til Formanden.

§ 5.

Den over Bogsamlingen forfattede Catalog, der stedse holdes à jour, udlaanes ikke, hvorimod den i Læsesalen er til Efterhyn for Selskabets Medlemmer.

§ 6.

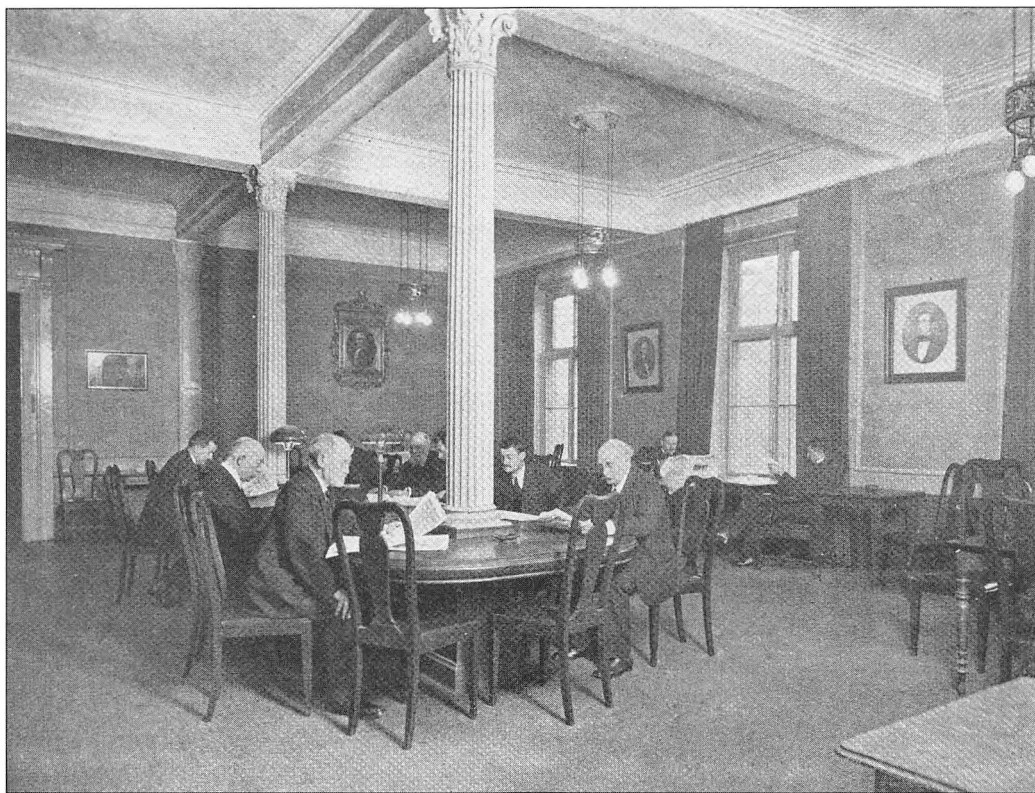
Intet Skrift udlaanes, før det har henligget til Efterhyn eller Gjennemlæsning i Læsesalen: Bøger i 4 Uger, Hæfteskrifter i 3 Uger, og Blade i 14 Dage.

§ 7.

Engen maa have flere end een Bog eller eet Hefte ad Gangen. Skulde Nogen af en eller anden Grund ønske flere Værker eller flere Bind af enkelte Værker ad Gangen udlaant, da har han herom at henvende sig til Formanden.

§ 8.

Udlaanet og Tilbageleveringen af de laante Bøger sker hver Søndag fra Kl. 12 til 2 F. M. og fra Kl. 6 til 9 E. M. Om Søndagen udlaanes disse, til Brug i Localet, paa de Tider, Forvalteren er forpligtet til at være tilstede der.

*Læsesalen var
medlemmernes
dagligstue*

Teknik eller underholdning

Efter indflytningen i den store nye Industribygning skete der betydelige ændringer. Der blev indrettet en stor læsesal adskilt fra biblioteket, der blev ansat en fuldtidsbibliotekar, og linien for boganskaffelser blev ændret noget. Man bøjede sig for ønsker fra den store medlemsgruppe, der ikke var specielt teknisk interesseret, og begyndte i større omfang at anskaffe alment oplysende litteratur som rejsebeskrivelser, biografier og historie.

Til gengæld ophørte man efter Kunstindustrimuseets oprettelse i 1895 at anskaffe kunstindustriel litteratur.

Da Industrirådet i 1910 tog ledelsen i Industriforeningen, afvikledes indkøbene af almen litteratur og koncentreredes atter om teknisk litteratur.

Den nye linie efter 1910 blev gennemført af bibliotekar, magister O. Thyregod, som indførte den nyeste teknik for at gøre indholdet af bøger og tidsskrifter så let tilgængeligt for brugerne som muligt. Han skabte bl.a. »Indeks for Industrien«, hvor medlemsvirksomhederne kunne abonnere på uddrag af tekniske bøger og tidsskrifter inden for hver abonnents specielle interesseområde, og han tog i den forbindelse også mikrofilm i anvendelse. Han indførte på et tidligt tidspunkt den internationale decimalklassifikation og havde samarbejde og udveksling med andre biblioteker både her og i udlandet. Biblioteket var således tilsluttet International Institute of Documentation, som i 1936 afholdt en stor international kongres, hvor biblioteket var vært.

Efter Første Verdenskrig erhvervedes teknisk litteratur fra Tyskland til priser, der tillod meget betydelige indkøb. Samtidig åbnede man biblioteket for ansatte i medlemsvirksomhederne og for ingeniør- og handelsstuderende, hvilket naturligvis yderligere forøgede udlånene.

I 1925 anskaffedes en fotostat, som blev en lige så stor succes som alle andre senere fotokopieringsmaskiner.

Industriforeningens bibliotek kunne også rose sig af at være det første bibliotek med international bogbestand, som udgav et teknisk bibliotekskatalog. Det skete i 1847 og blev jævnligt ført à jour. Kataloget fra 1910 var på 420 sider, men da var bogbestanden også på 50.000 bind, det største tekniske bibliotek i landet, med et hjemlån større end Det Kongelige Biblioteks.

I løbet af 30'erne var biblioteket blevet så stort, at det var ved at blive et problem. Forskellen på biblioteket og Industriforeningens andre vellykkede børn som Teknologisk Institut og Kunstindustrimuseet var jo, at de var flyttet hjemmefra, medens biblioteket var forblevet i det gamle hjem, fordi det primært og ifølge loven var en del af medlemsservicen. Nu var tiden imidlertid moden til, at også yndlingsbarnerne skulle hjemmefra.

I 1909 var Teknisk Bibliotek blevet oprettet ved en sammenslutning af Den Polytekniske Lærestalts og Den Tekniske Forenings bogsamlinger. Dette bibliotek blev meget væsentligt udvidet, da Dansk Ingeniørforenings bibliotek i 1930 blev overført dertil. Da Den Polytekniske Lærestalt fik nye bygninger på Østervold, blev der plads til den yderligere udvidelse af det Tekniske Bibliotek, man længe havde arbejdet for.

Der var brug for et centralt bibliotek, der kunne samle al teknisk og industriel oplysning under en fælles organisation, således at industriens voksende informationskrav kunne tilfredsstilles mere effektivt.

En lykkelig afslutning

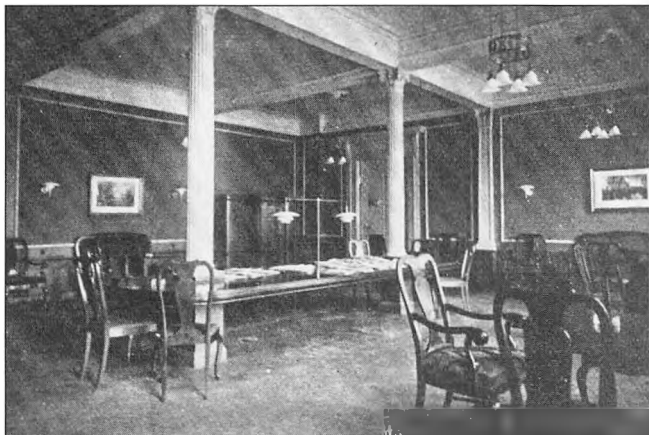
Da Teknisk Bibliotek og Industriforeningens bibliotek stort set arbejdede mod samme mål med samme midler, var en sammenslutning den eneste naturlige løsning.

I 1939 godkendte Industriforeningens generalforsamling sammenslutningen, som blev gennemført i 1942. Og det var i sidste øjeblik. På grund af besættelsens vareknaphed og råvaremangel stilledes industrien over for tekniske problemer i et sådant omfang, at udlånet steg med 100 pct. de første år. Det kunne Industrirådet ikke have klaret inden for de eksisterende rammer. Blandt alt hvad Industriforeningen kan tage æren for at have sat i verden, indtager biblioteket en særstilling. Det blev opbygget gennem mere end hundrede år, målbevidst og storstilet. Det blev drevet med så stor dygtighed, at det stedse indtog en fremtrædende plads nationalt som internationalt. Det blev afviklet på det helt rigtige tidspunkt og videreført på en måde, der opfyldte alle de forpligtelser, Industriforeningen havde til også fremtidig at varetage industriens interesser på dette område.

Foreningens fædre var fra første færd klar over, at uden i hvert fald drikke duede foreningen ikke.

*Udlånet
fordobles*

Medlemsrestaurant

AVISER, SKAK ETC.

Trods skiftende Tider og skiftende Skikke har Industriforeningen forstaaet at bevare sin oprindelige Karakter. Den er et Tilflugtssted, Medlemmerne gerne søger for at læse Dagens Aviser fra Ind- og Udland, for at se det righoldige Udvalg af Hovedstadens saavel som Provinsens og Udlandets illustrerede Blade, for at telefonere (gratis), for at skrive Breve eller simpelthen for at hvile et Øjeblik i en hyggelig Krog - praktisk talt midt i Byens Uro - som blot ikke mærkes her. Er der Udstilling i Industribygningen vil Medlemmerne som Regel - mod Afstempling af Medlemskortet - kunne aflægge denne et gratis Besøg. Endelig findes i særlige Lokaler Industriforeningens berømte Skakklub - og den lige saa kendte

RESTAURATION

Frk. Nimbs Køkken behøver ingen anden Anbefaling end den, der lyder fra de Medlemmer, som i Industriforeningens Restaurant spiser deres daglige Frokost eller Middag til Priser, der er lige saa billige, som Maden er god. Yderligere har man fra Restaurationen Byens bedste Udsigt over Raadhuspladsens myldrende Liv og Trafik.

*Trods stærk tilbagegang i antallet
Industriforeningen fanen højt, som a*

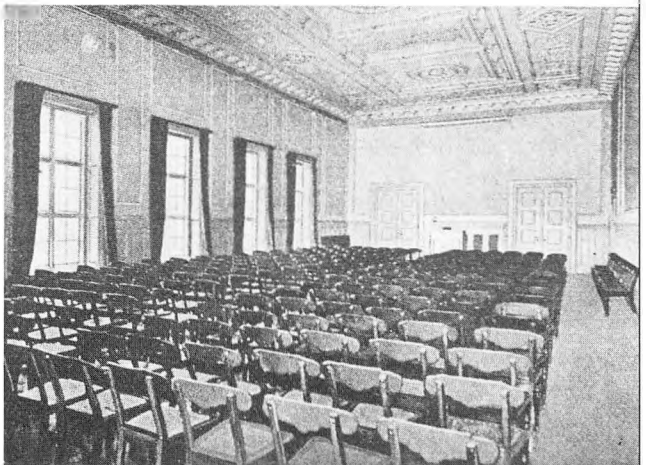

BIBLIOTEKET

Med sin store Læsesal, sine 50.000 Bøger og Abonnement paa 400 Tidsskrifter - danske og fremmede - er Industriforeningens Bibliotek det største i sin Art i Skandinavien, og hvert Aar siden 1838 ofres der store Beløb til Nyanskaffelser. Foruden Udlaansafdelingen findes et meget stort Haandbibliotek, omfattende Patentbeskrivelser, Ordbøger, Lexika, Handelshaandbøger, Telegramkoder, Vejvisere, Kataloger og Reklamebrochurer m. m., og Bibliotekets Personale er altid rede til Vejledning i Benyttelse af dette Materiale. Biblioteket er aabent Hverdage Kl. 10-22, Søndag Kl. 10-20. I Juni og August kun Hverdage Kl. 10-20. I Juli kun Hverdage Kl. 15-20. Adgang og Udlaan er gratis for Medlemmerne.

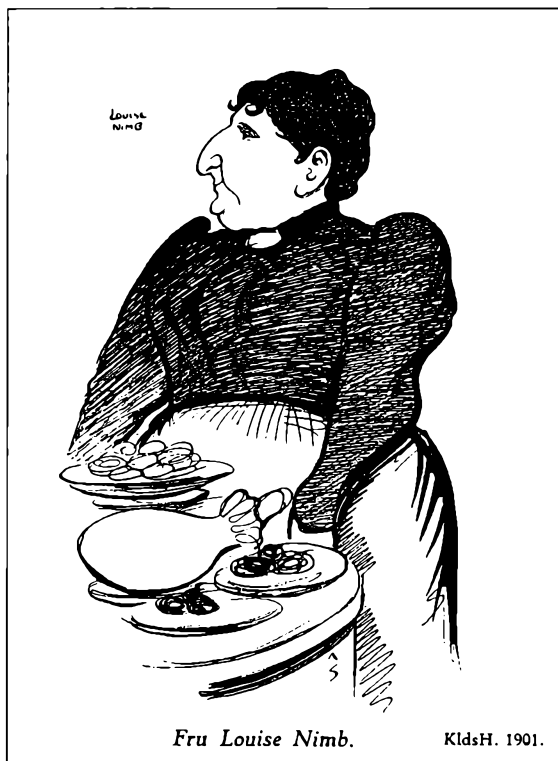
FOREDRAG M.M.

I Vintersæsonen afholdes for Foreningens Medlemmer regelmæssigt Foredrag af saavel erhvervsmæssig som rent underholdende Art - selvfølgelig uden Særbetaling. Endelig faar Medlemmerne 2 Gange mdl. tilsendt „Tidsskrift for Industri“, der i klare, læseværdige Artikler behandler Tidens industrielle og økonomiske Spørgsmaal.

*Personlige medlemmer holdt
mgår af denne reklametryksag*

*Industriforeningens medlems-
restaurant blev et kendt madsted
takket være familien Nimb, som
drev den fra 1883 til 1939*

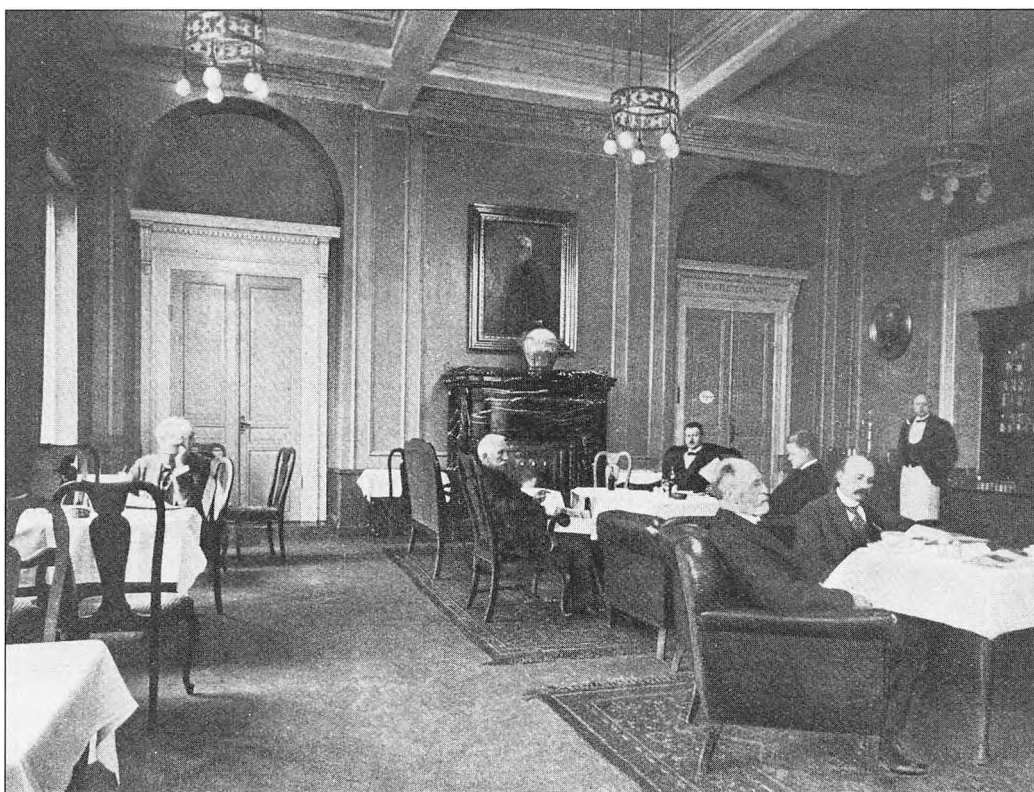
I 1839 besluttede de »at træffe Foranstaltninger, saa Medlemmerne kan faa Forfriskninger, da man ellers ikke tør vente, at de vil indfinde sig jævnlige«. Beslutningen resulterede i udskænkning hver fredag aften, når der var forevisning, men da man flyttede ind i palæet ved Holmens Kanal, blev der ikke alene udskænkning hver aften, men også servering af smørrebrød. Denne virksomhed blev forestået af foreningens faktotum, forvalter M. Petersen.

Da foreningen flyttede til den nye Industribygning i 1880, blev beværtningen i foreningens lokale overdraget en konditor, som ikke svarede til forventningerne, hvorefter hvervet blev overtaget af den berømte familie Nimb, som hermed indledte en epoke, der skulle vare lige til Anden Verdenskrig. Ved kammerråd V. Nimbs død i 1900 overtog hans enke restauranten for sig og sine døtre. Af disse blev især Serina

*Dynastiet
Nimb*

elsket i foreningen for sin madkunst og frygtet for sit sydlandske temperament. I hendes tid fik restauranten det bedst beliggende lokale i bygningen på første sal over hjørnet af Rådhuspladsen og Vesterbrogade. Køkkenet blev ombygget ved samme lejlighed, og det er først i 1913, at der også serveres varme retter til medlemmerne. Efter Serina Nimbs død i 1939 blev restauranten videreført af hendes sekretær, med støtte af de gamle medarbejdere. De løb straks ind i besættelsens restriktioner, rationeringer og priskontrol og formåede ikke efter besættelsens ophør at omstille sig efter nye tiders krav og vaner. Industrirådet overtog selv administrationen i 1965, og da det personlige medlemskab blev afviklet i 1972, blev lokalet tillige anvendt som personalekantine indtil Industribygningens nedrivning i 1977.

I 1915 blev medlemslokalerne ombygget og restaureret og forblev uændret indtil nedrivningen i 1977

I en forening med et medlemstal, der på et tidspunkt passede 6.000, var der naturligvis en stor gruppe, som nok kikkede ind i forevisningssalen for at se, om der var interessante nyheder, lejlighedsvis hørte et underholdende foredrag og undertiden lånte en bog i biblioteket, men som i øvrigt ikke interesserede sig for foreningens højere mål, endsige drømte om at tage del i dens ledelse eller påtage sig noget hverv eller andet foreningsarbejde.

Det var jo også kun halvdelen af medlemmerne, der havde tilknytning til industri og håndværk, resten repræsenterede handel og liberale erhverv.

Der var ikke nogen særlige betingelser for optagelse. Enhver kunne blive medlem, og kontingentet blev i øvrigt altid holdt på et særdeles rimeligt niveau.

Det, der virkelig tiltrak denne gruppe, var de centralt beliggende, smukke og velmøblerede lokaler, det store avis- og tidsskrifthold, skakspillet og restauranten. Det var også en fordel at være medlem af en velhavende forening, som var først med gas, elektricitet og telefon, og som havde råd til en høj standard i møblering og vedligeholdelse.

Gruppen voksede sig så stor, at der blev taget hensyn til dens ønsker. Både foredrag og bogindkøb fik en drejning mod det populære, og åbningstiderne udvidedes til klokken 10-23, også søn- og helligdage.

Mange medlemmer, mange problemer

Skak og dam vandt hurtigt indpas i foreningen, og så snart pladsen tillod det, blev der indrettet et lokale til spillerne. Skakspillerne dannede deres egne foreninger, Industriforeningens Skakforening og senere Skakforeningen Industriforeningens Kampklub, som en overgang var landets stærkeste klub.

Domino blev lidenskabeligt dyrket før århundredskiftet, men var meget upopulært hos alle andre end spillerne. Der

var så mange klager over, at de bredte sig overalt, larmede, spillede om penge og kom op at slås, at repræsentantskabet overvejede helt at forbyde spillet.

Derimod syntes kortspil ikke at have haft større udbredelse, og først i 1936 dannedes en bridgeklub, som kun havde en ugentlig spilleaften, med et meget begrænset antal deltagere.

På et af repræsentantskabets første møder i 1838 rejstes spørgsmålet om damers medlemskab. Meningerne var delte, nogle fandt, »at det ville stride mod Selskabets alvorlige Karakter«, men fra 1846 fik damer adgang til forevisningerne, og under en diskussion efter en større lovændring i 1872 anførte formanden, at når der ikke stod noget om damers medlemskab, var grunden den, at man efter hele tidens udvikling anså det for en selvfølge, at damer kunne blive medlemmer. Det er ikke i Industriforeningen, at kvindesagen kan hente ammunition; tværtimod kan man undre sig over, at der i en forening med en så liberal indstilling ikke har været en eneste kvinde, der har så meget som forsøgt at blive medlem af foreningens styrende organer.

*Damers
medlemskab*

Dermed være ikke sagt, at der ikke fandtes enkelte medlemmer med ånden fra 1838 i god behold. Fra et sådant foreligger en skrivelse fra 1903:

»Da Industriforeningen har Ord for at være en af de bedste Foreninger, maa det beklages, at De ikke vælger Foredrag, som kun er til Gavn for Medlemmerne, da det er bevisligt, at nogle af Foredragene, for Eksempel de om Ægteskabet, har gjort mere Skade end Gavn, mit Ægteskab har lidt meget under det. Det er jo ikke alle der forstaar Foredragenes Betydning.«

De store lokaler i den ny Industribygning inspirerede i 1880 et medlem til at foreslå, at foreningen arrangerede selskabelige forlystelser, baller og komedier. Det ville fremkalde en mere fordragelig ånd og fortrolig tone, mente han. Forslaget blev afvist som uforeneligt med foreningens formål, men

Ufredelighed

begrundelsen var for så vidt berettiget, som der var megen ufredelighed medlemmerne imellem.

Et medlem måtte anlægge sag mod en række medlemmer, som havde underskrevet en ærerørig beskyldning mod ham i ankeprotokollen. I samme anføres, »at Spillelokalet nu er bragt ned til det Lavmaal, at Medlemmerne der offentligt giver hinanden Ørefigen«.

Et af repræsentantskabets medlemmer udtalte ved århundredskiftet, »at det Præg, som de daglige Lokaler og Livet i dem nu i en Aarrække har haft, er lidet stemmende med Industriforeningens Værdighed og dens Krav paa at være Samlingspunkt for Hovedstadens Industridrivende«.

Ankeprotokollerne

Foreningens ankeprotokoller er en ganske fornøjelig illustration heraf med deres evige klager over, at medlemmerne bemægtiger sig fem-seks aviser, læser én og sætter sig på resten, lægger sig på sofaerne og snorker højlydt, spytter på gulvet, medbringer hunde og børn, at temperaturen i lokalerne er tropisk eller arktisk, at personalet i restauranten er uforskammet, maden uspiselig og priserne for høje, at der snakkes i læseværelset og ryges i lokalet for ikke-rygere. Selv antisemitismen stikker sit hæslige hoved frem med mellemrum.

Nu må man ikke af en gennemlæsning af ankeprotokollen forledes til at generalisere. Der vil i enhver forening altid være en lille klike af asociale kværuleanter, som forpester tilværelsen for deres omgivelser, og en ankeprotokol er en yndet sandkasse for sådanne individer.

*Klublivets
svanesang*

Året 1910 blev begyndelsen til enden for Industriforeningen som selskabelig klub for personlige medlemmer. Industrirådet blev oprettet inden for foreningens rammer som en erhvervsorganisation med industrivirksomheder og industrielle brancheforeninger som medlemmer.

Trods ledelsens forsikringer om bevarelse af de personlige medlemmer og deres rettigheder kunne de godt læse skriften på væggen og protesterede kraftigt, men udviklingen lod

Gengivelse af en typisk side i Ankeprotokollen 1920. Det var de samme få Tordenskjolds soldater, der fyldte siderne

Jens Klub som Industriforeningen, den eneste Klub i København, der minder om de engelske, hvor Toiletlet ligger bød op ad Restauranten. Hvorledes vil Foreningen kunne ordne dette?

Ans.

Indsættelse:

Thoms (Thoms)

J. Rindum.
ja, det vilde bygge svagt

Grundlovs-
skid blev efterkommet

18.11

Han Inspektørens Opmærksomhed henledte herved høfligt på, at Kælderrumme ville sætte mig en Gud på, at der i Toilet rummet maatte forefindes 1 Klædebørst og 1 Skobørst til brug for Kælderrumme.

15/11 1920

Arbejdet
er fuldført.

Det er indse-
ret af N.
sætte af Kælderrummet

18.11

Da der findes saa få af Bøddel Hobenhavn henstiller flere Medlemme om mulig at få nogle flere Bøddel

Sabodigt
Hørdt

Skol blev efterkommet

18.11

11/12 20

Der henstiller, at samtlige Pufftblakker fjernes på "Rekordstationen" og at al "Raskning" Spisning og andre Høfligheder henvises til de andre Lokaler, Måden vil da være bedre.

J. Thoms Bræk.

21/11 1920

Der er stadig ubetalt betragning 1000 i Lørdags. Lørdag d. 24/11 er der KL 2. om hvide Tannegodt der kommer og kommer i det udfyldte færd 13.00

i Formiddag 10.00 (10.00) J. Thoms

Thoms

Tilbage til
B. Thoms
B. Thoms

Valdmar Thomsen

Det er indse-
ret efter Høfligheden
gjort adskillig Forsøg
på at få etableret
Mødestilling i Kælderrummet
hvorvedes §§ i
Lørdags. Men
det har ikke været

Det står i Foreningens Love, at Formaalet med Foreningen er blandt andet at afholde 3 Udstillinger i og udenfor Foreningen § 7 lyder saaledes: Ethvert Medlem har Ret til at besøge Foreningens Lokaler og den af den arrangerede Forsamling og alle Udstillinger. I § 23 skal nedrettes en Udstillings

sig ikke standse. I 1937 var de 6.000 medlemmer reduceret til 1.600, samme antal, som de industrielle medlemsvirksomheder nåede op på det år.

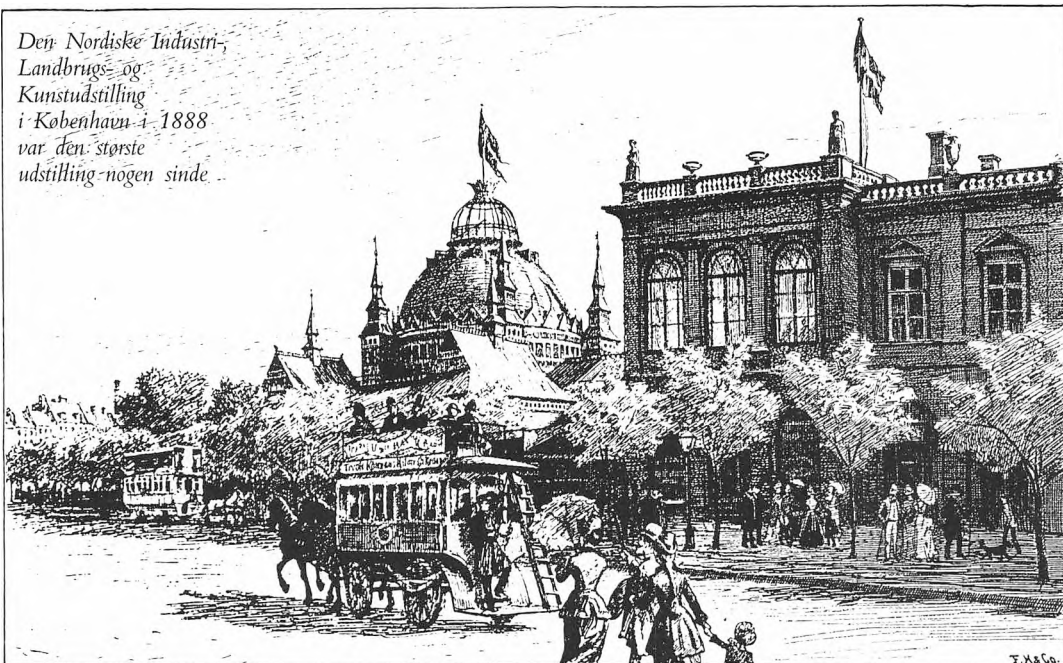
De sidste år

I 1940 vedtog generalforsamlingen, at kun personer med fast tilknytning til industrien kunne optages som personlige medlemmer, og nogle år senere åbnedes lokalerne for ansatte i medlemsvirksomhederne. Hver gang sprang nogle af den gamle garde op af lænestolene, gik på barrikaderne og affyrede nogle salver løst krudt under krigsråb som »bevidst udslettelse« og »mord«. Det var i og for sig ganske rigtigt, men det skal dog understreges, at Industrirådet i anerkendelse af, hvad den skyldte den gamle forening, holdt hånden over den stadig svindende rest af personlige medlemmer. Hovedparten af de gamle lokaler, restauranten, skaklokaler, avishold og garderobevagt blev opretholdt langt ud over det rimelige. Ja, selv efter det personlige medlemskabs afvikling i 1972 reserverede Industrirådet et lokale til de medlemmer, der stadig ønskede at komme i den gamle Industribygning.

Da den blev revet ned i 1977, forsvandt også den sidste rest af det foreningsliv, der engang havde blomstret så rigt inden for dens mure.

Den Nordiske Industri-,
Landbrugs- og
Kunstudstilling
i København i 1888
var den største
udstilling nogen sinde.

Udstillinger

Med det 19. århundrede begyndte interessen for, ved samlede udstillinger af industrivarer, at vise det standpunkt, industrien havde nået.

For Danmarks vedkommende var det Industriforeningen, der med energi og dygtighed samlede vort lands industri om hjemlige udstillinger og tillige søgte at vedligeholde forbindelsen med de store udenlandske udstillinger. Denne opgave var straks ved stiftelsen i 1838 angivet som et af foreningens væsentlige formål.

*Industriforeningens
første udstilling
1840*

Industriforeningen afholdt allerede i 1840 sin første udstilling i Kunstakademiets lokaler på Charlottenborg. Der var 252 udstillere med i alt 754 numre. I de 44 dage, udstillingen var åben, solges der 10.877 adgangskort.

Udstillingskomiteens beretning indeholder udførlige bedømmelser og beskrivelser af de udstillede genstande.

Frederiksværk Kongelige Fabrik var den dominerende udstiller, som fremviste både landbrugsredskaber og en mængde »Sværdfejer- og Vaabensmedearbejde«. Klædeindustrien var kun repræsenteret ved 17 stykker klæde fra I. C. Modeweg & Sønns Fabrik i Brede. Inden for kunstindustrien var der blandt andet en række genstande fra Den Kongelige Porcelainsfabrik og Holmegaards Glasværk.

*Juleudstillingerne
1840-1844*

Til dels som en udløber af de planer om oprettelsen af en industribasar, som Industriforeningen syslede med i disse år, foranstaltede foreningen i fire på hinanden følgende vintre nogle juleudstillinger, der vakte megen opsigt i København. Det var kun de københavnske håndværkere, der var deltagere, og de førende i salget var I. G. Schwartz & Søn og andre kunstdrejere, parfumørerne og guldsmedene samt udstillerne af blik-, kobber-, messing- og ståltrådsarbejde.

*Sommerudstillingen
1844*

Ved siden heraf havde foreningen endda fået kræfter til at afholde sin anden større industriudstilling i Charlottenborgs lokaler i sommeren 1844 – et år, der betegnedes som »Udstillingernes Aar«, fordi der samtidig var store internationale udstillinger i Paris og Berlin. Den danske udstilling var af et meget beskedent format, men viste dog en vis fremgang i forhold til 1840, omend udstillernes antal kun var 256. Tallet af udstillingsgæster steg til ca. 13.000. Hovedmængden af varerne var ligesom ved tidligere udstillinger møbler, sadelmager- og kandestøbervarer og andre håndværksprodukter.

Der var til udstillingen fremsendt en ølprøve af brygger I. C. Jacobsen, som havde angivet, at hans fabrikat var »Resultatet af nogle mindre Forsøg, hvortil han har maattet indskrænke sig, da han savner en underjordisk Lagerkjelder til Øllets Bevaring«.

Det er vistnok første gang, Carlsberg-øl er optegnet i industriens annaler.

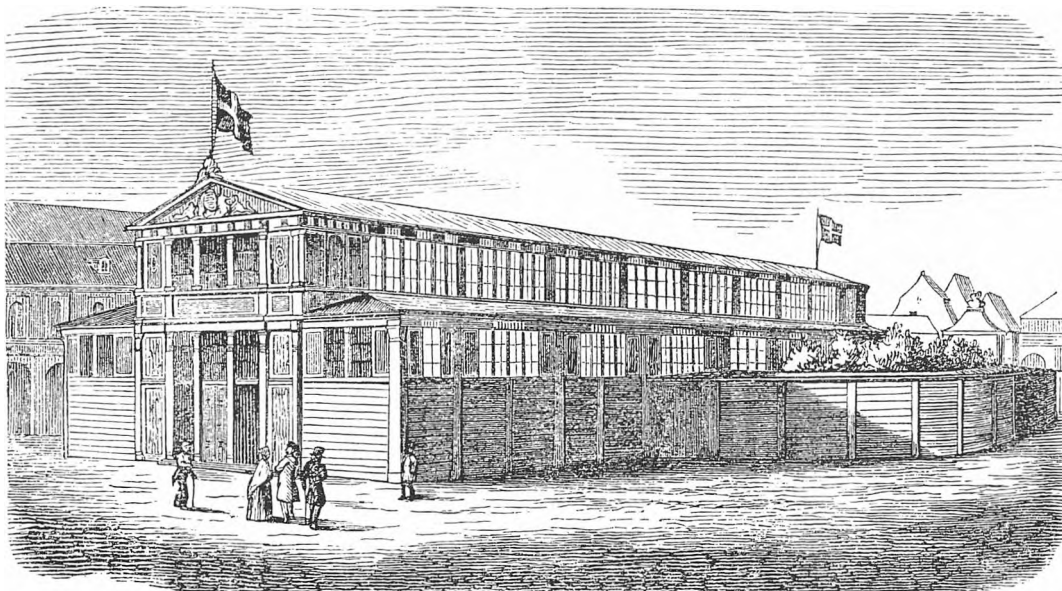
Industriforeningen holdt sine første udstillinger helt for egen regning, alene med tilsagn om en vis økonomisk støtte fra Det Reiersenske Fond.

Det var oprindeligt vedtaget, at foreningen skulle holde en større udstilling hvert fjerde år, og man forberedte derfor en sådan for året 1848, men Februar-revolutionen i Frankrig og de store begivenheder, der i Danmark og andetsteds fulgte i dens kølvand, bragte i nogle år standsning i udstillingsbevægelsen, som dog levede op igen med udgangspunkt i verdensudstillingen 1851 i Krystalpaladset i London.

I 1852 skabte Industriforeningen en udstilling, der havde en mere repræsentativ, storstilet og tidssvarende karakter, end man før havde set magen til her i landet.

Udstillingen 1852

På Christiansborg Slots ridebane var der efter tegning af professor G. E. Hetsch rejst en træbygning med to halvcirkelformede tilbygninger på siderne. At selve kongeslottet åbnede sine porte, var jo intet mindre end symbol på den nyvundne folkefrihed. Hele tidens stemning efter treårskrigens afslutning var præget af optimisme, og man ville for alvor vise, at industrien var gået frem. Desuden var foreningens stærke indsats vistnok også i nogen grad fremkaldt

Kongens staldmester var forbitret over, at Industriforeningen i 1852 havde fået lov til at opføre en udstillingsbygning på Christiansborg Slots ridebane, og chikanerede arrangementet efter bedste evne

af den antagelse, at en omfattende fremvisning af landets samlede industrielle formåen var egnet til at undergrave laugstanken og styrke kravet om næringsfrihed.

Udstillernes antal var steget til 771, hvoraf 457 kom fra København, 198 fra det øvrige kongerige, 31 fra Slesvig, 80 fra Holsten, 2 fra Sverige, 2 fra England og 1 fra Frankrig. For første gang ydede staten et tilskud til en indenlandsk udstilling, og Det Reiersenske Fond støttede som sædvanlig også.

Udstillingen åbnedes den 5. august 1852 ved en pompøs højtidelighed, der overværedes af kong Frederik VII.

Udstillingen, der holdtes åben til 31. oktober, blev besøgt af henved 100.000 mennesker, men den gav dog foreningen et tab, som man bar med glæde, fordi man havde følelsen af at have nået et værdifuldt resultat.

Maskinernes indtog

Fremvisningen af maskiner var steget stærkt, og der var udstillet fire dampmaskiner, af hvilke den ene stammede fra Baumgarten og Burmeister. Endvidere var der en del sprøjter, en kartemaskine, kobberkedler og enkelte drejebænke. Blandt maskinerne til industriel brug fremhævede komiteen den af maskinbygger E. Nielsen udstillede hurtigpresse som det mest fuldendte mekaniske stykke, der fandtes på udstillingen. Vognfabrikationen blev stærkt rost, og landbrugsmaskinerne, f.eks. plovene fra M. P. Allerup, Odense, blev vel omtalt.

Når der gik 20 år, inden Industriforeningen kunne gennemføre sin næste store udstilling, skyldtes det, at tiden stillede voksende krav til udstillingers art og omfang, og at man var klar over, at en dansk udstilling nogenlunde burde stå mål med de europæiske forbilleder, hvis den virkelig skulle have betydning, og til et sådant arrangement ville der fordres et meget stort pengebeløb.

Først og fremmest drejede det sig om at skaffe en egnet og rummelig udstillingsbygning. Man syslede med mange planer, men i sommeren 1866 blev der af et af de nyvalgte medlemmer af Industriforeningens repræsentantskab, rust-

*Industribygningens
lukkede gård med
glastag var 1872-
udstillingens centrum*

mester, krigsråd Georg Christensen, fremsat det forslag, at en udstillingsbygning skulle opføres med varige formål for øje, og at den skulle ligge på en grund mellem Vesterbros Passage, Stadsgraven og Tivoli. Med voldsom energi og stædig kraft fastholdt Christensen denne tanke, der efter at være gennemført betragtedes som den eneste rigtige og ganske selvfølgelige. Med det samme mod, han udviste i kampen for bygningen, tog Christensen førerskabet i hele arbejdet med at gennemføre udstillingen, således at den kunne virke-

Industriforeningen
udgav et særligt blad
under udstillingen.
Lederen kunne være
skrevet i dag

Den Nordiske
Industri- og
Kunstudstilling i
1872

liggøres som »Den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i København 1872«.

Den åbne gård i Industribygningen blev overdækket med glas og dannede hovedhallen i udstillingen, men da pladsen i bygningen ikke slog til, blev der opført midlertidige tilbygninger i retning mod Tivoli og på en del af voldterrænet. Det blev den største udstilling, der endnu var set i Norden.

Åbningshøjtideligheden fandt sted den 13. juni 1872 i nærværelse af kong Christian IX. Den pompøse kantate, der var forfattet af Carl Ploug med musik af Niels W. Gade, blev udført af 50 musikere og ikke mindre end 1.200 sangere.

Den officielle åbning af Den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872 var samtidig en indvielse af den netop opførte Industribygning

Konseilspræsident Holstein-Holsteinborg, der holdt åbningstalen, ville blandt dem, der fortjente en tak for deres medvirken, »særlig fremhæve den Mand, som med utrættelig Nidkjærhed og usvækket Udholdenhed har forestaaet selve Udstillingens Ordning, et stort og besværligt Erhverv, som ved den korte Tid, der har været levnet, end mere har gjort Krav paa den Dygtighed og Omsigt, hvorved det virkelig er lykkedes Herr Rustmester Christensen at naae Maalet.«

Kun i en kort sætning antydede grev Holstein, at netop de tunge tider havde kaldt tidligere henlagte udstillingsplaner til live, men det mest direkte udtryk for den nationale genrejs-

ningstanke fandt man i den medalje, der blev slået til udstillingen, og hvis revers bar disse linier af H. P. Holst:

For hvert et Tab igjen Erstatning findes
– hvad udad tabes, det maa indad vindes.

Det var disse ord, der senere blev landskendte som motto for Hedeselskabets stifter, oberst Dalgas.

Der var i alt 3.673 udstillere – et tal, der er stort nok til at vise, at udstillingen havde et i vort land hidtil ukendt format. Kunstafdelingen rummede kun 325 numre, medens 3.348 udstillere i industriafdelingen ganske afgjort satte hovedpræget på udstillingen. Af disse var de 2.120 fra Danmark, fordelt med 1.101 fra København og 1.019 fra det øvrige land. Sverige var repræsenteret med 765 industrielle udstillere, Norge med 437 og andre lande med 26.

*Nordens tvivlsomme
industrimuligheder*

Danmark havde dengang lidt over 1.800.000 indbyggere, og det er i udstillingsberetningen understreget, at agerbrug og kvægavl både her og i de to andre nordiske lande var hovederhvervet. Intet af de nordiske lande, blev det sagt, »kan betragtes som særligt Industridrivende; til at blive det synes imidlertid Sverige og Norge at have flere naturlige Betingelser end Danmark; ved Siden af deres mange Raamaterialer have de en betydelig og billig Drivkraft i deres Elve«.

Dansk industris fortrop

I listen over de danske udstillere er det muligt at skimte konturerne af den moderne industrielle udvikling, som bliver mærkbar i løbet af 70'erne, idet man træffer navne på en del virksomheder, der enten er kendte i vor tids industri, eller har dannet grundlaget for industrier, der nu har nået et betydeligt omfang.

Foruden Den Kongelige Porcelainsfabrik og Holmegaards Glasværk mødte man nu Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik, Fajancefabriken »Aluminia« og pottemager H. Kähler, Næstved.

Hornung & Møller var blandt udstillerne af pianoer og flygler.

Jern- og maskinindustrien var stærkt repræsenteret. Burmeister & Wain's Maskin- og Skibsbyggeri fik bl.a. præmie for et lokomotiv »af udmærket godt Arbejde«, og Randers Jernbanevognfabrik fremviste både en jernbanevogn og en sporvogn. Blandt de københavnske udstillere var Raadvad-dam Knivfabrik, Maskinfabrikant I. G. A. Eickhoff, Th. Hüttemeier, Ludvigsen & Hermann og Anker Heegaard, og mellem de jernindustrielle firmaer fra provinsen var H. Rasmussen & Co. og M. P. Allerup, Odense, L. Lange & Co., Svendborg, og Møller & Jochumsen, Horsens.

*En broget
mangfoldighed*

Inden for tekstilindustrien var der foruden I. C. Modeweg & Søn, Brede, sådanne navne som Th. Wessel & Co., Aug. Neubert, klædefabrikant M. K. Brandt, Odense, og Bloch & Andresen, Fredericia. Rebslager I. P. A. Roulund, Odense, udstillede maskinremme.

Garverierne fremviste mange produkter, bl.a. fra M. I. Ballins Garveri, fabrikant V. Klenow og garver L. Seligmann, Vejle.

Øresunds Chemiske Fabriker trådte frem ved siden af Kryolit Mine- og Handelsselskabet, København. Fredens Mølles Fabriker fik præmie for samlet fabriksvirksomhed »navnlig for en efter vore Forhold storartet Fabrikation af Svovlsyre og kunstige Gjødnings«, og de øvrige navne i denne kemiske gruppe var O. F. Asp, Alfred Benzon, Jacob Holm & Sønner, der også udstillede tovværk, L. P. Holmblad og G. Lotze.

Drewsen & Sønner, Strandmøllen, og M. Drewsen & Søn, Silkeborg, repræsenterede papirindustrien.

Mange vakte opmærksomhed inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien: J. C. Jacobsen & Co's Bayerskøl-Bryggeri, Carlsberg, brygger C. Jacobsen jun., Ny Carlsberg, De Danske Sukkerfabrikker, Aalborg Sirup- og Spritfabrik, A. Brøndum & Søn, København, Peter F. Heering, Brødrene

1888-udstillingens hovedbygning lå på det sted, hvor Københavns Rådhus nu ligger. Arkitekt Martin Nyrop opførte begge bygninger

Cloëtta, Chr. F. Kehlet, I. D. Beauvais, Brødrene Wolff og C. F. Tidemand, Chr. Augustinus og A. M. Hirschsprung & Sønner.

Et eksempel på en genial opfindelse, der ikke førtes ud i dansk fabrikation, var den sindrigt konstruerede skrivekugle, som var udstillet af forstanderen for Det Kongelige Døvstummeinstitut, pastor R. Malling-Hansen.

Også landbruget og fiskeriet deltog i udstillingen, men ingen af disse erhverv var særlig fyldigt repræsenteret.

Som udstillingens sekretær fungerede en ung mand, der efterhånden skulle spille en fremtrædende rolle i Industriforeningens udvikling, cand. jur. Camillus Nyrop.

Udstillingen, der ikke lukkede før 28. oktober 1872, blev alt i alt en strålende succes, idet den var besøgt af 511.137 mennesker og indbragte Industriforeningen et overskud på ca. 77.000 rdl. Den blev først og fremmest en københavnsk begivenhed, der bragte byens liv ny luftning og større hori-

sont. Fra provinsen og de nordiske lande kom der talrige besøgende, men det var vistnok kun forholdsvis få, der kom fra det sydlige eller vestlige udland. For dansk industri var udstillingen en værdifuld inspiration og opmuntring, og Industriforeningens stilling var fæstnet og højnet i samtidens bevidsthed og med rette. Den havde sat hele sin formue, ja i virkeligheden hele sin eksistens ind på gennemførelsen af udstillingen og opførelsen af udstillingsbygningen.

Jubilæumsåret 1888

Beslutningen om at afholde en stor nordisk udstilling i København 1888 i anledning af Industriforeningens 50-års jubilæum blev truffet allerede i 1883, kort efter at Philip Schou var blevet foreningens formand; men man var fra første færd klar over, at man måtte gå langt ud over rammerne for udstillingen i 1872, og at opgaven kun kunne løses med tilslutning fra mange betydende samfundsaktører uden for Industriforeningen.

Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab gik efter Industriforeningens opfordring ind på tanken om, at udstillingen tillige skulle omfatte landbrug og have en sådan karakter, at den blev et minde om hundredårsdagen for stavnsbåndets løsning og indgik som et led i de festligheder, der skulle finde sted i denne anledning. At kong Christian IX i 1888 fejrede sit 25-års regeringsjubilæum, blev også fremdraget ved flere officielle lejligheder, men blev ikke stærkt understreget.

Staten og Københavns kommune gav store tilskud. Desuden stillede kommunen gratis til rådighed et terræn på ca. 30 tdr. land, beliggende på strækningen fra Halmtorvet ned mod Kalvebod Strand, d.v.s. de områder, hvor nu Rådhuset, H. C. Andersens Boulevard, Glyptotek-kvarteret m.m. er beliggende. Desuden blev der af Tivoli lejet et areal på 10 tdr. land.

*Den Nordiske
Industri-,
Landbrugs- og
Kunstudstilling
i København
1888*

Efterhånden lod en lang række offentlige og private institutioner sig repræsentere i udstillingskomiteen, således at udstillingen i det hele fik karakteren af et officielt dansk foretagende med navnet: »Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888« under protektorat af kong Christian IX. Som udstillingens sekretær valgtes Camillus Nyrop, der vedblivende var sekretær i Industriforeningen og i anledning af dennes jubilæum fik professor-titlen.

Som arkitekt udpegedes Martin Nyrop, der på den plads, hvor han senere byggede Københavns Rådhus, opførte udstillingens hovedbygning i træ. Den vandt samtidens udelte bifald.

*De mange
udstillingsgæster satte
deres præg på byen,
hvor mange nye
restauranter åbnedes*

Industriforeningens bygning, der var centrum i 1872-udstillingen, spillede denne gang kun en underordnet rolle.

Der kom i alt 954 svenske udstillere, som ikke blot fremviste industrivarer og kunstgenstande, men også bragte en fyldig repræsentation ved det svenske landbrug.

Norges udstilling bestod af i alt 544 udstillere, hvoraf de 218 faldt inden for industrigruppen.

Der var i alt 4.121 danske udstillere, hvoraf 1.776 hidrørte fra industrien. Tilsammen repræsenterede Danmark to tredjedele af det samlede antal udstillere, der var opgjort til 6.082.

Fra andre lande end Sverige og Norge kom der ca. 400 udstillere af kunstindustri. Fra Philip Schous side blev der gjort en enestående anstrengelse for at give udstillingen international karakter på det kunstindustrielle område, som lå hans interesser nærmest, og det lykkedes ham også i et sådant omfang, at kunstindustrien i det hele blev det element, der satte sit afgørende præg på hele udstillingen.

Ejendommeligt nok var Rusland det land uden for Norden, der havde den både tal- og kvalitetsmæssigt bedste repræsentation. Grunden hertil måtte søges i, at czar Alexander III som Christian IX's svigersøn ville vise Danmark en velvilje. Der blev af russiske arbejdere opført en nationalpa-

*En promenerende
modeherre. Den tynde
stok bæres vandret i
den højre hånd*

villon, og København fik sit første sensationelle udstillingsindtryk, da den russiske afdeling allerede dagen før den store udstillings åbning blev indviet ved en kirkelig højtidelighed. I nærværelse af en stor forsamling messede den her-værende russiske præst i fuldt skrud sammen med et sangkor og bestænkede bygningens facade og de enkelte udstillingsgenstande med vievand.

Uden for kunstindustrien var maskinafdelingen stærkt fremtrædende med 400 danske udstillere. I øvrigt var de fleste danske industrigrupper mødt frem, og lysten til at deltage var naturligvis ikke upåvirket af den hovedbestemmelse, der gjaldt for hele udstillingen, at der ikke krævedes leje af stadepladsen.

Kongefamilien i billedets nederste venstre hjørne, fotograferet på udstillingsgaden, nu H. C. Andersens Boulevard, med Rådhuspladsen i baggrunden. Hovedbygningen, nu rådhuset, til højre og Tivoli til venstre

Landbrugets udstilling var inddelt i landbrugsprodukter, mælkeribrug og havebrug, og i løbet af sommeren afholdtes der på selve udstillingens terræn flere dyrskuer, smørudstillinger m.m.

*Strålende
åbningsvejr*

Åbningshøjtideligheden fandt sted den 18. maj 1888 i en meget festlig stemning, der fik sin særlige glans derved, at en usædvanlig langvarig og hård vinterperiode netop på denne dag blev afløst af et smukt sommervejr. Den kantate, der blev fremført, var skrevet af Chr. Richardt med musik af P. E. Lange-Müller. Kammersanger Niels Juel Simonsen sang solopartierne, og kongelig skuespiller Emil Poulsen recitere.

Den fælles nordiske indsats var et ledende motiv i Richardts omfattende sangværk og gav også genklang i den afsluttende strofe:

»Industriens og Kunstens og Landbrugets Mænd,
hver en Arbejdets Ridder og Væbner og Svend,
vel mødt ved vort vaarlige Stevne!
Lad os vise Alverden, og ej blot i Ord,
vi er meer end et Train i de Fremmedes Spor,
– der er Fremskridt i Nord!
der er Mod, der er Kløgt, der er Evne!«

Lensgreve Frijs-Frijsenborg holdt en tale, i hvilken han klarlagde, at stavnsbåndets løsning, kongens regeringsjubilæum og Industriforeningens jubilæum alle havde været medvirkende til at fremkalde ønsket om at give en storslået fremvisning af landets produktionsevne, og han anførte til lige, at udstillingen ville få sin særlige tiltrækningskraft ved den samling af kunstindustrigenstande, der var modtaget fra de store europæiske lande. Med en kort tale åbnede Christian IX derefter denne udstilling, som skulle blive en strålende succes.

*Fornem europæisk
kunstindustri*

Der var også tilvejebragt et godt grundlag for en sådan. Beliggenheden midt i København var så fortrinlig som overhovedet mulig, og arrangementet var for første gang her i

landet og i Norden anlagt i en målestok og en skikkelse, som svarede til, hvad der krævedes af udstillinger i de store lande. Nye effektive propagandametoder trådte frem. Hofjuveler C. Michelsens arbejdende guldsmedeværksted hørte til denne kategori, og bryggerierne brød nye veje i anvendelsen af attraktioner beregnede på at tiltrække det store publikum. Gl. Carlsbergs stand havde et højt spir, Ny Carlsberg viste en model af Nikolaj tårn, og Tuborg vakte megen opmærksomhed med en kæmpemæssig attrap af en ølflaske, som man kunne køre op i med elevator, og som senere blev opstillet ved Hellerup Strandvej.

Således er det højst moderne at hilse, med hævet albue og let foroverbøjet overkrop

Til de nye ting, der prægede udstillingen, hørte den stærke anvendelse af det elektriske lys, til hvilket strømmen blev leveret fra et af udstillingen anlagt værk, og der var ligeledes et elektrisk drevet springvand.

For Københavns udvikling til turistby og storby blev udstillingen intet mindre end et gennembrud. Der kom mange fremmede hertil og ikke blot fra de nordiske lande, og interessen blev holdt levende sommeren igennem ved en række fyrstebesøg. Kong Oskar og kronprins Gustav af Sverige, kong Georg af Grækenland, kongen og dronningen af Sachsen og den unge kejser Wilhelm II af Tyskland kom til København. En systematisk og vel tilrettelagt pressepropaganda var sat i gang i udlandet. I maj 1888 blev der således i samarbejde med en række tyske blade udsendt 500.000 eksemplarer af et særligt for Tyskland beregnet udstillingsnummer.

Mange fyrstebesøg

Da udstillingen lukkede den 2. oktober 1888, havde den været besøgt af 1.367.532 mennesker. Overskuddet, ca. 47.000 kr., var ikke overvældende stort, men dog tilfredsstillende i betragtning af, at der ikke var krævet stadeleje.

Hvis man ville forsøge at opgøre resultatet af hele dette storstilede foretagende, er det givet, at foreningen og dens formand, ligesom det var tilfældet i 1872, havde øvet en bedrift, der måtte bidrage til at styrke foreningens anseelse. Det var også med berettiget stolthed, at Philip Schou i sin

*Udstillingens store hal
var imponerende, men
der krævedes også store
forhold til 6.000
udstillere og 1,3 mio.
besøgende på 4½
måned*

tale ved Industriforeningens jubilæum kunne udbryde: »Det er vor Udstilling derude. Det er et Stykke Verden, som er bygget op i Hjertet af vor By, som er flyttet ind i vort Land for at tale Kunstindustriens Sag for os.«

Udstillingen i 1888 blev Industriforeningens sidste store udstilling. Der var ganske vist ofte tale om at gentage succes-
sen, men det blev ved tanken, som ved udbruddet af Første Verdenskrig blev endeligt skrinlagt.

Første Verdenskrig blev også afslutningen på en beslægtet virksomhed, som Industriforeningen havde udfoldet fra allerførste færd, nemlig forevisningerne. Vinduesudstillinger og reklame var ukendte i foreningens barndom, brancheudstillinger og fagmesser eksisterede heller ikke. Da Industriforeningen hver fredag aften begyndte at udstille industri- og håndværksprodukter, som blev forevist og forklaret af en sagkyndig, strømmede ikke alene forbrugere, men også handlende og producenter til. Forevisningerne blev straks fra starten et tilløbsstykke og var indtil århundredskiftet ryg-
raden i foreningens aktiviteter. Først da vinduesudstillinger og annoncer blev almindelige, svandt interessen for forevisningerne, og lokalerne blev i stedet anvendt til månedlige brancheudstillinger. Under og efter Første Verdenskrig indstilledes også denne aktivitet, og lokalerne udlejedes til udstillingsformål, men der var kun tale om udlejning. Industriforeningen som sådan havde intet med udstillingerne at gøre.

Forevisninger

Sideløbende med Industriforeningens indsats for udstillinger i Danmark arbejdede den målbevidst for deltagelse i udstillinger i udlandet for at vise, hvad Danmark stod for kulturelt og teknisk.

*Udstillinger
i udlandet*

I en udtalelse 1850 fra Indenrigsministeriet hedder det om Industriforeningens interesse i London-udstillingen, »at Ministeriet ikke kunne andet end at bifalde, at Interessen for Udstillingens bedste Fremgang knyttedes til et Selskab som Industriforeningen«.

*Verdensudstillingen
i London 1851*

Herhjemme og ikke mindst inden for Industriforeningen var man stærkt optaget af denne store begivenhed, ved hvilken dansk industri med statens støtte for første gang fik lejlighed til at deltage i en international udstilling. Det viste sig

straks, at et arrangement af denne art var så kostbart, at det kun lod sig gennemføre som et officielt foretagende. Industriforeningen udpegede medlemmer af det udvalg, der forestod den danske deltagelse, og de andre af staten udpegede medlemmer var for øvrigt alle personligheder, der stod Industriforeningen nær.

*Opmærksomhed
omkring vore
opfindere*

Foreningen deltog med en fjerdedel af den danske udstillingskomité's udgifter, der medgik til at repræsentere 47 danske udstillere i London og sende 32 industridrivende derover. Med al respekt for, at Bissen og Jerichaus arbejder og andre udstillede kunstværker fik hæderlig omtale i Illustrated London News, gjaldt interessen for den danske sektion vore opfindere. H. C. Ørsteds fædreland var i 1851 i englændernes øjne først og fremmest »Scientific Denmark«. Det var dette image, den spirende danske industri ønskede at understrege. Og derfor blev da også udstillingens mest omtalte danske trækplastre Christian Sørensens sættemaskine, den første og dengang eneste i verden, og Niels Staal Jensens justerbare riffel.

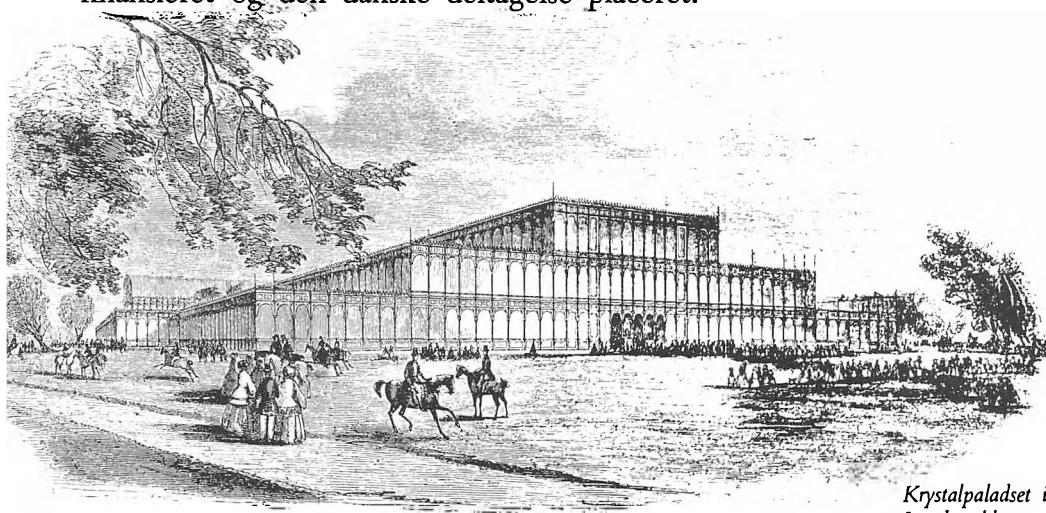
Hektisk dansk udstillingsaktivitet

Efter at der i 1855 havde været en beskedent deltagelse i en fransk verdensudstilling, arrangerede Industriforeningen en dansk deltagelse i den svenske industriudstilling i Malmø i september 1861 og gjorde det med en sådan energi, at de 144 danske udstillere i antal kom til at overstige de 133 svenske.

I 1865 var der igen dansk deltagelse i en udstilling i Malmø, og i 1866 fik Stockholm æren af at afholde den første fællesnordiske udstilling. Industriforeningen forestod ledelsen af de danske udstilleres arrangement, ligesom den medvirkede til den danske deltagelse i verdensudstillingerne i London 1862 og i Paris 1867.

Vedrørende udstillingen i Paris i 1867, hvor rigsdagen satte stop for indsættelse af statsmidler til en dansk deltagelse,

udtales det fra den danske regering: »Om Danmark vil komme til at deltage i Paris-Udstillingen vil nu beroe paa, om der findes Kræfter blandt Udstillerne eller andre der ville overtage Foretagendets Gjennemførelse«. Her meldte Industriforeningen sig igen og fik i samarbejde med Grosserer-Societetets Komité og forskellige private godsejere sagen finansieret og den danske deltagelse placeret.

*Krystalpaladset i
London blev opført
til verdensudstillingen
i 1851*

Siden den første verdensudstilling i London i 1851 var Danmark repræsenteret på de fleste udstillinger. Efter udstillingen i 1851 var der verdensudstillinger 1853 i New York, 1855 i Paris, 1862 atter i London og derefter Paris 1867, Wien 1873, Philadelphia 1876 og Paris 1878. I London 1851 var der 47 danske udstillere, i Paris 1867 var tallet steget til 235, og i Wien 1873 var det 394.

Fra 1888 til 1914 holdtes fem »officielle« verdensudstillinger: 1889 Paris, 1893 Chicago, 1900 Paris, 1904 St. Louis og 1910 Bruxelles. På alle udstillinger var Danmark repræsenteret.

Efter den store udstilling i 1888 var det næste nordiske arrangement den skandinaviske udstilling i Stockholm 1897.

Den danske afdeling på verdensudstillingen i Chicago i 1893

Denne stort anlagte udstilling samlede betydelig dansk deltagelse, i industriafdelingen 355 deltagere. Efter Stockholm-udstillingen afholdtes før Første Verdenskrig endnu kun to almene udstillinger i Norden, som berørte dansk industri: landsudstillingen i Århus 1909 og den baltiske udstilling i Malmø 1914.

*Interessen for
udstillinger daler*

Tvivlen om økonomisk udbytte af deltagelse i verdensudstillinger prægede industriens holdning over for den verdensudstilling, der fandt sted i Paris år 1900. Under de indledende forhandlinger fremhævede Industriforeningen i 1897, at man måtte gøre opmærksom på, »at de stadig hyppigere Udstillinger ved hvilke Landets Repræsentation af forskellige Grunde har maattet anses for ønskelig eller nødvendig, har medført betydelige Ofre for mange Industridrivende – Ofre, som ofte have staaet i stærkt Misforhold til de derved af Vedkommende opnaaede økonomiske Resultater«. Mere principielt understregede man i Industriforeningen, at det i stigende grad måtte blive nødvendigt – for landets skyld – at staten afholdt udgifterne ved deltagelse i verdensudstillinger.

Danmarks deltagelse i Paris-udstillingen fik da også et fuldstændig officielt præg. Antallet af udstillere var ikke stort. Det samme gjaldt i endnu højere grad verdensudstillingen i Bruxelles 1910, hvor Danmark ligeledes deltog officielt. Her var det samlede antal danske udstillere ikke mere end 37.

Ringe salgseffekt

Den svigtende interesse for udstillingerne havde flere grunde og var ikke noget specielt dansk fænomen. Deres oprindelige funktion som nyhedsformidlere var ikke mere påkrævet, idet de internationale kommercielle forbindelser var blevet langt mere udviklede end ved det 19. århundredes midte, og i hvert fald var det kun over for publikum, at der endnu kunne være tale om at anbringe nyheder. Den salgsmæssige virkning af udstillingsdeltagelse var også minimal og måtte særlig være det for et lille og mindre industrialiseret land som Danmark, der her mødte den direkte konkurrence fra de store industrilande.

Vildskud og kontrol

Til denne tvivl om det økonomiske udbytte af deltagelse i udstillinger kom det odiøse skær, som efterhånden kastedes over udstillingsvæsenet. Allerede den stærke belønningsprocent ved de store udstillinger svækkede i nogen grad deres omdømme i erhvervslivet og hos publikum. Det kan således nævnes, at 25 pct. af de danske udstillere i Bruxelles 1910 fik højeste udmærkelse, grand prix, mens tilsyneladende alle udstillere fik enten Diplome d'Honneur eller bronzemedalje. På udstillingen i Paris 1900 opnåede af 54 egentlig industri-drivende i industriafdelingen (landbrugsmaskiner var placerede i landbrugsafdelingen) de 50 præmiering under den ene eller anden form.

Langt mere alvorligt for udstillingsprincippet opretholdelse var det dog, at en række private udstillingsarrangører mere eller mindre direkte falbød præmier i forbindelse med de udstillinger, de arrangerede.

*Internationale
udstillingsordninger*

Da disse forhold også gjorde sig gældende ved det store antal internationale specialudstillinger, hvorefter der hvert år afholdtes et betydeligt antal, opstod tidligt trang til at skabe ordnede forhold inden for udstillingsvæsenet. Efter flere forgæves forsøg på at tilvejebringe internationale aftaler om formerne for og antallet af verdensudstillinger nåede man på Det Internationale Handels- og Industri-kammers kongres i 1906 ved verdensudstillingen i Milano frem til en fastlæggelse af bestemte regler. Man fastsatte her nærmere bestemmelser, der skulle opfyldes, for at en udstilling kunne betegnes henholdsvis som verdensudstilling eller international udstilling, og at verdensudstillinger kun burde afholdes hvert 10. år.

Endvidere henstillede man, at der i de enkelte lande blev nedsat særlige, permanente komiteer, som skulle virke for ordnede forhold inden for udstillingsvæsenet, og til at administrere det pågældende lands deltagelse i udenlandske udstillinger.

Indgangen til den danske afdeling på verdensudstillingen i Paris 1900

En officiel udstillingskomité blev på Industriforeningens initiativ nedsat i Danmark i 1909 med repræsentanter for Handelsministeriet, Ministeriet for Offentlige Arbejder og erhvervenes hovedorganisationer.

Den ledende og stærkt engagerede kraft i komiteens sekretariat var i årene 1909 og til sin død i 1937 den fremtrædende industrimand Benny Dessau, der i mange år havde Handelsministeriets departementschef, Udenrigsministeriets direktør samt direktør Poul Simonsen, Bing & Grøndahl, ved sin side.

Og herefter lå disse sager sekretariatsmæssigt fast i industriens regi helt op til 1975, og formandskabet blev efter Benny Dessau videreført af fremtrædende industrifolk som August Holm, Paul Wonsild, Axel Gruhn, Aage L. Rytter, I. C. Thygesen, Niels Arnth-Jensen og Ole Damgaard-Nielsen.

Industrirådet

*Samarbejde med
landbruget*

Dessau havde den overbevisning, at de store fremstød burde udgå fra Industrirådet. Her skulle der planlægges, så vist som dansk industri uvilkårligt dannede kernen i de store udstillinger. Men naturligvis skulle der samarbejdes bredt med andre store institutioner og myndigheder, og det blev der, som komiteens sammensætning og virksomhed viser. Og samarbejdet blev lykkeligt. Landbrugsraadet havde sine betydeligste repræsentanter i kommissariaterne, og disse fulgte gerne Dessau, og gennem stor offervillighed havde landbruget sin væsentlige andel i de successer, som udstillingerne havde. Det gjaldt ikke mindst landbrugets rundhåndede tilskud til den største af samtlige danske udstillinger i udlandet, nemlig verdensudstillingen i Bruxelles 1935.

*Medlemmer af
Rigsdagen besøgte den
danske pavillon på
verdensudstillingen
i Bruxelles 1935*

Med den faldende interesse for deltagelse i verdensudstillinger og i erkendelse af, at disse udstillinger ikke mere dannede grundlag for udvekslinger af varer, samt at der for Danmark var andre og mere målrettede muligheder for at informere og bringe kendskab til dansk kultur og teknik ud over

landegrænserne, fik komiteens arbejde nye mål. Inden for den direkte eksportfremmende sektor blev det de mange almindelige og specialiserede vareemner, der i stigende grad blev genstand for komiteens arbejde. Men også afholdelse af tekniske konferencer og symposier, varehusfremstød og pressekampagner var med i den pakke af muligheder, der forelå inden for det direkte eksportfremmende arbejde. Men de mere kulturbetonede aktiviteter var fortsat inde i komiteens regi, og kredsen af repræsentanter fra kultursiden var fortsat intakt i komiteens medlemskreds.

Samarbejde om eksportfremme

Men komiteens arbejde med kulturopgaverne var ikke helt uden lyde, og inden for erhvervslivets egen kreds og i samarbejdet med og imellem ministerier med eksportinteresser var der ting at rette. Der manglede en effektiv organisation for det samvirke mellem stat og erhvervsliv om afsætningsmæssige fællesopgaver, som måtte være naturligt i et moderne industriland.

I årene op til 1975 fik de fire hovederhvervsorganisationer lejlighed til at drøfte tankerne omkring en eventuel ny eksportfremmestruktur, og det var herfra med Industrirådet som pennefører, at forhandlingerne med myndighederne blev ført til ende og et nyt Eksportfremmeråd kunne se dagens lys i 1975, hvormed også et punktum blev sat for den gamle komité.

Den ny struktur med dens samling af kompetence vedrørende erhvervsfremstød var i overensstemmelse med de tanker, som formanden for den gamle udstillingskomité, direktør Niels Arnth-Jensen, havde fremsat. Også med hensyn til støttere reglerne stemte disse overens med eksportfremmeordningens klassiske målsætning, nemlig at tilskud til kollektive bestræbelser til fremme af eksporten principielt måtte baseres på et hjælp-til-selvhjælp princip.

*Eksport-
fremmerådet*

Dette kom også til at gælde for arbejdet med udstillinger, og det betød, at der stort set blev sat punktum for de ret væsentlige statsbidrag, der i årene før var blevet ydet til en række udstillinger.

*Tendensen går
fra generelle mod
specielle udstillinger*

Dette betød ikke, at Industrirådets arbejde med udstillinger gik i stå, eller at de midler, som Eksportfremmerådet kunne anvende til udstillingsbrug, blev mindre. Tværtimod viser trækket de sidste 10 år på Eksportfremmerådets forskellige støtteordninger, at udstillingerne fortsat prioriteres højt i virksomhedernes marketingarbejde.

Arten af udstillinger er blot en anden, med en udvikling fra de generelle, store udstillinger til de mere specialiserede branchemesser.

Men også arbejdsgangen i den årlige planlægning af udstillingsaktiviteter har fundet nye og mere rationelle veje. Her indtager Industrirådet en central rolle i den planlægningscyklus, hvor de danske udenrigsrepræsentationers årlige for-

*Den japanske kejser
besøgte Tokyo-Messen
1963*

slag til udstillingsaktiviteter vurderes og sættes i relation til de enkelte industrivirksomheders ønsker og behov. Ingen forslag sættes i gang, uden at initiativerne følges op af virksomhederne selv.

Det formelle arbejde for Eksportfremmerådet med opstillingen af planen finder sted i Erhvervenes Eksportfremme Sekretariat (EES), og planen udarbejdes af Det Danske Handelskammer, Håndværksrådet, Industrirådet og Landbrugsraadet inden for samarbejdsrammerne for EES, som de nævnte hovederhvervsorganisationer oprettede i 1975 som led i de gennemførte strukturændringer.

*EES,
Erhvervenes
Eksportfremme
Sekretariat*

Tusind udenlandske arrangementer på ti år

Det tomrum, der opstod ved nedlæggelsen af den gamle komités sekretariat, udfyldes i dag af EES som praktisk udstillingsorgan, hvis opgave det er at iværksætte og gennemføre eksportfremmeforanstaltninger og være ansvarlig for eksportfremmeprojekter, som af Eksportfremmerådet eller erhvervene overgives sekretariatet til gennemførelse. Med et ikke mindst de sidste år stærkt stigende aktivitetsniveau har EES i sin første 10-års periode været involveret i op mod tusind arrangementer i udlandet, overvejende danske messedeltagelser, udstillinger, symposier og tekniske dage. Men det er normalt Industrirådet selv, der udadtil tegner de aktiviteter, som iværksættes for dansk industri. Det er også rådet, der gennem sine initiativer og høringer giver EES det fornødne grundlag at arbejde på.

Arbejdet med udstillinger går gennem Industrirådets og den gamle Industriforenings historie som en rød tråd, og i grunden er kontinuiteten bibeholdt gennem alle årene. Helt tilfældigt var det ikke, at komiteens sidste formand, der var valgt i industriens kreds, blev den første formand for Eksportfremmerådet, og at Industrirådet afgav den medarbejder, der sideløbende med sit arbejde i rådet havde ansvaret for

Den røde tråd

komiteens daglige drift, til leder af det ny projektsekretariat Erhvervenes Eksportfremme Sekretariat.

Allerede den store Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København i 1888 forstod ved et veltilrettelagt PR-arbejde i udlandet at skabe opmærksomhed om udstillingen i Danmark. Det er den samme form for indsats, der i dag gøres i forbindelse med at trække besøgende og udenlandske delegationer f.eks. til Agromek i Herning eller til Industrikontakt i Bella Center. Her som ved andre egnede aktiviteter i eller uden for Danmark har Industrirådet og dets eksportbureau en vigtig opgave.

*Samarbejde om
udstillings-
aktiviteterne*

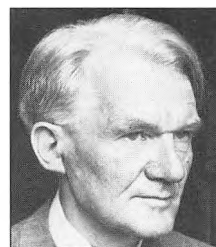
Dette arbejde gøres i dag ikke så meget gennem store, samlede industrimanifestationer som gennem det utal af mindre og mere retningsbestemte aktiviteter, hvoraf de mere markante bl.a. fremgår af rådets årlige beretninger. Hvor forholdene taler herfor, og hvor virksomhederne er interesseret heri, holdes der stadig nationale danske industriudstillinger eller oprettes danske pavilloner på internationale messer, ikke mindst i statshandelslandene og på visse pionermarkeder, hvor samlet dansk deltagelse falder naturlig. Det gode samarbejde mellem Industrirådet og den daværende komité, som bl.a. manifesterede sig omkring de store, mere generelle industriudstillinger i USSR 1970, i Kina 1972 og i Iran 1974, er fortsat i det nye regi og omkring nye opgaver, ikke kun i disse lande, men på en række andre geografiske områder, hvor ASEAN-landene og Japan i den seneste tid har haft særlig aktualitet.

Gennem besøg af danske ministre og industriens valgte repræsentanter, etablering af pressemøder om dansk industri og generelle informationsstande udfører Industrirådet her et omfattende arbejde, som helt er på linie med de mål, som Industriforeningen satte allerede i 1838 ved ikke alene at samle vort lands industri om hjemlige udstillinger, men tillige søge at vedligeholde og stimulere industriens interesse for og deltagelse i de store udenlandske udstillinger.

Industrirådet under Første Verdenskrig

Når man ser tilbage på Industrirådets historiske indsats under Første Verdenskrig, møder blikket en endeløs mængde af ustandseligt skiftende opgaver og situationer, som dog næsten alle havde det tilfælles, at de krævede hurtig beslutning og et stort persongalleri, der ofrede sig for tidens opslidende arbejde. Så omfattende blev Industrirådets virksomhed, at det i videste udstrækning måtte lægge beslag på alle sine medlemmers arbejdskraft til ledelse af eller deltagelse i en mangfoldighed af udvalg, som hver for sig havde vigtige opgaver at løse. Endvidere måtte det i stor stil udvide sin embedsmæssige medhjælp og antage et kontorphersonale, som efterhånden nåede op på over 200 personer. Rådet oprettede desuden kontorer i London, Berlin og New York. Det fik sammen med andre erhvervsorganisationer praktisk talt Danmarks udenrigshandel i sin hånd, hvilket naturligvis medførte et vældigt administrativt arbejde, og det afsluttede – dels alene, dels i forbindelse med andre erhvervsorganisationer – formelige handelsaftaler med fremmede stater.

På sit første møde efter udbruddet af krigen – det afholdtes den 5. august 1914 - vedtog Industrirådet en offentlig udtalelse, som opfordrede de industridrivende til i den alvorlige tid at tilrettelægge virksomhedernes drift med den opgave for øje at holde det størst mulige antal arbejdere og

*Kontorchef i
Industrirådet, cand. jur.
Johannes Hansen var
forfatter til:
»Industrirådets Historie
1910-1935«.
Dette kapitel er et
koncentrat af bogens
afsnit om Verdenskrigen
1914-1918*

*Avisernes ekstraudgaver
om udbruddet af Første
Verdenskrig den 1.
august 1914 studeres
på Rådhuspladsen*

funktionærer længst muligt beskæftiget, selv om dette kun kunne gennemføres med ofre fra virksomhedernes side.

Allerede den 2. august var Nationalbankens guldindløsningspligt blevet suspenderet. Derpå fulgte undtagelseslove af 6. og 7. august, hvor navnlig 7. august-loven fik indgribende betydning i mange år. I henhold til denne lov nedsattes Den Overordentlige Kommissiion, hvis område var prisreguleringer og udførselsforbud, og Industrirådets formand, ingeniør Alex. Foss, trådte straks ind i den som industriens repræsentant. Situationen for vort land bestemtes nu meget hurtigt af den blokadepolitik, som de i krigen implicerede magter iværksatte.

*Regeringen bundet
af værdiløse
neutralitetsregler*

Hidtil anerkendte folkeretlige principper blev fejlet til side ikke alene mellem de krigsdeltagende, men også over for neutrale stater. Faktisk og retligt blev der indledt en praksis, der inden længe hæmmede eller tilintetgjorde den neutrale

handels friheder, og da den økonomiske blokade bestandig blev skærpet, nåede man en tilstand, hvor det vigtigste grundlag for det neutrale Danmarks udenrigsomsætning ikke længere kunne søges i folkeretten, men i en særlig handelspolitik, bygget på indgåede aftaler med de krigsførende lande. Vort hovedaktiv under disse forhandlinger var landets store levnedsmiddeleksport, der i allerhøjeste grad var efterspurgt af begge de krigsførende parter. Det lykkedes i de første krigsmåneder at nå til overenskomster både med Tyskland og England om vor landbrugseksports fortsættelse til de to lande med aftalte forholdstal for udførslen til hvert af dem. Hovedvanskeligheden skulle imidlertid snart vise sig at ligge i sikringen af de tilførsler af råstoffer og halvfabrikata, der var ubetinget nødvendige for hele den danske produktion og for opretholdelsen af befolkningens beskæftigelse. I den hårde kamp, det danske samfund kom til at føre om vareforsyningen, blev det for industriens vedkommende det unge Industriråd, der måtte bestå sin prøve og udføre sin del af den fælles nationale gerning.

De krigsførende magters talrige tilsidesættelser af folkeretlige grundsætninger affødte vel ofte protester fra den danske regering, men protesterne forblev naturligvis virkningsløse, og i den praktiske tilpasning til den herskende tilstand, som herefter var påkrævet, var den danske regerings hænder ofte bundet af selve dens neutralitetsforpligtelser. Samtidig voksede de krigsførende parters tilbøjelighed til at sætte hele det danske erhvervsliv under kontrol. Alle disse forhold var hovedemnerne for forhandlingerne på et fortroligt landsindustrimøde, der afholdtes i København den 12. januar 1915. Ingeniør Alex. Foss gav i en stor tale et grundrids af industriens stilling til dagens økonomiske spørgsmål, og om den udenrigspolitiske situation sagde han i tilslutning til regeringens neutralitetspolitik: »Vennerne mod Syd maa vi anmode om fuld Respekt for vor politiske Selvstændighed og for vor Suverænitet paa eget Omraade, Vennerne mod

*Protester uden
virkning*

*Erik Scavenius var
udenrigsminister under
begge Verdenskrige*

Øst og Vest, især de sidste, maa vi anmode om fuld Respekt for vor økonomiske Selvstændighed, for vor suveræne Ret til at handle, arbejde, ind- og udføre uden derved at komme under fremmed Kontrol.» Drøftelsen afsluttedes med et vægtigt foredrag af udenrigsminister Erik Scavenius om vor neutralitetspolitik.

Industrirådet i en nøglestilling

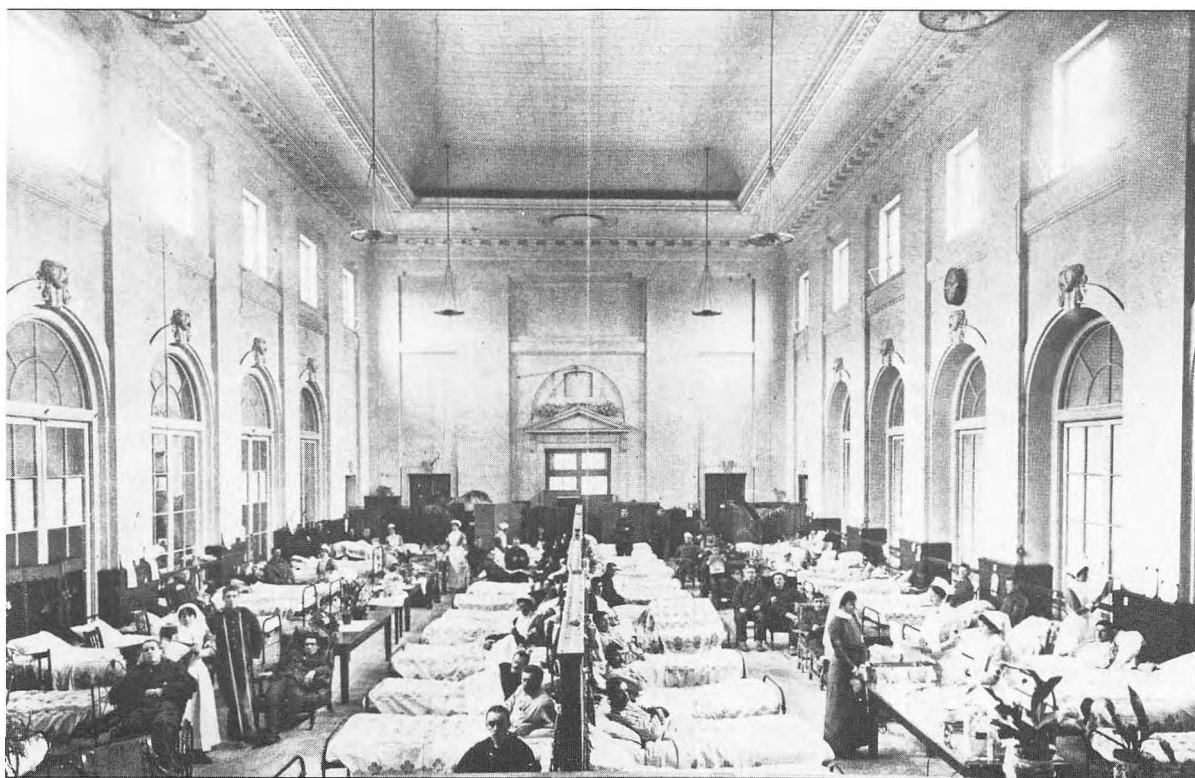
Mødet blev i virkeligheden udgangspunktet for Industrirådets deltagelse i løsningen af krigsårenes erhvervspolitiske problemer. Allerede få dage efter dets afholdelse opstod på et Industrirådsmøde den 15. januar tanken om, at Industrirådet selv kunne optræde som importør og give Storbritannien fornøden garanti for, at varerne ikke blev genudført. Der nedsattes et særligt udvalg til at arbejde videre med sagen. Dette udvalg, det såkaldte Englandsudvalg, fik under hele krigen overordentlig betydning. Dets første medlemmer var ingeniør Alex. Foss, direktør Max Ballin, etatsråd C. A. Olesen, landstingsmand Holger Petersen, direktør H. P. Prior og direktør G. Waidtløw.

*De første aftaler
med Storbritannien
og Tyskland*

Resultatet af overvejelserne blev, at direktør H. P. Prior, ledsaget af ingeniør K. Mygind som sekretær, umiddelbart derefter rejste til Storbritannien, hvor han på Industrirådets vegne skulle søge en ordning med den britiske regering. Etatsråd H. N. Andersen, der netop opholdt sig i London, ydede gennem sine forbindelser i ledende britiske kredse Prior og Industrirådet en meget værdifuld støtte og introducerede bl.a. Prior for handelsminister Runciman. Den 11. februar samme år kunne H. P. Prior på Industrirådets vegne underskrive en overenskomst med britiske regeringsmyndigheder, der gav adgang til licens for vareimport fra Storbritannien mod Industrirådets garanti for, at varerne ikke blev genudført. For Industrirådet blev arrangementet indledningen til dets senere så omfattende deltagelse i den

ekstraordinære officielle eller halvofficielle administration, som krigsårene efterhånden indførte på alle områder inden for statens, samfundets og erhvervenes liv, selv om den foreliggende overenskomst kun var tænkt som en nødhjælp, der alene skulle tages i brug, når virksomhederne ikke selv kunne opnå licenser. Overenskomsten nødvendiggjorde oprettelsen af kontoret i London, hvis første leder blev ingeniør K. Mygind. Imidlertid skærpede såvel Storbritannien som Tyskland stadig væk deres krav og kontrolfordringer over for de neutrale stater, og man løb tydeligt nok fare for ved en fortsat individuel handelsforbindelse med disse lande at komme dertil, at alle vore erhvervsvirksomheder efterhånden kom under fremmed kontrol. Staten som sådan kunne af de nævnte neutralitetsgrunde vanskeligt gribe officielt ind i forholdet, men derimod ønskede Udenrigsmini-

*Otto Mønsted's
margarinefabrik i
London blev indrettet
til militærlazaret*

steriet meget gerne, at Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité tog sagen i deres hånd for at få vor indførsel bragt ind i former, som på et klart grundlag værnede vor selvstændighed. De fremmede magters repræsentanter var ligeledes interesserede i en sådan foranstaltning, da de hurtigt havde lært at foretrække danske organisationers garantier fremfor isolerede aftaler med enkeltaftagere.

*Overenskomsten
med Tyskland
24. august 1915*

Den nye metode skulle først blive bragt i anvendelse i forholdet til Tyskland. Efter en række meget vanskelige forhandlinger med repræsentanter for Tyskland, der under blokadens tryk var gået fuldstændig over til kompensationsprincippet i mellemværendet med de neutrale lande, undertegnede ingeniør Foss den 24. august 1915 på Industrirådets vegne en handelsoverenskomst med Tyskland. Rådet påtog sig herved de garantiforpligtelser mod genudførsel o.s.v., som enkeltvirksomhederne hidtil havde måttet afgive. Grosserer-Societetets Komité fulgte Industrirådets eksempel og afsluttede en måneds tid senere en lignende overenskomst med Tyskland, hvorpå de to organisationer i fællesskab traf en tilsvarende aftale med Østrig-Ungarn. Det næste skridt på vejen var, at Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité fik lavet en overenskomst med Rusland, der skaffede de russiske myndigheders anerkendelse af certifikater for varer, udstedt af de to organisationer.

*Overenskomsten
med Storbritannien
19. november 1915*

Imidlertid ventede det vigtigste problem, ordningen af vore tilførsler over Nordsøen, stadig på en generel løsning, som på én gang kunne bringe klausulkontrollen i faste rammer og skabe tryghed for, at varerne overhovedet blev frigivet til afskibning. Efter nogle forudgående forhandlinger rejste Industrirådets og Grosserer-Societetets Komité's formænd, ingeniør Foss og bankdirektør C. C. Clausen, til London for ved direkte forhandlinger at søge en overenskomst gennemført mellem organisationerne og den britiske regering. Som sædvanlig stillede etatsråd H. N. Andersen beredvilligt sin indflydelse i britiske kredse til rådighed for vareta-

*I krigens kølvand fulgte
børshajer og gullaschbaroner,
der havde gyldne tider
(Blæksprutten 1915)*

gelsen af Danmarks interesser. Forhandlingerne, der førtes med det britiske udenrigsministerium, varede i ca. tre uger. Med overordentlig dygtighed formåede de danske forhandlere at fæstne det indtryk hos briterne, at den danske økonomiske neutralitet var og ville blive opretholdt med den strengeste loyalitet, og på denne basis at vinde forståelse for kravet om, at et neutralt land, når det således opfyldte sine forpligtelser til alle sider, måtte have lov til at leve sit eget økonomiske liv i nogenlunde uforstyrret fred.

Den 19. november 1915 blev den nye dansk-britiske overenskomst underskrevet i London, i den engelske regerings navn af Sir Eyre Crowe og på de danske organisationers vegne af Alex. Foss og C. C. Clausen. Sikkert kan denne handelsaftale og dens gennemførelse i praksis karakteriseres som de to erhvervsorganisationers heldigste og mest omfattende bidrag til løsningen af vort lands erhvervspolitiske vanskeligheder under krigen. Den ordnede klausulproblemerne på en

for Danmark efter forholdene tilfredsstillende måde, og den fastslog udtrykkeligt, at den britiske regering ikke fremtidig ville forlange anden eller yderligere garanti end organisationernes. Hvad angår det i realiteten vigtigste: selve varetølsforslerne til Danmark, var givet det værdifulde tilsagn, at den britiske regering ville frafalde enhver plan om at forhindre neutrale landes forsendelser til Danmark af varer, der virkelig var bestemt til at tilfredsstille Danmarks behov. Dog skulle det første stykke vej til overenskomstens realisering vise sig tornestrøet. Til dels på grund af en pludselig indenrigspolitisk opposition var de britiske myndigheder alt andet end hurtige til at opfylde de givne tilsagn. Nye forhandlinger blev nødvendige, og i februar 1916 måtte Alex. Foss atter rejse til London, ved denne lejlighed som repræsentant både for Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité. Etatsråd H. N. Andersen viste erhvervene den store velvilje at tage til Storbritannien med Alex. Foss for at yde denne sin støtte, der da også blev udslaggørende. Der fulgte nu nogle til tider meget spændte forhandlinger, ikke blot med Sir Eyre Crowe, men også med udenrigsministeren, Sir Edward Grey. På et givet tidspunkt måtte ingeniør Foss endog meddele, at såfremt Storbritannien fastholdt sit standpunkt, havde handelsoverenskomsten ikke længere interesse for Danmark. Men til slut lykkedes det dog ikke mindst takket være etatsråd H. N. Andersens mellemkomst at overvinde modsætningerne, og de danske forhandlere kunne vende tilbage til Danmark.

Tilbage stod nu at omsætte handelsaftalen i praktisk administration. Organisationerne satte straks al deres kraft ind på denne opgave og på udnyttelsen af aftalens muligheder. I London oprettede de i forening Danish Trade Office under ledelse af kontorchef i Udenrigsministeriet Chr. Rottbøll, der midlertidigt trådte ud af statstjenesten. Inden for det fælles kontor vedblev ingeniør Mygind at varetage specielt Industrirådets sager. Overenskomsten medførte den konse-

»Der er telefon til
assessor Thorup«
(Blæksprutten)

kvens, at størstedelen af importen og eksporten fremtidig skulle formidles gennem Industrirådets administration, hvilket naturligvis måtte medføre et kæmpearbejde for dette. Der blev lagt den yderste vægt på, at alle påtagne forpligtelser over for Storbritannien blev overholdt med den strengeste samvittighedsfuldhed.

Statsmagten ydede værdifuld hjælp til indskærpelse af befolkningens respekt for det nye omsætningssystem ved straffelovstillægget af 5. april 1916, der blev grundlaget for den store samfundsgerning, som daværende kriminalretsassessor V. Thorup kom til at yde ved sin meget omtalte straf-
forfølgelse af klausulbrydere.

Fordeling af smulerne fra krigens bord

Naturligvis måtte også fordelingen af alle de varer, der var undergivet importbegrænsning, medføre et stort og ofte besværligt arbejde. Til sidst var der ikke mindre end 75 hovedgrupper af varer, som måtte gøres til genstand for fordeling. I al almindelighed ordnede Industrirådet sagernes behandling på den måde, at det for hver enkelt gruppe nedsatte et

udvalg under ledelse af et medlem af rådet, der ikke tilhørte den interesserede branche. Endnu flere særlige organer måtte oprettes, således Industrirådets og Grosserer-Societetets Fællesudvalg for Dispensationssager og adskillige andre, som dengang særdeles aktivt greb ind i det daglige liv.

Det blev kontorchef Harald J. Nielsen, udlånt af Ø.K., som fik til hovedopgave at organisere den store forøgelse af Industrirådets rent administrative og organisationsmæssige område, et hverv han løste med højt påskønnet dygtighed. Et mægtigt arbejde udførte rådets teknisk-videnskabelige eksperter, professor Karl Meyer og docent Thaulow, som førte en streng og meget omfattende varekontrol. Til trods for den improviserede karakter, hele ordningen oprindelig havde, og så usikre, som mange problemer stillede sig, lykkedes det dog med forbløffende hurtighed at skabe et praktisk system, der igennem krigsårene bevarede i omtrent samme former, og at opretholde en administration, som uden at forfalde til bureaukrati havde den fasthed og værdighed, som opgaverne krævede.

*Nye situationer,
nye aftaler*

Men situationerne skiftede ustandselig og rejste uafbrudt nye krav og opgaver. Endnu inden det afgørende vendepunkt i forholdene, som indtrådte i 1917, blev det i løbet af året 1916 påkrævet at gennemføre yderligere aftaler både med Tyskland og Storbritannien. Forhandlingerne med Tyskland førtes under ledelse af Alex. Foss og C. C. Clausen, fortrinligt bistået af vor gesandt i Berlin, greve Carl Moltke, dels med den politiske rigsledelse, repræsenteret af rigskansleren von Bethmann Hollweg og udenrigsministeren von Jagow, dels direkte med førende tyske erhvervsorganisationer. Man nåede til en overenskomst, blandt hvis administrative virkninger var oprettelsen af Industrirådets kontor i Berlin med ingeniør Erik Cruse som leder og oprettelsen af »Dansk Jerncentral« i København til fordeling af det importerede tyske jern. »Dansk Jerncentral« var en fællesindsats af Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité

Med Storbritannien førtes hele tiden en række løbende forhandlinger, og gnidninger og vanskeligheder opstod hyppigt, men dog kan det siges, at det stort set lykkedes at få systemet til at fungere nogenlunde tilfredsstillende på de trufne aftalers grundlag. Det skal endnu nævnes, at Industrirådet nedsatte et særligt Eksportudvalg, der organiserede et Eksportbureau.

De første krigsår havde bragt opgang og fremgang til den danske industri. Dens beskæftigelse var steget, dens bidrag til hjemmemarkedets forsyning var vokset overordentligt, og den havde næsten tredoblet industrieksportens værdi. Indadtil i industriens egen kreds mærkedes i disse år en forøget selvfølelse, der ikke mindst hentede befriende styrke af den kraft og sikkerhed, hvormed industrien gennem sit organ Industrirådet udfoldede et myndigt selvstyre i erhvervets egne anliggender på de såre betydningsfulde handelspolitiske områder. Udadtil i offentlighedens bevidsthed og hos de øvrige erhverv trængte en langt stærkere forståelse af industriens nationale betydning igennem nedarvede fordomme og forestillinger. Man oplevede jo i en kæmpemæssig demonstration den industrielle selvforsynings uundværlighed i farens stund.

Som motto for krigens sidste afsnit fra begyndelsen af 1917 til Versailles-Fredens undertegnelse kan sættes nogle ord, som Alex. Foss udtalte på et møde i den britiske legation den 6. december 1916: »Der fører en meget snæver Dør til Danmark, og der er mange Vanskeligheder ved at faa Varer igennem den.« I den kommende tid så det ofte ud til, at døren skulle blive helt slået i. Varemanglen blev periodens almindelige kendetegn. Vareudveksling det middel, hvormed man søgte at afhjælpe manglen.

Den 31. januar 1917 gav den tyske gesandt i København, greve Brockdorff-Rantzau, udenrigsminister Scavenius meddelelse om, at Tyskland fra næste dag den 1. februar at regne ville iværksætte de foranstaltninger, der er blevet sammenfat-

Industriens stilling

*Fra februar 1917
til Versailles-Traktatens
ikrafttræden*

*Den uindskrænkede
u-bådskrig*

tet under betegnelsen »den uindskrænkede u-bådskrig«. Storbritannien indførte meget hurtigt repressalier, der ligesom selve udvidelsen af u-bådskrigen betød ny folkeretskrænkelse over for de neutrale magter. Det syntes, som om den danske økonomis livsnerve – tilførslerne over Nordsøen – med ét slag var blevet lammet.

*U.S.A. går ind i
krigen*

Stillingen for de tilbageblevne neutrale stater forværredes naturligvis yderligere, da den hidtidige neutrale hovedmagt De Forenede Stater den 5. april 1917 erklærede Tyskland krig. Det skulle nu snart vise sig, at de store lande mod vest efterhånden fik mindre og mindre interesse tilovers for de små neutrale enklaver i Norden, og samtidig hindrede Tysklands tiltagende indre vareknaphed også dette land i at opretholde vareleverancerne til Danmark i uformindsket omfang.

For industriens vedkommende var Danmarks kulfor- syning et af de første livsspørgsmål, der trængte sig på under de ændrede forhold. Til sagens behandling nedsattes med direktør Benny Dessau som formand »Industriraadets Kulfordelingsudvalg«, der atter oprettede »Industriraadets Kulfordelingskontor«. Da Indenrigsministeriet kort efter etablerede »Statens Fordelingsudvalg for Fastlandskul«, og da der snart nedsattes et lignende fordelingsudvalg for britiske kul, blev der mellem alle disse udvalg iværksat et intimt samarbejde, som manifesteredes ved, at samtlige udvalg fik fælles sekretariat og kontor i Industribygningen under navnet »Statens Kulfordelingsudvalg«.

I forståelse med regeringen dannedes den 23. februar 1917 »Erhvervenes Fællesudvalg«, der i den resterende krigsperiode kom til at spille en overordentlig betydningsfuld rolle for landets økonomi som helhed. Udvalget omfattede repræsentanter for landbruget, industrien, handelen og skibsfarten. Industrirådets medlemmer af udvalget blev Alex. Foss, Max Ballin, C. F. Jarl og H. P. Prior, og formandshvervet tilfaldt Alex. Foss.

Et lyspunkt midt i den temmelig trøstesløse situation, der opstod, lige efter at den udvidede u-bådskrig havde taget sin begyndelse, blev udviklingen af den skandinaviske vareudveksling.

*Det skandinaviske
samarbejde*

Begyndelsen til det betydningsfulde interskandinaviske samarbejde, der her blev bygget op, var en rejse til Stockholm og Oslo, som redaktøren af Tidsskrift for Industri, Povl Drachmann, foretog på tilskyndelse af Alex. Foss. Under et besøg, som den store norske industrimand Sam Eyde kort efter aflagde i København, blev sagen yderligere drøftet mellem ham og ingeniør Foss, og det næste skridt var, at ingeniør Foss gik til Erik Scavenius og H. N. Andersen med sagen. Begge viste sig straks stærkt interesserede i emnet, og H. N. Andersen orienterede Sveriges udenrigsminister Knut Wallenberg om de danske planer. I Sverige faldt tankerne i frugtbar jordbund, og fra svensk side blev der taget initiativ til et skandinavisk møde, der afholdtes i Stockholm i dagene 16.-18. marts 1916. Deltagerne var fortrinsvis det praktiske erhvervslivs mænd. Der opnåedes enighed om en skandinavisk vareudveksling, der ikke som forholdet til centralmagterne skulle baseres på kompensationsprincippet, men på at hvert land skulle søge at stille de varer til rådighed, der kunne undværes i det hjemlige forbrug, og som var af væsentlig betydning for et af de andre landes erhvervsliv. De forskellige landes delegationer fremlagde straks lister over de varer, som de i særlig grad ønskede at indføre. Danmark havde specielt brug for råvarer til industrien og norsk salpeter til landbruget, medens vi omvendt var i stand til at tilbyde levnedsmidler, hvorpå der var følelig mangel både i Sverige og Norge. Hele forhandlingen bidrog til at skabe et sundt grundlag for den gensidige økonomiske forståelse mellem landene.

Allerede fra april 1917 blev der sendt partier af dansk smør til Sverige, og fra juni samme år begyndte en baconeksport fra Danmark til Sverige, medens Danmark til

*H. N. Andersen
Ø.K.'s stifter*

gengæld navnlig købte svensk jern samt forskellige andre varer. Udviklingen af det dansk-norske handelssamkvem tog navnlig i 1918 et stærkt opsving. Forinden var de oprindeligt halvofficielle forhandlinger blevet underbygget ved drøftelser mellem de tre landes regeringer, således på det skandinaviske ministermøde i maj og dernæst – og i særdeleshed – på det nordiske Tre-Kongermøde i Oslo den 25.-30. november 1917. Industrirådet indledte i disse år med Norges Industrieforbund et venskabeligt og udbytterigt samarbejde, der siden da er blevet opretholdt og uddybet. Det skal endvidere nævnes, at det til dels var en eftervirkning af de strømninger, der fandt udtryk i vareudvekslingsforhandlingerne, at Foreningen Norden blev dannet umiddelbart efter krigens slutning.

Blokaden strammes

Den fortvivlede situation for danske erhvervsinteresser, først og fremmest for skibsfarten, som den over al måde skærpede blokadepolitik i 1917 havde fremkaldt, udløste snart energiske danske forsøg på at opnå lempelser. I juni rejste en stor erhvervsdelegation under ledelse af etatsråd H. N. Andersen til London for at føre forhandlinger med den britiske regering.

*Forhandlinger med
Storbritannien*

Det tilfaldt ved denne lejlighed Alex. Foss og bankdirektør C. C. Clausen på dansk side at lede forhandlingerne om de importkrav, som Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité kunne gøre gældende i henhold til deres overenskomst med Storbritannien af 19. november 1915. Men det åbenbarede snart, at stillingen var meget ugunstig for de danske interesser, og der kunne intet væsentligt opnås ved forhandlingerne. Det var nu mærkbart, at Storbritanniens behov for de danske levnedsmiddelforsyninger måtte vige for de allierede magters fælles krav om en skærpet blokade af centralmagterne, og at den britiske holdning havde skiftet karakter, idet den i langt større grad end hidtil var indstillet på at tage hensyn til de øvrige magter inden for alliancen, af hvilke på dette tidspunkt særlig Frankrig med støtte af

U.S.A. syntes at udøve en for de neutrale stater uheldig indflydelse. Storbritannien anerkendte vel endnu i sommeren 1917 aftalerne med organisationerne, men det standsede tilførslerne af korn og foderstoffer, og endelig suspenderede det den 4. oktober 1917 hele novemberaftalen fra 1915. Da samtidig U.S.A. i høj grad begrænsede sin udførsel, og da vi tilmed herhjemme havde en dårlig høst i 1917, blev det levnedsmiddelproducerende Danmark tvunget til at rationere befolkningens forbrug af brød, smør og flæsk, for at der vedblivende kunne være varer tilovers til eksport.

Nogle forhandlinger med franske regeringsmyndigheder, som en dansk erhvervsdelegation med ingeniør Foss som ordfører havde ført i slutningen af juni 1917, kunne ej heller give synderligt positive resultater, selv om vor delegations myndige indlæg utvivlsomt bidrog til at fjerne franske vrangforestillinger om Danmarks økonomiske forbindelse med Tyskland.

Slutspil

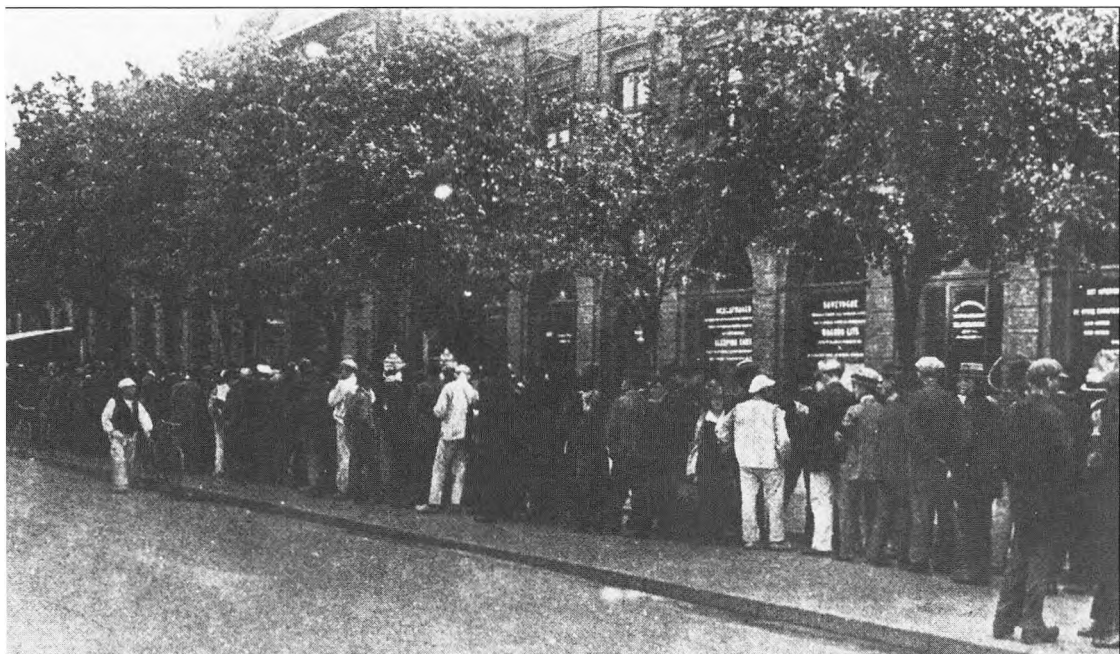
Med Tyskland, der havde meddelt, at det ikke længere var i stand til at yde kontant betaling for sin import, blev efter et stort forberedende arbejde den første kortfristede kombinerede handels- og kreditoverenskomst afsluttet den 1. august 1917. En række tilsvarende overenskomster – til dels også omfattende Østrig-Ungarn – blev afsluttet i den følgende tid. Administrativt koncentrerede Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité nu deres medvirken til de tyske overenskomster i et fælles kompensationsudvalg, hvori Industrirådet repræsenteredes af Max Ballin og H. P. Prior. Under senere forhandlinger med Tyskland, der blev ført i København, kom imidlertid Alex. Foss til at gribe bestemmende ind i begivenhedernes forløb. Hans myndige og konsekvente hævde af de danske synspunkter aftvang tyskerne indrømmelser, som det til en begyndelse absolut ikke så ud til, at de

*Forhandlinger med
Tyskland*

ville give, og som de tyske delegerede i øvrigt først måtte rejse hjem til Berlin for at få approberede.

I efteråret sendtes direktør C. M. T. Cold og direktør H. P. Prior til Amerika for at føre handelsforhandlinger med myndighederne i Washington, men de måtte et par måneder efter vende hjem med uforrettet sag som følge af De Forenede Staters rigoristiske blokadepolitik, der ikke tillod indrømmelser til et neutralt naboland til Tyskland. En række nye forsøg blev gjort ved udsendelse af danske delegationer i den følgende tid, men først den 18. september 1918 lykkedes det at nå til en overenskomst, som afsluttedes mellem Industrirådet og Grosserer-Societetets Komité på den ene side og War Trade Board som organ for den amerikanske regering på den anden side. Washington-aftalen, der blev den sidste store handelsoverenskomst, som de to danske erhvervsorganisationer afsluttede med fremmede regeringer, var i sammenligning med alle tidligere handelsaftaler yderst knap i sine indrømmelser til de danske interesser, et talende vidnesbyrd om, i hvilken grad vilkårene havde forværret sig. Det var et smerteligt tab, at kontorchef Harald J. Nielsen efter et opslidende arbejde i Washington på vej hjem i New York faldt som offer for den spanske syge, der dengang hærgede hele verden. Med sit friske initiativ og organisationstalent havde han været en uvurderlig arbejdskraft i Industrirådets tjeneste.

Overenskomstens værdi i praksis nåede for øvrigt dårligt nok at blive prøvet. Den skulle formelt træde i kraft den 3. oktober, men to dage senere rettede Tysklands rigskansler, prins Max af Baden, anmodning til præsident Wilson om fredsforhandlinger, og derefter fulgte den 11. november 1918 den tyske kapitulation. Allerede inden handelsaftalens formelle underskrift havde Grosserer-Societetets Komité og Industrirådet dog truffet praktiske foranstaltninger til ordningens administration. Et særligt kontor oprettedes i Washington med overretssagfører N. P. Arnstedt som leder.

I krigens sidste år lejede Københavns kommune Industriforeningens store udstillingssal til et folkekøkken, som blev så stor en succes, at der ofte var lange køer

Umiddelbart efter våbenstilstandens afslutning begyndte situationen at skifte karakter. Selv om blokadebestemmelserne opretholdtes over for Tyskland, viste der sig hurtigt trang til vareeksport hos vestmagterne. I juni og juli 1919 var udviklingen skredet så vidt frem, at Industrirådet kunne foretage afviklingen af størstedelen af sin ekstraordinære krigsadministration. Afviklingen gik glat fra hånden, let og sikkert, som opbygningen i sin tid var blevet gennemført. Men et begreb om virksomhedens omfang i den mellemliggende periode får man, når det oplyses, at indtil 1. april 1919 var der som følge af handelsoverenskomsterne behandlet 132.575 sager for de enkelte medlemmer af organisationen. Heraf faldt ca. 70.000 på ekspeditioner vedrørende importen og ca. 60.000 på eksportsager. De juridiske afdelinger havde undersøgt ca. 700 sager, der kun i 19 tilfælde omhandlede klausulbrud, som var indbragt til kendelse af rådets voldgiftsnævn.

Våbenstilstand

*Ingeniør
Alex. Foss*

Enestående personlige egenskaber forenedes om at give ingeniør Alex. Foss en usædvanlig stilling i vort samfund og først og fremmest i den danske industri, som han ved sit livskald tilhørte. Hans stærke, offerberedte ånd, hans afklarede fædrelandskærlighed og titaniske arbejdskraft gjorde ham til sjælen i vor industris store samfundsindsats i krigens tid. Da gerningen var gjort, var det forbi med hans kæmpekræfter. Under et møde i Industrirådet den 24. januar 1920 blev han ramt af en hjerneblødning, der tvang ham til at nedlægge sine hverv og trække sig tilbage til et otium, der afsluttedes med hans død den 24. november 1925.

*Alex. Foss
var medstifter af F. L. Smidth og Co. og formand
for Industrirådet fra 1911 til 1921*

Industrirådet under Anden Verdenskrig

Den 16. maj 1945 på Industrirådets første møde efter Danmarks befrielse gav formanden, direktør H. P. Christensen, en oversigt over Industrirådets arbejde under Anden Verdenskrig. Det følgende er en forkortet og bearbejdet gennemgang af H. P. Christensens beretning.

*H. P. Christensen,
dansk skibsbygnings
store mand,
var Industrirådets faste
og myndige formand
under besættelsen*

Da freden blev brudt i 1939, måtte det blive Industrirådets hovedopgave at holde industrien i gang og forsøge at opretholde beskæftigelsen i virksomhederne.

Den handels- og valutapolitik, der var gennemført i Danmark i årene før 1939, var en art økonomisk krisepolitik. Medens man under Første Verdenskrig måtte skabe rammerne for en hidtil ukendt grad af statsregulering og kontrol med økonomien, var der allerede før Anden Verdenskrig opbygget særlige statsorganer som Direktoratet for Vareforsyning og Priskontrolraadet, der var indstillet på at løse de ekstraordinære opgaver. Og regeringen havde i en årrække ført en handelspolitik, der var nært beslægtet med den, som krigen nu krævede.

Industrirådet skulle dels være bindeleddet mellem de enkelte virksomheder og de regulerende statsmyndigheder, dels vejlede myndighederne om forholdsregler til at sikre industriens råstoffsforsyning og eksport. Et samarbejde med Handelsministeriet, Udenrigsministeriet og Direktoratet for Vareforsyning blev derfor hovedhjørnестenen i Industrirådets indsats under krigen.

Krigen førte til varemangel. Varefordelingen og reguleringen af danskernes forbrug blev en opgave for »Det Erhvervsøkonomiske Raad«, der rådgav regeringen. I tilslutning til det store økonomiske råd, hvor Industrirådets formand havde sæde, blev der i efteråret 1939 oprettet en række fordelingsnævn, som kom til at spille en betydelig rolle under hele krigen. Fordelingen gjaldt bl.a. brændsel, brændselsolie, benzin, korn og huder. I fordelingsnævnene blev Industrirådet repræsenteret af fremtrædende industrimænd.

Med besættelsen af Danmark den 9. april 1940 forandrede hele vor økonomiske stilling.

Afspærringen fra oversøiske tilførsler var mere følelig for industrien end for noget andet erhverv. Næsten halvdelen af dansk import var hidtil kommet vestfra, og det var nu ikke længere muligt at fremskaffe vigtige råstoffer som metaller, uld, bomuld, gummi, olieråstoffer, råtabak, kakaobønner m.m.

Hertil kom et stop for indførsel af benzin og brændselsolie og ikke mindst engelske kul og koks, der havde været vort vigtigste brændsel. Når industrien trods alt kom bedre gennem krigen end ventet, skyldtes det bl.a., at industrien selv og Industrirådet gjorde en stor indsats for at overvinde vanskelighederne.

Umiddelbart efter den 9. april bad Industrirådet regeringen om at rejse krav om, at Tyskland skulle dække de forsyninger, der udeblev fra anden side, og Industrirådet og Grosserer-Societetet overrakte den 15. april 1940 Udenrigsministeriet en fortegnelse over de varer, vi ønskede.

Tysk filmfotograf på Rådhuspladsen den 9. april 1940 prøver at få nysgerrige tilskuere til at ligne jublende folkemasser

I maj 1940 rejste en dansk delegation, der talte flere repræsentanter for industrien, til Berlin, og det lykkedes at få en ordning med Tyskland om levering af en lang række varer. Allerede inden disse forhandlinger blev påbegyndt, stod det naturligvis klart, at det ville være umuligt fra Tyskland at skaffe tilstrækkelige tilførsler af de varer, vi plejede at få fra de oversøiske lande. Dertil kom, at mange andre varer, som Tyskland hidtil havde været normal leverandør af, ikke

kunne leveres i samme mængde som hidtil – og i hvert fald slet ikke i mængder, der kunne erstatte tilførslerne fra England og andetsteds. Dette gjaldt særligt forsyningerne af jern.

Som forbrugerne måtte erstatte kaffebønner med tilsætning, måtte industrien også bruge erstatningsvarer. På spindestofområdet blev vi henvist til at benytte det nye kunstspindestof celluld, og den syntetiske gummi buna blev af stor betydning for den danske gummiindustri.

Handelsaftaler

Som erstatning for de manglende varetilførsler forsøgte Danmark så hurtigt som det var muligt at etablere udvidede handelsforbindelser med lande, der endnu stod åbne for os. Handelsaftaler blev sluttet med Italien, Schweiz, Belgien, Holland og de nordiske lande.

Industrirådet var ikke alene med til at tilrettelægge forhandlingsgrundlaget, men deltog også aktivt i forhandlingerne.

Det var en betydelig fordel for det handelspolitiske arbejde, at Danmark over for omverdenen kunne træde frem som et i hvert fald formelt selvstændigt og suverænt land, der ydede modstand mod besættelsesmagtens indblanding. Efterhånden forlangte tyskerne dog, at de danske handelsaftaler skulle godkendes fra tysk side. Tyskland tog først, hvad det selv havde brug for, og forlangte undertiden også, at Tyskland skulle være mellemlid for den handel, der gik over de tyske grænser.

Danske firmaer, der havde haft eneforhandling for udenlandske huse, kunne mange gange konstatere, at varer fra deres gamle forbindelser nåede frem via tyske firmaer. Herigennem fik man en forsmag på, hvordan den nyeuropæiske tanke, som Tyskland propaganderede for, ville komme til at forme sig i praksis.

En tysk plan om en told- og møntunion mellem Danmark og Tyskland ville føre til økonomisk umyndiggørelse af det danske samfund. Industrirådet deltog derfor aktivt i de bestræbelser, der førte til, at forslaget blev standset.

Tysk soldat på Fredericia banegård i 1940 på vej hjem på orlov. Den form for eksport gavnede ikke betalingsbalancen

Ved denne lejlighed opstod der et nært samarbejde mellem Industrirådet og de øvrige hovedorganisationer for dansk erhvervsliv, et samarbejde som blev fortsat under hele krigen.

For dansk erhvervsliv var det af stor betydning at bevare vort handelssamkvem med de øvrige nordiske lande.

Jo mindre Tyskland blev leveringsdygtigt, desto større betydning fik handelen med Sverige og Finland.

På Industrirådets initiativ blev der fra dansk side stillet forslag om, at levnedsmidler, der ellers gik til Tyskland, kunne frigøres og i stedet bruges som betaling for vigtige varer fra Sverige og Finland.

Foruden de handelspolitiske bestræbelser blev to andre midler anvendt for at hjælpe vor industri gennem krigens vanskeligheder. Dels en vidtgående »planøkonomi« for de sparsomme råvarer og hjælpestoffer, dels en udstrakt etablering af erstatningsindustri.

Produktions- og fordelingsordninger

De produktions- og fordelingsordninger, der gennemførtes på en lang række industrielle områder, blev iværksat af Handelsministeriet og administreret af Direktoratet for Vareforsyning. Industrirådets opgave gik ud på i samarbejde med myndighederne at varetage de forskellige industriers interesser og yde sagkyndig bistand. Et vidtforgrenet system af bestemmelser blev sat i kraft med det formål at regulere anvendelsen af råstoffer og fordele dem på en retfærdig måde blandt de enkelte firmaer.

I forening med handelens organisationer oprettedes i 1940 et fællesudvalg vedrørende dispensationer for udførelsesforbud. Udvalget, som havde kontor i Industrirådet, vurderede over for Vareforsyningsdirektoratet, hvorvidt eller i hvilket omfang det ville være forsvarligt at bevilge en dispensation fra det gældende altomfattende udførselsforbud.

Da brændselsspørgsmålet var af meget afgørende betydning for industrien, oprettede Industrirådet allerede i efteråret 1939 et kulfordelingsudvalg. Da vanskelighederne på dette felt i tidens løb steg og lejlighedsvis nærmede sig katastrofen, fik rådets administration også på dette område et betydeligt omfang.

*Erstatningsvare-
industrierne*

Der blev iværksat en meget omfattende produktion af varer, der kunne erstatte de svigtende udenlandske tilførsler. Dansk tørv og brunkul blev for industrien og hele befolkningen et uundværligt supplement til den utilstrækkelige import af kul fra Tyskland, og der blev herved samtidig skabt beskæftigelse for ledig arbejdskraft. Selv om tørvene ofte var

både dyre og dårlige, hjalp den indenlandske brændselsproduktion industrien gennem en række vanskelige år.

I øvrigt blev der på mangfoldige felter fremstillet erstatninger for varer, der ikke længere kunne skaffes ved import. Fabrikationen af generatorer til automobiler afhjalp mangelen på benzin, og nye industriproduktioner, der bearbejdede indenlandske råvarer som hør, hamp og sennepsfrø, gjorde det muligt at skaffe en del råstoffer til tekstil-, farve- og olieindustrierne. Industrirådet ydede en aktiv bistand på dette område.

Den tyske besættelse medførte et ret brat fald i industriens beskæftigelse til trods for, at der forelå en ekstraordinær beskæftigelsesfaktor gennem eksporten til Tyskland og leverancerne til den tyske værnemagt.

*Leverancer
til Tyskland og
værnemagten*

Tyskland lagde pres på den danske industri, men de danske firmaer søgte at begrænse de tyske ordrer. Stillingen var vanskelig som følge af den ledige produktionskapacitet og mangelen på råstoffer til egen produktion. Ingen leverancer på det industrielle område fandt sted uden i nøje forståelse med de danske regeringsmyndigheder.

Det blev ved flere lejligheder udtalt fra tysk side, at målet var at indordne hele Danmarks erhvervsliv under et fællesskab med det tyske storrum.

Med ryggen mod muren

De danske bestræbelser måtte under disse omstændigheder koncentrere sig om dels at sikre vort eget behov fremfor de tyske krav, dels at forhindre, at arbejdet for tyskerne tog et større omfang end nødvendigt.

Allerede i sommeren 1940 blev der oprettet en tysk institution, der fik til opgave at placere ordrer på arbejder for og leverancer til den tyske industri. Ordrene bestod enten i forarbejdning af halvfabrikata, som blev sendt herop af tyske fabrikker, eller ordrer på produktionsmidler og forbrugsvarer

af civil karakter, som på grund af arbejdskraftmangel ikke kunne produceres i Tyskland.

De ekstraordinære industrileverancer for tysk regning på gennemsnitlig 200 mio. kr. årligt svarede til mellem 1/3 og 1/4 af vor normale eksport af industrivarer.

Straks fra det øjeblik, hvor de ekstraordinære industriordrer begyndte at strømme ind, søgte man fra Industrirådets side kontakt med myndighederne for at få gennemført en vis begrænsning af og kontrol med de pågældende leverancer. Det drejede sig jo om industrileverancer, som skulle finansieres af Nationalbanken, fortrinsvis over den dansk-tyske clearingkonto, idet Tyskland på dette område lige så lidt som med hensyn til landbrugseksporten var i stand til at præstere tilsvarende modbydelser i form af vareleverancer. Det stod derfor på et tidligt tidspunkt myndighederne og industriens ledelse klart, at det var nødvendigt at skabe regler for produktion og salg af de pågældende arbejder.

Det måtte være et ufravigeligt dansk krav, at de materialer, der medgik til produktionen, blev stillet særskilt til rådighed fra Tyskland, d.v.s. ud over de materialer som i handelsaftalerne var fastsat til dansk forbrug. Kun herved kunne man undgå, at de pågældende leverancer svækkede forsyningerne til hjemmemarkedet.

Den fornødne kontrol med materialeforbruget ved industrileverancer til Tyskland blev gennemført ved to bekendtgørelser fra Handelsministeriet, nemlig en bekendtgørelse vedrørende leverancer indeholdende jern, andre metaller og gummi og en bekendtgørelse vedrørende levering af andre varer. Industrirådet påtog sig i samarbejde med Fælleskontoret for Jern og Metal og Direktoratet for Vareforsyning behandlingen af alle sager om godkendelse af ordrer med indhold af metal og gummi.

For så vidt angår levering af andre varer end jern, metal og gummi blev administrationen med udstedelse af tilladelser

henlagt til Udenrigsministeriet, når det gjaldt leverancer til den tyske værnemagt her i landet. Derimod lå kontrollen med eksporten til Tyskland i Direktoratet for Vareforsyning. Også på dette område havde sagerne passeret Industrirådet, som sammen med Direktoratet kontrollerede, at de medgåede materialer blev stillet til rådighed fra Tyskland.

Foruden materialekontrollen havde pris- og lønkontrol med de ekstraordinære industrileverancer Industrirådets særlige interesse. Der måtte skabes en garanti for, at de pågældende leverancer ikke blev bedre betalt end varer til det danske marked. For tyskerne spillede prisen takket være clearingkontoen ingen særlig rolle.

Enighed om priskontrol

Uden priskontrol kunne de pågældende leverancer let medføre voldsomt stigende løn- og øvrige omkostninger og dermed fortrænge produktionen til hjemmemarkedet. Industriens synspunkter faldt helt sammen med myndighedernes opfattelse, idet man måtte have den største interesse i at begrænse statens finansieringsbyrde på clearingkontoen.

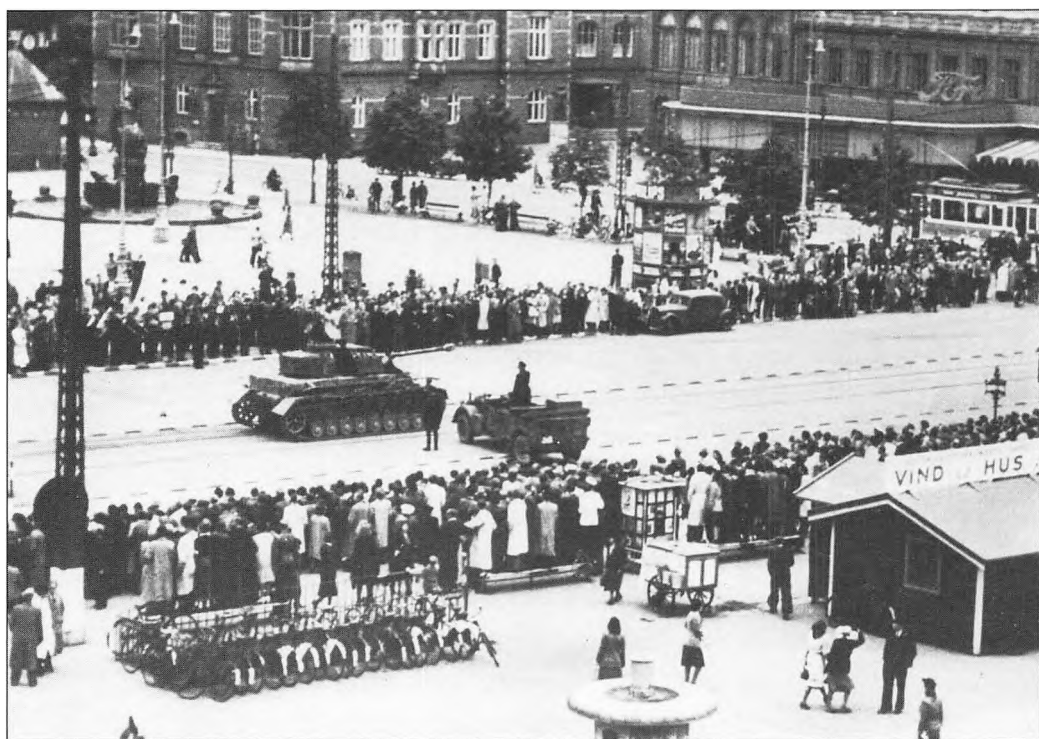
Det lykkedes gennem aftaler mellem Udenrigsministeriet og Industrirådet at gennemføre en særlig priskontrol på dette område i 1941.

Hele priskontrollen med de ekstraordinære industrileverancer blev lagt i hænderne på en særlig institution, Udenrigsministeriets Kommitterede i Industrisager, som blev ledet af direktør Axel Odel, den senere direktør for Industrirådet.

Industrirådets deltagelse i kontrollen med de ekstraordinære tyske industrileverancer var en vanskelig opgave. Størsteparten af de industrielle virksomheder indså dog snart nødvendigheden af, at Industrirådet så kraftigt som muligt gik ind i en omfattende regulering og kontrol. Industrirådets positive medvirken på dette felt var ikke blot dikteret af hensynet til at begrænse statens finansieringsbyrde og til at

stabilisere prisniveauet her i landet i almindelighed. Det var også i allerhøjeste grad i industriens egen interesse at forhindre, at de ekstraordinære industrileverancer kom til at medføre en kunstig opskruning af industriens omkostningsniveau.

Tyske tanks på Rådhuspladsen den 29. august 1943

Glimt fra besættelsestiden

Af Arne Lund, sekretær i Industrirådet 1940-1946

Som supplement til direktør H. P. Christensens beretning har direktør Arne Lund, der var sekretær i Industrirådet fra 1940 til 1946, skrevet nogle personlige erindringer fra besættelsestiden.

*Cand. polit. Arne Lund
var sekretær i
Industrirådet under
besættelsen og sluttede
sin karriere som
direktør for Dansk
Arbejdsgiverforening*

Under Anden Verdenskrig og besættelsestiden havde Industrirådet endnu til huse i Industribygningen fra 1872. Den gamle bygning var forfalden med skæve gulve og vægge. Runde blyanter trillede ned af skrivebordene.

Det var derfor ikke underligt, at Industrirådets ansatte kastede længselsfulde blikke til den model af en ny industribygning, der var anbragt ved indgangen.

Den ulyksalige 9. april 1940 skulle jeg møde på arbejde kl. 8.30. Jeg vidste, at Danmark var ved at blive besat, og lyden af de tyske bombefly over byen skurrede i mine øren på vej til kontoret. På min sporvognstur fra Sundby, hvor jeg boede, havde jeg ikke set tyske soldater. Men til højre for Industrirådets trappe holdt en bredbrindet tysk soldat med

*Frikorps Danmark
i stram march over
Rådhuspladsen
inden voldsomme
demonstrationer bragte
uorden i geledderne*

læderfrakke og stålhelmet. Han var i færd med at udbedre en skade på sin motorcykel og stamperede i pedalen, så sidevognen, der var propfyldt med håndgranater, rystede. Jeg kom ind ad døren i en fart.

En besættende magt

Hele Industrirådets personale samledes foran radioen i biblioteket. Vi lyttede til kong Christian og statsminister Stauning. Der herskede en knugende stemning. Efter en times forløb gik vi tilbage til vore kontorer.

Industriens vilkår – afspærret af livsvigtige forsyninger fra den vestlige verden – stod os endnu ikke helt klart. Men vanskelighederne skulle snart vise sig, og det blev vor opgave i de følgende fem år at tage livtag med dem.

En del af Industrirådets kontorer vendte ud mod Rådhuspladsen, som det også er tilfældet i dag. Fra vinduerne og fra Industrirådets restaurant samt fra taget over Fords udstillingsbygning, der lå mellem indgangen på H. C. Andersens Boulevard (dengang Vestre Boulevard) og Restaurant Frascati, kunne vi følge de begivenheder, som under krigen udspandt sig mellem de kuplede beskyttelsesrum på pladsen. Vi var i centrum – på godt og ondt.

*I første parket til
tidens begivenheder*

En af de første store begivenheder var demonstrationerne mod Danmarks underskrivelse af Antikomintern-pagten i november 1941, pagten mellem Tyskland, Italien og Japan om bekæmpelse af kommunismen. Demonstrationen havde deltagelse af hundredvis af studenter med hvide huer.

Tyske militærorkestres musiceren på Rådhuspladsen hørte til de mere tragikomiske begivenheder, hvorom Kumbel (Piet Hein) digtede sine berømte linier:

Et venligtsindet orkester
tar stade ved rådhusets fod
og samler andægtige gæster
som standser – og tænker på noget.

For tonerne har denne dragende,
ja rent ud besættende magt,
og så er det særligt betagende
med sådan et opbud af takt.

Blandt yderpunkterne vil jeg nævne to begivenheder:

Frikorps Danmark marcherede i september 1942 over Rådhuspladsen på særdeles provokerende vis. Det førte til tumulter og skyderier.

I maj 1945 holdt feltmarskal Montgomery, Danmarks befrier, sit indtog i åben vogn på Rådhuspladsen via Vestre Boulevard. Vi smed blomster ned til ham fra vinduerne på første sal.

*Et skæbnesvangert
besøg*

Blandt de mere personlige erindringer fra besættelsestiden står mit ufrivillige besøg i Gestapos hovedkvarter særlig klart. En af mine kolleger var daværende kaptajn Adam Møller. Han gjorde midlertidig tjeneste i Industrirådet efter hærens afvæbning den 29. august 1943. Da han var energisk modstandsmand, måtte han imidlertid gå under jorden, men var så uforsigtig at aflægge besøg på mit kontor en dag i marts 1944.

Få minutter efter at han var gået, stod to Gestapofolk med maskinpistoler på kontoret og afkrævede mig Adam Møllers adresse, som jeg gudskelov ikke kendte.

Jeg måtte følge med til Dagmarhus (Gestapos hovedkvarter), hvor man nok skulle få sandheden ud af mig. Til alt held for mig havde kontorchef Sven Netterstrøm opdaget, hvad der var på færde, og da direktør Hartz truede tyskerne med at protestere til direktør Svenningsen i Udenrigsministeriet og via ham til den rigsbefuldmægtigede Werner Best, slap jeg for arrestation. De to Gestapofolk forlod mig dog med besked om, at jeg ville være under observation, hvad jeg da også mærkede lang tid efter på turen hjem fra kontoret.

Det hændte naturligvis også, at hele Industrirådets personale måtte i kælderen under luftalarmer. Det tog vi med godt humør. Men opholdet i den skrøbelige bygnings kælder blev en uhyggelig oplevelse, da Shellhuset få hundrede meter borte blev bombet den 21. marts 1945. Hele Industribygningen rystede, men holdt, piloteret som den var i den fordums voldgrav foran Vestervold.

Besættelsestidens mange samfundsøkonomiske reguleringer baseredes på vareforsyningsloven, prisloven og lovgivningen om arbejdsforhold af 1940, og de for industrien centrale myndigheder var Handelsministeriet med de to vigtige direktorater, Direktoratet for Vareforsyning (tidligere Valutacentralen) og Priskontrolraadet. Forholdet til besættelsesmagten varetog Udenrigsministeriet. Industrirådet øvede en formidlende og rådgivende indsats i talrige kommissioner, råd og udvalg og i det daglige samarbejde med centraladministrationen. På et vigtigt område, kontrollen med industrileverancerne til Tyskland og værnemagtsarbejderne, var det nødvendigt med frivillige ordninger, fordi lovgivning ikke lod sig gøre og var helt udelukket efter 29. august 1943. Her ydede Industrirådet en selvstændig indsats og påtog sig et betydeligt medansvar.

Fra Industribygningens balkon havde man den bedste udsigt over begivenhederne på Rådhuspladsen. Her Montgomerys indtog i maj 1945

Industrirådets personale holder frikvarter på Dragespringvandet, inden kunstværket blev muret inde i sit eget beskyttelsesrum

*Behersket
samarbejdslinie*

Det var ikke nogen let opgave for Industrirådets ledelse og sekretariat at deltage i hele dette reguleringssystem. Der var mange hensyn at tage, og samtidig skulle industrien fungere bedst muligt. Direktør H. P. Christensen, Helsingør Skibsværft, var Industrirådets formand i hele besættelsestiden. Han var en temperamentsfuld og flittig formand, der støttede en vis samarbejdslinie uden at kompromittere sit danske sindelag. H. P. Christensen aflagde besøg et par gange om ugen og var en respekteret leder af Staaende Udvalg (forretningsudvalget), der mødtes hver 14. dag, undertiden hver uge.

Sekretariatets leder var den myndige, repræsentative og hærdebrede direktør, civilingeniør Gustav E. Hartz. Uforlignelig som leder, loyal over for personalet, som han altid forsvarede i prekære situationer. Souschef var den idérige, i sin travlhed næsten febrilske cand.polit. Sven E. Netterstrøm, der udgjorde et vægtigt supplement til Hartz, først som kontorchef, senere som vicedirektør.

*Den 9. april 1945.
To minutters stilhed
på Rådhuspladsen.
Klokken er 12.00*

*12.01. Stilheden går det tyske
politi på nerverne.
De begynder at skyde*

*12.05. Folkemassen er
spredt. Enkelte er gået
i dækning bag
beskyttelsesrum*

Selv fik jeg tildelt den ikke særlig behagelige opgave at forestå afdelingen for kontrol med de ekstraordinære industrileverancer til Tyskland. Det forudsatte kontakt med »Rüstungsstab Dänemark«, der havde til huse i Vesterport. Ofte måtte jeg derfra høre bebrejdelse for Industrirådets »plutokratische Massnahmen«. Men det gik tåleligt, fordi Rüstungsstab blev ledet af en højtstående marineofficer, Dr. Forstmann, der som de fleste i den tyske marine ikke var nazist.

*Erhvervsøkonomisk
institut*

Det var en opmuntring i mit arbejde, at jeg fik overdraget ledelsen af Erhvervsøkonomisk Institut, der stiftedes i efteråret 1943 i samarbejde med Dansk Arbejdsgiverforening. Instituttets opgave i de følgende halvandet år var at udarbejde en serie memoranda om forskellige industriers situation efter krigen ud fra befolkningens underforsyning med industrivarer samt at analysere industriens beskæftigelsesmuligheder, når »freden brød ud«.

Industrirådets sekretariat var en god og lærerig arbejdsplads, og jeg mindes med glæde det kammeratlige sammenhold i staben. Bekymringer var der nok af i besættelsetiden, og dog kom industrien nogenlunde intakt ud af krigen, sådan at 30'ernes fremgangslinie kunne genoptages i efterkrigstiden.

*Besættelse model 1980
Et uanmeldt besøg af Lærlinge og
Ungarbejdernes Landsorganisation og
Faglig Ungdom i Industriens Hus*

Cand. polyt. Viggo Rothe var Industriforeningens første sekretær. Hvervet var ulønnet. Hans stilling som Danmarks første jernbanedirektør kastede mere af sig

Fra skriver til direktør

Industriforeningens første sekretær er let at finde. I portræt-samlingen af Industriforeningens formænd har han rekord i kors og bånd og stjerner.

*Viggo Rothe
1838-39*

Portrættet er dog først malet, efter at den lovende unge polytekniske kandidat Viggo Rothe havde indfriet de store forventninger, man stillede til ham, og havde afsluttet sin karriere med posten som Danmarks første jernbanedirektør.

I 1838 var han ansat i Kommercekollegiet under departementschef Garlieb og var desuden protegé af H. C. Ørsted, studiekammerat med D. G. Monrad og G. Forchhammer, alle nøglepersoner i de begivenheder, der førte til Industriforeningens stiftelse. Umiddelbart efter denne blev han valgt til hvervet som foreningens sekretær, en ulønnet tillidspost, som han nedlagde i sommeren 1839 på grund af studier i ud-

C. L. Petersen
1839-40

H. C. V. Wium
1841-44

landet, men han fortsatte arbejdet i Industriforeningen som medlem af repræsentantskabet 1840-54, i hvilken periode han var formand 1847-48 og næstformand 1848-51 og 1852-54.

Hans efterfølger på sekretærposten, C. L. Petersen, var også polyteknisk kandidat og blev senere lærer på Metropolitanskolen. Heller ikke han beholdt posten mere end et år, og det har nok været medvirkende til, at man i foreningens første rigtige love fra juli 1840 åbnede adgang til at ansætte en skriver.

Det blev exam.juris. H. C. V. Wium, der således blev den første egentlige, lønnede sekretær. Han skulle tillige være bogholder og arkivar.

Wiums løbebane blev kort og trist, men han var næppe heller den fødte leder. Han synes i hvert fald ganske at have manglet evnen til at styre sine eneste underordnede, foreningens bude. Samtidig med Wium ansattes to bude, som året efter afskedigedes på grund af uefterrettelighed. I stedet blev ansat ét bud, M. Petersen, og han blev Wiums bane-mand.

I et repræsentantskabsmøde oktober 1844 forelagdes en klage fra secretair Wium over bud M. Petersen, samt en kontrklage fra denne over secretairen. Desværre findes klagerne ikke, kun et beslutningsreferat, der slutter: »Repræsentantskabet besluttede at overlade til Formanden at træffe nærmere Bestemmelse om, naar Hr. Wium kunne fratræde.«

Dette er det sidste spor af Wium, hvorimod bud M. Petersen voksede i magt og ære i takt med foreningen. Han passede bibliotek og udstillinger, stod for restaurationen, fik tjenestebolig og titel af forvalter og sluttede først i 1872 under megen hyldest og med to tredjedels pension.

Ludvig Bisserup
1845-52

Til Wiums efterfølger valgte man en ung jurist fra Indenrigsministeriet, Ludvig Bisserup, der i foråret 1845 overtog posten som halvdagsstilling. Han forflyttedes senere til Kommercekollegiet, hvor han avancerede til registrator. I Indu-

striforeningen var hans titel secretair og hans opgaver i lovene fastlagt således: »Secretairen udfører det i Selskabets Virksomhed forefaldende Skriverie. Han er tillige Bogholder. Han fører Protokol i saavel Bestyrelsens, som i de faste Udvalgs Møder.«

Han foretog også andet skriveri – men det talte han af gode grunde ikke om, hverken i Industriforeningen eller i ministeriet. I sin fritid skrev han teateranmeldelser til det respektløse vittighedsblad »Corsaren«. Ingen anstændig borger med respekt for Gud, konge og fædreland ville vedgå at læse dette blad, som ikke desto mindre udkom i et dengang uhørt stort oplag på 3.000.

Bisserup tog ingen chancer, men sneg sig efter mørkets frembrud hen til redaktøren, Meïr Aron Goldschmidt, til hvem han i døren afleverede sit manuskript uden at turde komme indenfor. At Goldschmidt i sine erindringer betegner Bisserup som tilbageholdende, kan på denne baggrund ikke undre, men nærmere kontakt må der have været, fordi Goldschmidt fortsætter karakteristikken med at tillægge ham et fint lune og en ejendommelig sarkasme.

I Industriforeningen satte man pris på ham, og der blev stille i foreningslokalerne på Østergade, da man i 1852 fik meddelelsen om hans død, kun 37 år gammel.

Han efterlod sig enke og to børn, og for at hjælpe dem i en ulykkelig situation varetog hans broder, E. Bisserup, midlertidigt stillingen. Da den blev opslået ledig, var der 31 ansøgere, deriblandt E. Bisserup, som blev den foretrukne.

Ligesom broderen var han jurist og embedsmand, idet han var sekretær i Krigskancelliet og tituleredes krigsråd, senere justitsråd.

*E. Bisserup
1852-76*

I E. Bisserups tid bliver Industriforeningen voksen og flytter til palæet ved Holmens Kanal. Den kræver nu så meget personale, at man kan tale om en egentlig administration, der ledes af sekretæren. Han er dog stadig deltidsansat, hvilket også gælder redaktøren af tidsskriftet, foreviseren, der står

for de ugentlige forevisninger, samt bibliotekaren. Forvalteren, helten fra 1844, M. Petersen, er derimod heltidsansat for at sige det mildt. Hans kontortid er fra 9 morgen til 11 aften, men til gengæld har han højere løn end sekretæren og friboldig. Under sig får han efterhånden en hel stab: portneren, der også har friboldig i palæet, en tjener, et kontorbud, to garderobebejante og en gårdskarl.

Udflytningen i 1880 til de nye, store lokaler i udstillingsbygningen ved Vesterbro betød en yderligere udvidelse af personalet. Både sekretæren, forvalteren og kassereren fik assistenter, der ansattes en inspektør for udstillingslokalerne, nattevagt og fyrbøder, ligesom der blev ansat to inkassatorer til at opkræve medlemskontingenter, ud over de tre gamle, om hvem formanden udtalte, »at de hænger ved Foreningen med Troeskab, selv om de er lidt selvraadige. Jeg har personlig erfaret, at det stundom er meget vanskeligt at sætte sin Vilje igjennem ligeoverfor dem«.

I 1876 måtte justitsråd Bisserup til alles beklagelse trække sig tilbage på grund af svigtende helbred og døde få år senere.

Camillus Nyrop blev den første leder af Industriforeningens administration, der løftede stillingen op i det erhvervs-politiske plan. Han fødtes i 1843 som søn af den kendte kirurgiske instrumentmager, senere titulær professor Camillus Nyrop, der var medlem af Industriforeningens repræsentantskab 1842-66. Som student var sønnen stærkt optaget af politik og historiske studier, men gennemførte et juridisk studium og blev kandidat i 1867 og derefter advokatfuldmægtig. To år senere blev han indvalgt i Industriforeningens repræsentantskab, samme år som det første af hans mange historiske arbejder fremkom i Industriforeningens månedsskrift, indledningen til et omfattende forfatterskab. Som korrespondent for »Fædrelandet« begyndte han en rejseaktivitet, der bl.a. førte ham til Stockholm og Amsterdam. Ved hjemkomsten blev han sekretær for Komiteen for den Nor-

*Camillus Nyrop
1876-94*

*Camillus Nyrop
begyndte som sekretær
i Industriforeningen og
sluttede som dens
formand og æresmedlem*

diske Industri- og Kunstudstilling i 1872, den første af Industriforeningens to store udstillinger. Han løste denne krævende opgave særdeles godt og deltog året efter i verdensudstillingen i Wien som medlem af den internationale dommerkomité. De følgende år beskæftigede han sig med historisk litterært arbejde, indtil han i 1876 blev justitsråd Bisserrups efterfølger som Industriforeningens sekretær.

Nyrop knyttede sig meget nært til direktøren for Den Kongelige Porcelainsfabrik, Philip Schou, der var Industriforeningens formand 1883-1890.

*Kunstindustrien
i højsædet*

Philip Schou stod for den kunstindustrielle linie, som Industriforeningen slog ind på i disse år og fulgte, indtil den afløstes af den industrielle linie, som førte til Industrirådets oprettelse i 1910. Schous linie havde Nyrops hjerte, og han støttede den, hvor han kunne.

Fra 1885 forenede han redaktionen af Industriforeningens tidsskrift med redaktionen af det nystiftede månedsblad »Tidsskrift for Kunstindustri«, ligesom han var en af de drivende kræfter bag oprettelsen af Det Danske Kunstindustrimuseum, som han senere blev formand for.

For Industriforeningens anden store internationale udstilling, Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i 1888, var Nyrop den selvskrevne sekretær, et hverv, der indbragte ham professortitlen.

Nyrop gav uddannelsen meget af sin tid og kræfter, og her var det specielt håndværkerundervisningen, han interesserede sig for. Hans indsats satte sig blivende spor i oprettelsen af Teknologisk Institut, der ligesom Kunstindustrimuseet kan takke hans målbevidste flid og grundige forarbejde for sin tilblivelse.

Da Nyrop sagde sin stilling op i 1894, skyldtes det, at han nogle år tidligere var blevet økonomisk uafhængig og derfor nu ønskede helt at samle sig om sin forfattervirksomhed og de talrige tillidshverv, han beklædte, herunder Industriforeningens repræsentantskab, hvortil han blev genvalgt straks

efter sin fratræden. I forbindelse med Industriforeningens 50-års jubilæum i 1888 udgav han foreningens historie, et fremragende kildeskrift.

Efterklange

I 1905 blev Industriforeningens formand, Harald Bing, stærkt kritiseret for liberale politiske udtalelser, som han havde fremsat i sin egenskab af medlem af Københavns Borgerrepræsentation. I en tale i repræsentantskabet angreb Harald Bing sine kritikere meget skarpt, men nedlagde umiddelbart derefter formandshvervet.

Det blev Camillus Nyrop, det måtte samle skårene op og indtil videre holde formandsstolen varm. Selv om hans motiv for at påtage sig hvervet udelukkende var pligtfølelse over for foreningen, og selv om han var syg en stor del af sin to-årige formandstid, gennemførte han dog to mærkesager: Oprettelsen af Teknologisk Institut, som han blev formand for, og udgivelsen af den første årlige Industrieretning.

Hans senere og sidste år var som altid fyldt med flittigt håndværks- og industrihistorisk arbejde, hvortil kom et stærkt engagement i det slesvigske spørgsmål. Industriforeningen udnævnte ham til æresmedlem i 1908 og lod i anledning af hans 70-års dag i 1913 hans billede male og ophænge i foreningen. Den sidste æresbevisning var udnævnelsen til æresformand for Teknologisk Institut i 1916, to år inden hans død den 6. august 1918.

Det er en gåde, hvem der støttede Julius Schiøtts kandidatur til posten som Camillus Nyrops efterfølger. Man har vanskeligt ved at forestille sig, at to så konservative personligheder som Industriforeningens daværende formand, hofjuveler C. Michelsen og Camillus Nyrop selv kunne gå ind for en mislykket radikal politiker, der var dumpet både til Folketinget og til Borgerrepræsentationen, en antimilitarist, der tilmed havde udmeldt sig af folkekirken!

Julius Schiøtt
1894-99

*Efter fem år som
Industriforeningens
sekretær blev Julius
Schiøtt direktør for
Zoologisk Have, og det
blev der sagt mange
vittigheder om*

Det er lige så uforståeligt, at en administrativ stilling kan have tiltrukket Schiøtt, hvis glemsomhed og roderi var legendarisk i blad- og forlæggerkredse. Og så tilmed i Industriforeningen. Hvad ville han dog dér, denne socialt engagerede, naive idealist, der med en evigt ungdommelig begejstring og tro på oplysningens og demokratiets ideer havde stiftet det oplysende ugeblad »Nordstjernen«, udgivet »Frem« og konversationsleksikonnet »Dansk Folkebibliotek« og havde stiftet oplysende foreninger og aftenskoler for københavnske arbejdere.

Ganske vist var Schiøtt medlem af Industriforeningen, hvor hans store charme og vittige veltalenhed havde gjort ham kendt og afholdt. Men som et medlem skrev i dagspressen, da rygten om hans eventuelle ansættelse spredtes, var det ikke en kommersråd eller maitre de plaisir, man ønskede. Det man ønskede, var frisk blod og nye impulser, så den gamle forening kunne komme ud af det dødvande, den befandt sig i på det tidspunkt. Og det er muligvis heri, man skal søge forklaringen på Schiøtts ansættelse, fordi han var kendt for sine mange gode ideer og vellykkede initiativer, hvoraf Turistsagen og Børnehjælpsdagen eksisterer den dag i dag.

*Charme og
veltalenhed*

En misforståelse og dens følger

Hvilke personer og forhåbninger der end førte til, at den 38-årige magister i fransk, redaktør Julius Schiøtt, den 1. januar 1895 overtog posten som Industriforeningens sekretær, så var og blev hans ansættelse en misforståelse. Det fremgår tydeligt af det faktum, at hans fem-årige virke ikke har efterladt sig et eneste spor i foreningens annaler, hvorimod han umiddelbart efter sin afsked atter kastede sig ud i hektisk aktivitet. Han forlod Industriforeningen for at blive direktør for Zoologisk Have, som han reddede fra truende lukning og med stor dygtighed omskabte til et populært udflugtsmål og et økonomisk sundt foretagende.

Rasmus Berg
1899-1917

*Som sekretær i
Industriforeningen
havde Rasmus Berg
stor indflydelse på ud-
formningen af lovene
for Industrirådet, da det
blev oprettet i 1910*

I denne stilling døde han kun 53 år gammel. Da han jo ikke var medlem af folkekirken, blev der holdt en mindehøjtidelighed i selve haven i en skov af røde faner og med deltagelse af hele det officielle København.

Xylograf F. Hendriksen, der var medlem af repræsentantskabet i 1899, skriver i sine erindringer om Schiøtt: »Hans livlige Sind passede dog ikke ret i Rammen, og han drog vist nok uden Sorg bort til Direktørstillingen ved Zoologisk Have. Nu ledes Sekretærstillingen af R. Berg, der er en Mand, som ganske passer til Foreningens nyeste Udvikling.«

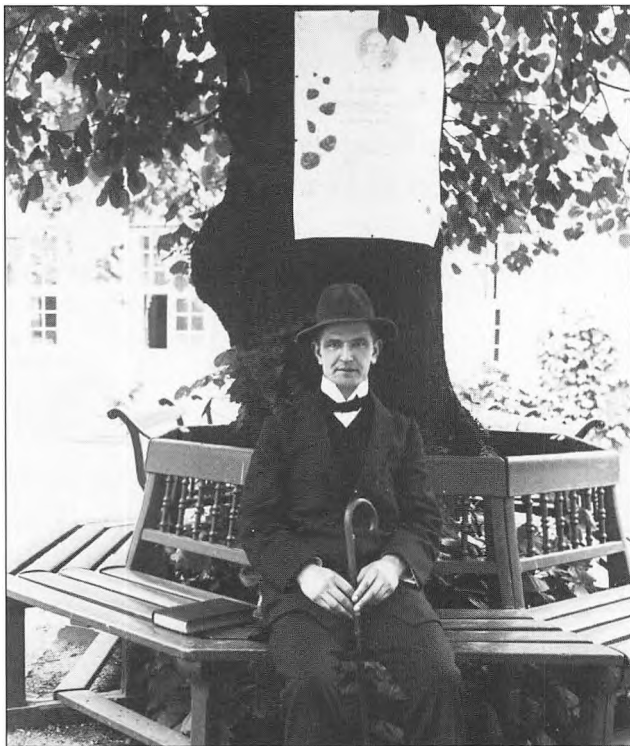
Rasmus Berg stod parat i kulissen, da Schiøtt forlod Industriforeningen. Han var deltidssekretær ved det nye Kunstindustrimuseum, der netop var opført lige ved siden af foreningen. I bestyrelsen sad både Industriforeningens formand, Harald Bing, og Camillus Nyrop.

Men bortset fra denne fordelagtige placering havde han også gode forudsætninger for at udfylde stillingen. Udgået fra et håndværkerhjem i provinsen havde han tjent til livets ophold som kontorassistent i Statsbanerne, men fra første færd udfyldt sin rigelige fritid med studier i nationaløkonomi, historie og sprog og desuden skrevet en del historiske artikler og kunstanmeldelser.

Rasmus Berg blev den gamle Industriforenings sidste sekretær. Han havde en dyb forståelse for brydningen mellem den kunstindustrielle håndværkerlinie og den nye industrielle linie og var den rette mand på posten i overgangsperioden. Med H. P. Prior arbejdede han tæt sammen om udformningen af de nye love, der stiftede Industrirådet, og som ved deres gennemførelse i 1910 betød det afgørende brud med fortiden.

For Rasmus Berg selv blev sporskiftet også skelsættende. Industriens erhvervsproblemer lå uden for hans interesseområde, hvortil kom, at den nye formand, Alex. Foss, ikke var nogen beundrer af ham. Da Berg på dette tidspunkt var begyndt at interessere sig for organiseringen af danske udstil-

linger i udlandet, engagerede han sig yderligere i dette arbejde, idet han dog fortsatte som redaktør af tidsskriftet og som leder af foreningens administration, nu med titel af kontorchef, indtil han i 1917 trak sig tilbage for helt at hellige sig sin forfattervirksomhed.

I sommeren 1911 ansattes den 28-årige cand.polit. Otto Himmelstrup som sekretær for det nyoprettede Industriråd. Hans første embedsgerning var at referere dets første møde den 21. juni 1911, som H. P. Prior indledte med følgende programerklæring:

»Industriraadet skulde da først og fremmest være en Institution, hvor alle Industriens Interesser kunde faa en grundig og saglig Behandling, en Institution, hvor ethvert Spørgsmål af Betydning for Industrien kunde tages op, og endelig en Institution, hvis Mening om industrielle Spørgsmål skulde

*Otto Himmelstrup
1910-17*

have Vægt udadtil. Vi skulde herfra kunne varetage Industriens økonomiske og sociale Interesser, indlede Samarbejde med andre Erhvervsorganisationer, øve vor Indflydelse paa Lovgivningen og paa de sociale Forhold overhovedet, kort og godt, vi skulde som et vagtsomt Øje følge Udviklingen hjemme og ude og gribe ind, når Lejligheden gives.»

Enegang

Der var således nok at tage fat på for den nybagte sekretær, og det gjorde han med stor dygtighed og megen flid. Det var også nødvendigt, for medarbejdere havde han ikke. Ene mand måtte han klare toldsager, havneproblemer, handelstraktater og en række lovforslag om konkurrence, byggeri, aktieselskaber, køb og aftaler, som i stadig stigende strøm fyldte hans arbejdsdag og skrivebord i årene indtil 1914.

En lavine af opgaver

Da den Første Verdenskrig brød ud i august, sagde Otto Himmelstrup til sin kontordame, frøken Ellen Halck: »Nu haaber jeg ikke, at denne Krig bliver større, end at vi to kan klare den.« Det blev den. Da krigen sluttede, var der over 200 ansatte i Industrirådet, men Otto Himmelstrup var ikke blandt dem.

*Neutralitetens
figenblad*

Fra krigens første dag krænkede de krigsførende magter folkerettens neutralitetsregler, men den danske regering klamrede sig naturligvis længst muligt til disse juridiske vragerer. Derfor kunne regeringen ikke indgå handelsaftaler med de krigsførende, hvori disse stillede neutralitetskrænkende og folkeretsstridige krav til det neutrale Danmark, som f.eks. kontrol med vor eksport.

Og derfor så regeringen gerne, at erhvervslivets organisationer i eget navn indgik aftaler med de krigsførende for at bringe samhandelen ind i så faste rammer som muligt og værne om vor handelspolitiske uafhængighed, så vidt det lod sig gøre.

Aftalernes gennemførelse betød, at erhvervsorganisationerne ikke alene måtte påtage sig at garantere og kontrollere, at de importerede varer ikke under nogen form kom fjenden til gode, men også at fordele dem retfærdigt under den tiltagende vareknaphed.

Da Alex. Foss blev den centrale skikkelse i erhvervsorganisationernes forhandlinger, kom også Industrirådet til at indtage en forgrundsstilling i arbejdet for at opretholde varetilførslerne til Danmark.

Disse faktorer medførte en enorm arbejdsbyrde for Industrirådet, som krævede en eksplosiv udvidelse af administrationen. Oprindelsescertifikater, garantierklæringer, troværdighedsattester, klausuler, deklARATIONER og sortlister blev hverdagskost, hvortil kom indsamling af oplysninger om de enkelte virksomheders beholdninger og behov som led i et stort statistisk arbejde, der dannede grundlag for handelsforhandlingerne og fordelingsopgaverne.

*Administrationen
sættes på krigsfod*

Efterhånden som krigen optrappedes, blev neutralitetskrænkelserne grovere og de neutrale landes stilling stadig vanskeligere. De allieredes blokade af Centralmagterne og Tysklands uindskrænkede u-bådskrig lukkede i en periode næsten helt for tilførslerne til Danmark, og hver gang krævede det nye forhandlinger, strammere forholdsregler, strengere restriktioner og stadig mere administration, ligesom det blev nødvendigt at oprette kontorer i London, Berlin og Washington.

Og hele tiden skulle Industrirådet leve op til medlemmernes krav om hurtig information og smidig administration.

Otto Himmelstrup prøvede at arbejde sig igennem, endda så hårdt, at det gik ud over helbredet, men opgaven var for overvældende stor til, at den kunne løses ad den vej. Himmelstrup besad ganske enkelt ikke de egenskaber, den ekstraordinære situation krævede. Den stilling, han havde påtaget sig i 1911, og som han havde udfyldt med dygtighed, var pludselig blevet totalt ændret. Det var ikke Himmel-

Harald J. Nielsen
1916-18

Harald J. Nielsens
enorme arbejdsindsats
under Første Verdenskrig
kostede ham livet

strups skyld, men han tog konsekvensen og forlod i sommeren 1917 Industrirådet for at overtage ledelsen af det nyoprettede sekretariat for De Samvirkende Danske Landboforeninger. Han var tillige medlem af Folketinget for partiet Venstre fra 1924 til sin død i 1954.

Allerede året inden Himmelstrup trak sig tilbage, havde Alex. Foss fundet manden, der kunne klare opgaven. Direktør H. N. Andersen, Ø.K., frigjorde sin tidligere privatsekretær, nu leder af kompagniets træafdeling, den 32-årige Harald J. Nielsen, og stillede ham til rådighed for Industrirådet.

»Han ejede en strømmende Vitalitet, en bestandig Optagethed og tilsyneladende uudtømmelig Udholdenhed i Arbejdet, som forplantede sig til hans Medarbejdere og gennemtrængte alle Funktioner inden for den store administrative Organisme«, skriver en af hans medarbejdere, medens en anden kollega beskriver ham som »en Urkraft, der med et Stormvejrs Friskhed fyldte Industriraadets Rammer med sin geniale Arbejdskraft. Han reorganiserede, udvidede, skabte nyt fra Grunden af, tømrede sammen og satte i Bevægelse. Han ikke blot holdt Trit med, men mestrede den rivende Udvikling. Han havde det store Overblik, den lynsnare Hurtighed og aldrig svigtende Sikkerhed«.

I de kun to år Harald J. Nielsen nåede at virke i Industrirådet, lykkedes det ham at give denne store, delvis improviserede administration både fasthed og smidighed.

Alex. Foss, der i sine memoirer skriver, at han aldrig har kendt noget menneske, der arbejdede så enormt som Harald J. Nielsen, blev klar over, at han ikke kunne fortsætte i det tempo ret meget længere, og for at skaffe ham en form for pusterum bad han ham i maj 1918 deltage i handelsforhandlinger med U.S.A. i Washington. Forhandlingerne blev imidlertid uventet vanskelige og langvarige, og da sommeren tilmed var usædvanlig varm, fik opholdet den modsatte virkning af den tilsigtede. Da forhandlingerne endelig var afslut-

tede, havde Harald Nielsen ingen kræfter tilbage og blev derfor et let bytte for den spanske syge, der ramte ham, medens han i New York ventede på skibsløjighed hjem. Efter få dages sygdom døde han, kun 34 år gammel.

En tung arv

Det siger lidt om Industrirådets opgaver, ansvar og arbejdsbyrde under Første Verdenskrig, at både dets formand og lederen af dets sekretariat satte liv og helbred til.

I eftersommeren 1917 blev der to stillinger ledige, den ene som kontorchef i Industriforeningen efter Rasmus Berg, den anden som sekretær for Industrirådet efter Otto Himmelstrup, der var fortsat med en del af sit oprindelige sagsområde, efter at Harald Nielsen året før havde overtaget ledelsen af det samlede sekretariat.

Alex. Foss besluttede at besætte begge stillinger med én person, som til sin tid også kunne afløse Harald Nielsen, der havde sikret sig en lederstilling i det private erhvervsliv efter krigen. Der kom over 70 ansøgninger fra højt kvalificerede og placerede ingeniører, jurister, økonomer, officerer og andre erhverv. Foss valgte den 30-årige cand.polyt. Gustaf Emil Hartz, som på dette tidspunkt var sekretær for Elektrizitetskommissionen og desuden havde markeret sig som sekretær for flere ministerielle udvalg.

Han tiltrådte den 1. januar 1918 de to nævnte stillinger, men allerede samme efterår måtte han også overtage Harald Nielsens stilling og arbejde efter dennes tragiske død i New York. Hartz nåede derfor at deltage i krigens sidste handelsforhandlinger og var Alex. Foss' højre hånd under den første efterkrigstid. Netop som den økonomiske verdenskrise ramte Danmark og dansk industri, og problemerne atter tårnede sig op, rammes Alex. Foss under et møde i Industrirådet den 24. januar 1920 af en hjerneblødning, som han overlevede i nogle år, men som betød afslutningen på hans enestående virke.

G. E. Hartz
1918-46

*G. E. Hartz ledede
Industrirådets og
Industriforeningens
administration i næsten
30 år*

Hartz blev således kastet hovedkulds ud i opgaverne, af hvilke to måtte løses før alle andre. Den første var afviklingen af den store krigsadministration, som Hartz gennemførte hurtigt og godt. Han så straks, at hverken Industrirådet eller de mange dygtige medarbejdere havde interesse i en langsom afvikling, og det lykkedes næsten alle at finde nyansættelse, inden krisen lammede arbejdsmarkedet. Den anden opgave var omstillingen af Industrirådet til efterkrigstidens helt nye opgaver, og den var langt vanskeligere.

Fra krig – til fred

Overgangen fra krigens dominerende magtposition til at være organisation for en industri, der var alvorligt rystet af verdenskrisen, følte meget stærkt. Der bredte sig en stemning af mismod og pessimisme, efterhånden som fallitterne og arbejdsløsheden steg. Kontingentindtægterne faldt så stærkt, at bestyrelsen i 1921 nedsatte et spare- og organisationsudvalg, hvis formand, direktør J. Rambusch, påtog sig at gennemgå Industriforeningens og Industrirådets administration og økonomi. I november afleverede han en betænkning, som ud over forslag til ændringer og besparelser også indeholdt en kritik af Hartz personlig. Efter Rambuschs opfattelse deltog han i alt for mange møder og konfererede selv med ministre og organisationsformænd, hverv som burde varetages af bestyrelsen. Derfor var han alt for meget fraværende fra sit kontor med manglende disciplin og effektivitet i sekretariatet til følge.

Rapporten blev indgående drøftet i bestyrelsen, hvis medlemmer langt fra alle var enige i Rambuschs bedømmelse af Hartz, men dog tilstrækkeligt kritisk indstillede til juleaftensdag 1921 at vedtage følgende udtalelse: »Organisationsudvalget fremmer sit Arbejde paa Basis af, at Industriforeningens Administration fremdeles, men paa visse Betingelser, forbliver under Ingeniør Hartz's Ledelse. Ingeniør Hartz maa paa

en ganske anden Maade end nu vise Evne til at udfylde denne vigtige Post på en fuldt tilfredsstillende Maade, og hvis man alligevel efter en vis Tid maatte finde det ønskeligt at foretage en Forandring, forbeholder Industriforeningens Bestyrelse sig at ansætte en administrerende Direktør, uden Hensyn til den Omlægning af Arbejdet, som deraf maatte blive Følgen for de enkelte Embedsmænd.»

De fleste havde vel nok set sig om efter en anden stilling efter den julehilsen, men ikke Hartz. Sin natur tro blev han på valpladsen og tog kampen op.

I marts 1922 tilstillede han formanden H. P. Prior en rede-gørelse, hvor han punkt for punkt imødegik kritikken. Samtidig gik han positivt ind i et samarbejde med direktør Rambusch om rationalisering og besparelser i administrationen, med det resultat at formanden, næstformanden og Rambusch i januar 1923 sendte følgende opfordring til deltagerne i julemødet: »Efter det Skøn vi hidtil har gjort os over Industriforeningens administrative Forhold, vil vi gerne henstille til Deltagerne i ovennævnte Møde at meddele Kontorchef Hartz, at man kan betragte den paa Mødet vedtagne Resolution som bortfalden.«

H. P. Prior – B. Dessau – J. Rambusch.

Efter denne sejr var det et mindre problem at nedkæmpe et internt bagholdsangreb. Nogle af sekretariatets ledende medarbejdere forsøgte at fiske i rørt vande, og under påskud af at ville lette Hartz for hans alt for store arbejdsbyrde foreslog de ham en deling af ledelsesfunktionen. Hartz' reaktion var, som man kunne vente. Han var ikke for ingenting født og opdraget på slægtsgården Lundholm ved Skive som søn af proprietær og landstingsmand F. Hartz, en patriark af den gamle skole, som ikke lod nogen i tvivl om, hvem der var mand på gården.

Hartz lod heller ikke de pågældende medarbejdere i tvivl om, hvem der var chef for Industrirådet, og at der kun var brug for én.

*Der er koldt
på toppen*

Mange bække små –

Efter således at have sat sig i respekt over for bestyrelsen og medarbejderne kunne Hartz fortsætte sine bestæbelser for at genskabe Industrirådets position. »Hans Ledetraad var at gøre det stærkt ved at gøre det nyttigt. En Martha-Gerning, mange smaa Hverdagssysler, som sammenlagt udgjorde et nyttigt Arbejdsresultat, der knyttede Industrien sammen om dens Organisation indadtil og gav denne Styrke til med Vægt at optræde udadtil.« Et ydre tegn på, at det lykkedes, var udnævnelsen i 1926 til direktør for Industrirådet.

*Depression
og handelskrise*

Med krisen i begyndelsen af 30'erne får Danmarks handels- og valutapolitik karakter af en slags økonomisk krigspolitik. Udenrigshandelen blev fastlagt i bilaterale aftaler, der medførte en udstrakt statsregulering og -fordeling af import og råvarer. For Industrirådet betød det en markant forøgelse af arbejdet op gennem 30'erne, og i disse år skabtes også fundamentet for den organisation, der kunne leve op til de endnu større krav, Anden Verdenskrig og besættelsen skulle stille. Under besættelsen lod Hartz' holdning ingen i tvivl, og han reddede adskillige medarbejdere ved sin koldblodige og overlegne behandling af Gestapo under deres gentagne besøg i kontorerne. Straks i sommeren 1940 gik han i aktion ved de første rygter om en påtænkt dansk-tysk told- og møntunion, som det ved et intenst samarbejde med de øvrige erhverv lykkedes at forpurre.

*Direktør for
Thomas B. Thrige*

Efter besættelsen og Anden Verdenskrigs ophør tog Hartz imod et tilbud om stillingen som administrerende direktør for en af landets dengang største industrivirksomheder, Thomas B. Thrige. Han blev ved afskeden hyldet og takket af alle grene af samfundslivet, men slap dog ikke forbindelsen, idet han året efter blev indvalgt i Industrirådet, hvor han forblev indtil 1966 og ikke forsømte nogen lejlighed til at markere sin stilling til problemer, der havde hans interesse, eller som berørte den industri, han repræsenterede.

Hartz havde en position, som man skal tilbage til Camillus Nyrop for at finde magen til. Indadtil havde han opbygget en effektiv erhvervsorganisation, som industrien havde lært at bruge og støtte sig til, og en medarbejderstab med en helt usædvanlig korpsånd.

Udadtil havde han repræsenteret industrien med dygtighed og autoritet i forhandlinger, i råd og udvalg og derudover altid været rede til i skrift og tale, i presse, radio og på møder at tale industriens og Industrirådets sag.

Han var blevet en landskendt personlighed, hvis høvdingeskikkelse og charisma ledte tanken hen på hans forbil-lede og læremester, Alex. Foss.

Da Industrirådets formand, H. P. Christensen, i 1946 skulle finde en afløser for Hartz, tøvede han ikke med at henvende sig til chefen for Statsbanernes handelsafdeling, civilingeniør Axel Odel, hvis kvalifikationer var af en sådan karakter, at der ikke var nogen grund til at undersøge andre muligheder. Indtil han blev 30, var han fulgt lige i hælene på den fem år ældre H. P. Christensen. Marinens Ingeniørelev-skole, Technische Hochschule i Berlin, ingeniører ved Orlogsværftet, stigende i graderne til underdirektør, begge som 30-årige. Her brød H. P. Christensen ud og gik over i den private værftsindustri, medens Odel forblev i marinens tjeneste indtil 1943.

To år før greb H. P. Christensen første gang ind i Odels livsbane. Regeringen oprettede i 1941 en kontrol med priser og andre vilkår for industriens leverancer til den tyske vær-nemagt for at forhindre overpriser med deraf følgende pres på det øvrige løn- og omkostningsniveau.

Denne kontrol blev oprettet ikke mindst takket være H. P. Christensens initiativ, og det var derfor ikke noget tilfælde, at det blev Axel Odel, der blev leder af den med titlen: Uden-rigsministeriets Kommitterede i Industrisager. Hans arbejds-område som maskinchef for marinens værksteder var på grund af besættelsen stærkt indskrænket, og i 1943 forlod

*Axel Odel
1947-61*

Axel Odel var en fremragende administrator for Industrirådet under genopbygningen efter Anden Verdenskrig

*Udenrigsministeriets
kommitterede i
industrisager*

han Orlogsværftet for at blive chef for Statsbanernes handelsafdeling med ansvar for etatens indkøb.

Han fortsatte imidlertid også som leder af kontrolkontoret, en stilling der skaffede ham et både omfattende og indgående kendskab til dansk industri og i øvrigt en meget nær kontakt med Industrirådet, idet hans kontor lå i nabobygningen, hvor Tivoligarden nu har kaserne. Efter krigen afslutning fik Odel overdraget formandsposten for revisionsudvalget for tyske betalinger, en anerkendelse af den fremragende indsats, han under krigen havde gjort på en meget vanskelig og utaknemmelig post.

Genopbygningen

De første af de 14 år, Odel var direktør for Industrirådet, blev præget af efterkrigstidens store og langvarige forsyningsvanskeligheder, restriktionspolitikken og dens gradvise afvikling. Også indskrænkningerne i sekretariatets personale foregik langsomt og gradvist og var i øvrigt slet ikke af samme omfang som efter Første Verdenskrig. I disse år blev den sekretariatsstruktur opbygget, som stort set er bevaret til i dag, med en erhvervspolitisk-økonomisk, en handelspolitisk, en juridisk, en eksport- og en kursusafdeling. Noget af det første, Odel tog fat på, var en gennemgribende forenkling af selve organisationens struktur. I 1949 vedtoges helt nye love, hvorefter den dobbelte ledelse, bestående af et repræsentantskab og et Industriråd med hver sin bestyrelse, valgt efter indviklede regler, blev afløst af én forsamling, Industrirådet. Samtidig mistede de personlige medlemmer enhver reel indflydelse på valget.

Derefter var det genopbygningen, det internationale samarbejde om økonomiske genopbygningsprogrammer og de europæiske markedsdannelser, der kom til at spille hovedrollen i sekretariatets arbejde. Det var årene, hvor de store bogstaver holdt deres indtog. GATT, OEEC, EPU, ECE, CECA, EFTA, CEIF og mange flere. Marshall-hjælpen og formidlingen af den til dansk industri var et af de mere taknemmelige gøremål og mere resultatrigt og tilfredsstillende

end de mange kræfter, der blev ofret på forsøget på at skabe en nordisk toldunion. I forbindelse med genopbygningen kom rationalisering og produktivitet naturligvis i højsædet i løbet af 50'erne, hvilket krævede en kraftig udvidelse af Industrirådets kursusafdeling.

Axel Odel var en usædvanlig dygtig administrator med både overblik og røntgenblik. Alt hvad der bar hans smukke, letlæselige underskrift, var velovervejet og gennemarbejdet. Men med sine ufravigelige krav om grundighed, sikkerhed og uangribelige arbejdsresultater lagde han måske vel ofte en dæmper på mange af de initiativer, hans yngre medarbejdere foreslog. Som chef for et personale, der i hans tid var på over 100 personer, var han venligt reserveret. Han var altid urokkeligt rolig og korrekt, og ingen var i tvivl om, at han med sin reelle, helstøbte karakter gjorde alt for at være så retfærdig som muligt.

Udadtil var han Hartz' modsætning. Hvor Hartz med sit udadvendte, åbne væsen og sin personlige udstråling var det naturlige centrum i møder og selskabelighed, forsvandt Odel med sit anonyme ydre og det lidt nærsynede blik bag brillerne let i mængden, og det havde han ikke det mindste imod. Han befandt sig bedst i baggrunden, uden for offentlighedens søgelys, men en bedre departementschef har ingen af Industrirådets formænd haft.

Odel tog sin afsked, da han blev 70. Han fortsatte i fem år som medlem af Industrirådet, men trak sig i øvrigt helt tilbage til privatlivet indtil sin død i 1977.

Når Industrirådets dynamiske formand, Aage Rytter, opfordrede sin personlige ven Wigo Theilgaard, direktør i A/S Dansk Galoche-og Gummifabrik, til at søge direktørstillingen i Industrirådet, var baggrunden sikkert et ønske om at give Industrirådet en mere markant placering i det praktiske erhvervsliv.

Derfor søgte han en leder af sekretariatet, der kunne give rådets ledelse inspiration og støtte til at virkeliggøre dette

*Wigo Theilgaard
1960-71*

*Wigo Theilgaard, den
første erhvervsleder i
Industrirådets
direktørstol*

ønske. At hente en sådan leder fra industrien selv var en nærliggende tanke, som lod sig realisere netop på dette tidspunkt, og da der ikke var langt fra tanke til handling hos Rytter, tiltrådte Wigo Theilgaard den 1. oktober 1960 som vicedirektør.

Han fik derved et år til at sætte sig ind i sekretariatets arbejde under direktør Odels vejledning. Industrirådet var ikke ukendt land for Theilgaard, som under besættelsen havde været medlem af Industrirådets gummiudvalg og senere af rådets farvestofudvalg. I 1956 blev han medlem af selve Industrirådet, en post han naturligvis måtte fratræde ved sin udnævnelse til vicedirektør.

Men der var alligevel et langt spring fra ledelsen af den store industrivirksomhed, han var født og opvokset i, til Industrirådets direktørstol. Det krævede en omstilling, en helt ny indstilling til sekretariatets opgaver og medarbejdere.

Bag det gode humør, den smittende latter og et udtømmeligt fond af morsomme historier anede man da også den nye dreng i klassen, der – lidt usikker i de nye omgivelser – savnede sin gamle skole.

*Industriens
gyldne år*

De næste ti år blev de bedste år, dansk industri har oplevet. Investeringer, produktion, eksport, beskæftigelse – alt steg. Verdenskonjunkturerne, medlemskabet af EFTA, afviklingen af told- og importrestriktioner bidrog alt sammen til, at industrien i disse år passerede landbruget og indtog pladsen som landets hovederhverv.

Lønningerne steg også – og dermed Industrirådets kontingentindtægt. Men Theilgaard var præget af sin fars desperate kamp for at redde den store virksomhed i Køge gennem verdenskrisen efter Første Verdenskrig. Han var sparsommelig og forsigtig. Derfor havde planerne om en ny industribygning slet ikke Theilgaards hjerte. Som den kontante forretningsmand han var, kunne han ikke gå ind for en investering, som først kunne forventes at blive rentabel i en fjern fremtid.

Af samme grund var det ham imod at ændre grundlaget for Industrirådets solide økonomi. Theilgaard satte en ære i at køre Industrirådet så forretningsmæssigt og billigt som muligt. Den årlige indtægt var på ca. 6 mio. kr., hvoraf kun halvdelen anvendtes til lønninger. Man boede gratis i den gamle industribygning, der tilmed gav et overskud på en halv mio., således at der årligt var et driftsoverskud på 20-30 pct., der henlagdes til diverse fonde. Hertil kom en formue på 9 mio. plus værdien af den ubelånte ejendom, som stod til 23 mio. i ejendomsskyld.

Forretningsmanden

Specielt i administrationen af ejendommen kunne Theilgaard få afløb for sit forretningstalent. På grund af arkitektkonkurrencen i 1963 og de derpå følgende projekter blev der uundgåeligt en del uro blandt lejerne med opsigelser og indgåelse af nye lejemål til følge. Theilgaard tog altid selv de afsluttende forhandlinger, og her kom hans evner til fuld udfoldelse. Ingen arabisk tæppehandler kunne have gjort det bedre. Hele registret blev gennemspillet fra venlig modtagelse af den eventuelle lejer, over høflig forbavelse til bedrøvet skuffelse over hans betænkeligheder ved kontraktens betingelser, sluttende med forarget afvisning af lejerens forsøg på at opnå lempeligere vilkår. Den tilstedeværende medarbejder, der lige så godt som Theilgaard vidste, at der ikke var store chancer for at finde en anden lejer, kunne så tilbringe nogle dage i spændt venten, før han blev kaldt ind for at overvære, at lejereren efter en sidste krampetrækning overgav sig og gik ind på Theilgaards betingelser.

I Theilgaards tid blev sekretariatets pensionsforhold lagt i faste rammer og en 65-års aldersgrænse gennemført. Denne grænse nåede han selv i juni 1971 og trak sig derfor tilbage med udgangen af september samme år efter 11 år, hvor han med sin lange praktiske erfaring, der strakte fra 20'ernes

økonomiske verdenskrise over 30'ernes restriktionspolitik, besættelsens erstatningsproduktion, efterkrigstidens genopbygning til 60'ernes hidtil usete fremgang, var en god rådgiver for mange af de industrifolk, der i disse år opbyggede og udvidede deres virksomheder.

Direktør Theilgaard blev i efteråret 1971 afløst af den stedfortrædende direktør i Jern-og Metalindustriens Sammenlutning, cand.polit. Ove Munch.

Ove Munch, direktør fra 1971

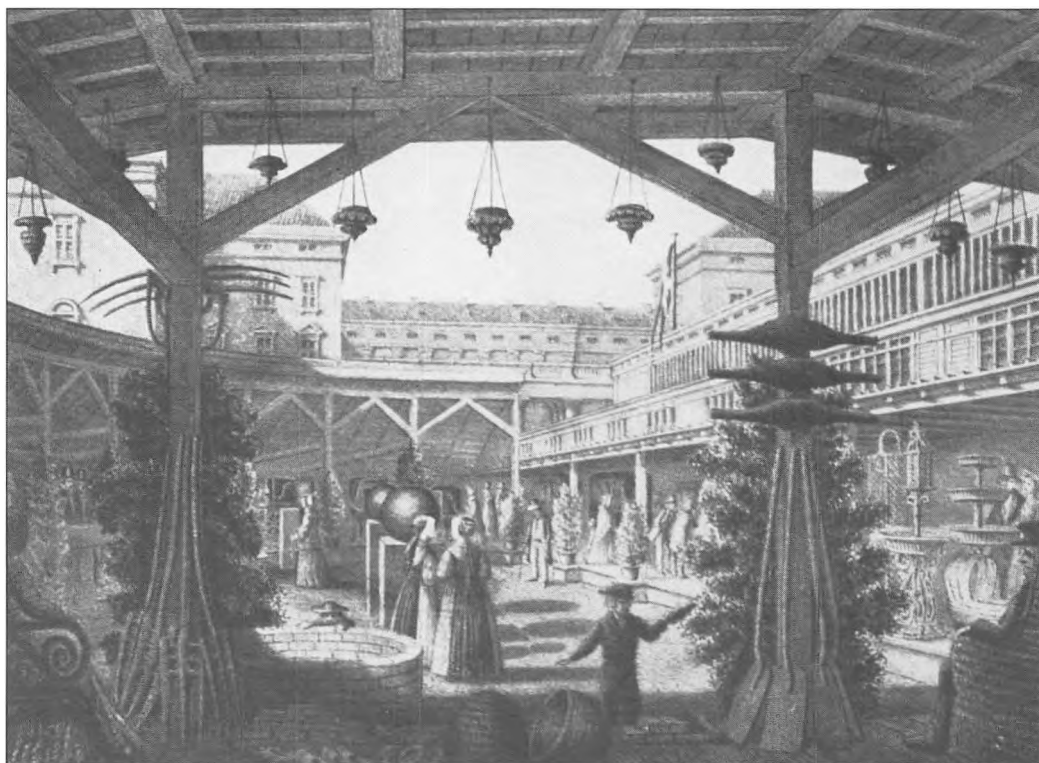
Menukortet fra middagen i anledning af Industriforeningens 50-års jubilæum viser også foreningens domiciler indtil da

Industrirådet i fest

De festligste af Industriforeningens festlige stunder i 1800-tallet var uden sammenligning åbningerne af de tre store udstillinger i 1852, 1872 og 1888.

I 1852 afholdt Industriforeningen den første egentlige industriudstilling i Danmark. På Christiansborg ridebane opførtes en udstillingsbygning i træ, som dækkede det meste af arealet. Den kongelige staldmester, de Roepsdorff, var indædt arrig over alle de borgerlige arrangementer, hans folkekære monark, Frederik VII, tillod afholdt på ridebanen, så der ikke var plads til at holde hoffets over 100 heste i kon-dition. Det lykkedes da også staldmesteren at forhindre, dels at det smukke ridehus blev inddraget i udstillingen, dels at der blev opstillet et dampanlæg, der skulle have leveret driv-kraft til de udstillede maskiner.

*Industriudstillingen
1852*

Interiør 1852 fra udstillingsbygningen på Christiansborgs ridebane. Det gamle slot, der brændte i 1884, ses i baggrunden

Udstillingen åbnedes den 5. august 1852 af Frederik VII, til hvem den kendte digter Peter Faber havde skrevet en for tiden typisk sang, der sluttede med dette diskrete indlæg for næringsfriheden:

Og husk derpaa, o Drot! og skjærm saa Aanden,
at ej for tidlig alt den bliver træt,
og bryd de Baand, der endnu tynge Haanden,
lad Lejlighed til Arbejd vorde let.
Da skal Du deri dobbelt Glæde finde,
at i Din Gaard vor Bygning vi har sat,
Thi hvad vi møjsomt samlede herinde,
er Din og Landets Rigdom og dets Skat.

De smukke ord har forhåbentlig glædet monarken, men de formildede ikke hans staldmester, som straks efter udstillingens lukning forlangte, at ridebanen omgående blev gjort disponibel for den kongelige tjeneste.

Under udstillingen afholdtes det første industrimøde. Det havde karakter af et seminar, som varede i 14 dage, hvor de 130 deltagere dagligt mødtes til fabriksbesøg og foredrag.

Åbningen af Den Nordiske Industri- og Kunstudstilling den 13. juni 1872 blev samtidig indvielse af Industriforeningens nyopførte bygning ved Vesterport. Den firfløjede bygningens indre gård var overdækket af et glastag for at kunne tjene som udstillingens hovedhal. Her modtoges kong Christian IX, kronprinsen og konseilspræsidenten af 1.200 sangere og et orkester, som spillede Niels W. Gades musik til Carl Plougs kantate, der hyldede Norden.

Krigen i 1864 var endnu i frisk minde, og genrejsningstanken fandt udtryk i teksten på den medalje, der blev slået til udstillingen. Her skrev digteren H. P. Holst:

For hvert et Tab igjen Erstatning findes.

Hvad udad tabes, det maa indad vindes.

Festlighederne i forbindelse med den næste store udstilling: Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i 1888 var legio. Selve udstillingen var i verdensklasse og både antallet af udstillere og besøgende næsten dobbelt så stort som i 1872. Den blev åbnet af kongeparret, der ankom i guld-karet med husareskorte i det skønneste forårsvejr den 18. maj, men sommeren igennem måtte Industriforeningens ledelse iføre sig den høje silkehat og diplomatfrakken, når der var fyrstebesøg, og dem var der mange af. Kongerne af Sverige og Norge, Grækenland, den tyske kejser og dronningen af Sachsen.

Udstillingens centrale bygning var denne gang arkitekt Martin Nyrops store udstillingshal, som lå på det sted, hvor han ti år senere opførte Københavns Rådhus.

Men da Industriforeningen under udstillingen den 12. juli fejrede sit 50-års jubilæum, skete det ved en formiddagsfest i selve industribygningen. Heller ikke her svigtede Christian IX, som var ledsaget af kronprinsen og sine to sønnesønner, de senere konger af Danmark og Norge. Lige over for

*Den Nordiske
Industri- og
Kunstudstilling
1872*

*Den Nordiske
Industri-, Land-
brugs- og Kunst-
udstilling
1888*

kongehuset sad på talerstolens højre side foreningens stifter, J. B. Dalhoff, som denne dag modtog det ridderkors, han mange år tidligere havde afslået. Gæstelisten var stor og repræsenterede hele det danske samfund samt en række af de udlændinge, der havde tilknytning til udstillingen. Industriforeningens formand, Philip Schou, direktør for Den Kongelige Porcelainsfabrik, talte om kunstindustrien, medens festsangen, skrevet af Holger Drachmann, var et kraftigt indlæg for næringsfriheden.

Ikke i Dalhoffs ånd

Om aftenen samledes 160 medlemmer af foreningen med bestyrelsen og repræsentantskabet til en fællesspisning. Efter middagen var der punchebolle, hvor stemningen var mindre officiel end om formiddagen.

En smagsprøve fra en af de omdelte sange med omkvædet: »Lad Rullen gaa« giver et indtryk af det:

Sikken en Skare af Store Mænd
vi stadig har haft i Bestyrelsen.
Tanker og Planer de havde i Panden,
Taler de holdt som bare Fanden,
tappert de stred i femti Aar.

Foreningens stifter, J. B. Dalhoff, har næppe deltaget i denne del af festen. Han var ingen ven af store fester, og hans asketiske indstilling prægede foreningens mærkedage. Der gik hele 18 år fra foreningens stiftelse, før man overhovedet markerede nogen begivenhed.

*Indflytning
Holmens Kanal
1856*

Det skete i 1856 ved indflytningen i Peschiers palæ ved Holmens Kanal, hvor foreningen for første gang fik foden under eget bord. Den 9. november holdt man en fest i den nyopførte store forevisningssal. Carl Ploug havde skrevet en sang om den frie samfundsånd, og Bikubens direktør, Julius Hellmann, holdt festtalen, hvori han opfordrede til at fortsætte kampen for næringsfrihed. Talerstolen var flankeret af

to portrætter. Det ene var J. B. Dalhoffs personlige gave i anledning af indflytningen: C. A. Jensens portræt af Thorvaldsen; det andet portrættet af industriens velgjører, Niels Lunde Reiersen, som en slægtning havde skænket foreningen.

Industriforeningens 25-års jubilæum i 1863 fortjener egentlig ikke at nævnes i et kapitel om foreningen i fest, for der var slet ingen. Naturligvis blev dagen markeret, men i Dalhoffs ånd og efter hans hjerte. Med støtte af Det Reiersenske Fond oprettedes et legat i H. C. Ørsteds navn. Legatet skal hvert år på sin stiftelsesdag, der altså er sammenfaldende med Industriforeningens, uddele en præmie til en håndværker eller industridrivende, som har skabt noget godt og nyt i sit fag. Den første præmie uddeltes på dagen til en kunstdrejer hos J. G. Schwartz og Søn, der havde udført en elfenbensvifte, som skulle være foreningens gave til prinsesse Alexandra ved hendes forestående bryllup med den engelske tronfølger.

*25-års jubilæum
1863*

I en tale takkede Adam Schwartz bestyrelsen for at fejre jubilæet »i en alvorsfuld, taknemmelig Stemning og ikke ved støjende Jubel eller skummende Bægre«. Også ved denne lejlighed modtog foreningen gaver af sin stifter: En statue af Hebe til palæets indgangsport og to portrætbuster af Thorvaldsen og H. C. Ørsted, alle fremstillet af ham selv.

Vi skal frem til 1871, før der atter sker noget. Den 10. maj holdt foreningen, eller for at være helt korrekt »A/S til Opførelse af en Industribygning«, rejsegilde på den store bygning ved Vesterport, der i næsten 100 år skulle blive foreningens domicil. Taler blev holdt af rustmester Georg Christensen, denne stærke og særprægede personlighed, som i disse år var den drivende kraft bag alle foreningens aktiviteter. Bygningens indvielse, der faldt sammen med åbningen af Den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872, er allerede omtalt, men indvielsen af foreningens egne lokaler i bygningen fandt først sted den 7. august 1880. Forud var gået den

*Rejsegilde
1871*

*Indvielse af
foreningslokaler
1880*

meget vanskelige beslutning om at opgive palæet ved Holmens Kanal og flytte »ud på landet«, som oppositionen kaldte flytningen til Vesterport.

Efter at have åbnet en kunstindustriudstilling i bygningen »behagede det allernaadigst Deres Majestæter Kong Christian IX og Dronning Louise samt Hellenernes Konge og Dronning og en Række Medlemmer af Kongehuset med Suite at tage Foreningens nye Lokaler i Øjesyn«. I den store læsesal var der forfriskninger og en tale af rustmester Christensen. Rustmester Christensens taler var unægtelig altid lange og svulstige, men det var jo ikke mærkeligt, om han var særlig glad og stolt på denne dag.

Født uden for ægteskab og i fattigdom stod han nu som formand for landets største forening og bød to kongehuse velkommen til en bygning, hvis opførelse ene og alene skyldtes hans jernvilje, og til foreningslokaler som heller aldrig var blevet til virkelighed uden hans seje tålmodighed og evne til at se frem. Det var en bedrift i 1880'ernes Danmark, ikke mindst fordi de store resultater var opnået på trods af en udbredt og hårdnakket modstand mod hans planer og person.

*Middag for
Georg Christensen
1880*

Nu var alt glemt, og foreningen fejrede ham ved en festmiddag på Skydebanen den 16. oktober samme år. Det var den første fest, foreningen holdt for en person, men fem år senere blev den fulgt op af en anden fest, som under hensyn til genstandens alder og indstilling blev afholdt i formiddagstimerne.

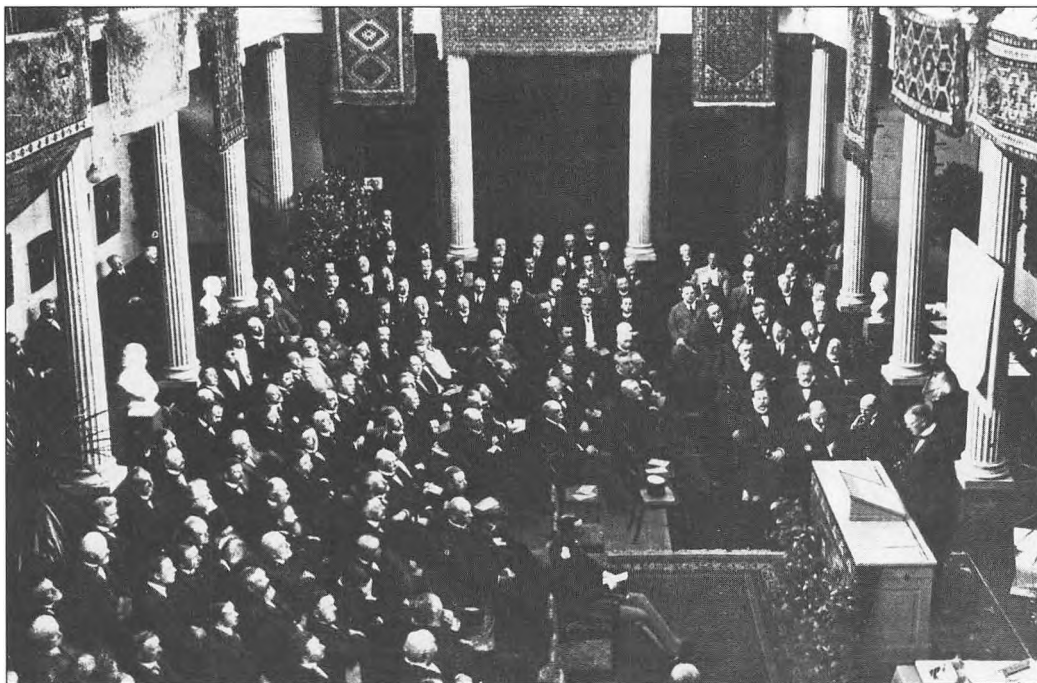
Der var én årsag og mange anledninger. Foreningens formand, Philip Schou, havde altid brug for en talerstol for kunstindustriens sag; det var årsagen. Anledningerne var dels Guldsmedelaugets jubilæumsudstilling, hvorunder den 85-årige hofguldsmed J. B. Dalhoff kunne fejre 70-års dagen for sin ansættelse som lærling, dels at Industriforeningen på en ekstraordinær generalforsamling en uge før havde besluttet at udnævne Dalhoff til foreningens første æresmedlem.

Den 1. november var den store forevisningssal fyldt af medlemmer med damer. På første række sad fem af Industriforeningens tidligere formænd og Dalhoffs familie. Æresgæsten blev ført til hæderspladsen af formanden, Philip Schou, til Riberhusmarchens toner. Formanden holdt derefter fest-talen, en gennemgang af Dalhoffs liv og indsats for kunstin-dustrien. Han sluttede med udnævnelsen til æresmedlem og overrakte ham et diplom af Arnold Krog. Dalhoff takkede med at fremdrage erindringer fra foreningens beskedne start og fremviste til slut en sølvkande, han netop havde udført til Guldsmedelaugets jubilæumsudstilling og skænket til Teknisk Skole.

Dalhoff døde i 1890, næsten 90 år gammel, og den 11. november 1900 holdt foreningen en mindefest på 100-års dagen for hans fødsel, hvor hans søn, pastor N. Dalhoff, gav en skildring af hans liv, som formanden Harald Bing afslut-tede med sine egne erindringer om foreningens stifter.

*Festen for
J. B. Dalhoff
1885*

*Udstillingssalen i
Industribygningen var
en fornem ramme om
officielle arrangementer
som f.eks.
Industriforeningens 75-
års jubilæum i 1913*

Industriforeningens 75-års jubilæum i 1913 måtte uundgåeligt blive præget af, at Industrirådet var kommet til verden tre år før. Programmet var stort lagt op, strakte sig over to dage, og tyngdepunktet var så afgjort industripolitisk. Formanden Alex. Foss bød de mange gæster med Christian X i spidsen velkommen og afsluttede en historisk indledning med meddelelsen om, at Industriforeningen havde udnævnt tre æresmedlemmer, alle tidligere formænd: Philip Schou, Carl Michelsen og Harald Bing. Det er den eneste gang, der er gået inflation i æresmedlemskabet. Både før og siden har denne æresbevisning været yderst sjælden.

Efter en række foredrag sluttede dagen med souper på Nimb. Den følgende dag var der besøg i Københavns Havn, efterfulgt af fabriksbesøg på Soyakagefabriken og Tændstikfabrikkerne.

Under den Første Verdenskrig var der naturligvis ingen festligheder, man da krigen var forbi, ønskede industrien og Industrirådet at vise sin taknemmelighed over for Alex. Foss og hans enestående indsats under krigen.

Den fandt udtryk i en aftenfest på Københavns Rådhus i forbindelse med generalforsamlingen den 25. april 1919.

Rådhushallen var fyldt af 900 festklædte deltagere, som stående modtog Alex. Foss med så stormende ovationer, at det varede længe, før han overhovedet kunne indlede aftenen med en tale om krigens trængsler og om fredens opgaver.

Derefter tolkede næstformanden, direktør Benny Dessau, industriens og samfundets tak til Alex. Foss og sluttede med at overrække ham den netop stiftede »Alexander Foss' Industrifond« med en kapital på kr. 350.000 til anvendelse efter hans egen nærmere bestemmelse.

En række kunstnere fra Det Kongelige Teaters opera underholdt derefter forsamlingen, indtil Serina Nimb kunne slå dørene op for en af sine berømte serveringer, som må have krævet betydeligt flere kalorier, end der var dækning

for i de rationeringsmærker på 30 g rugbrød, 15 g franskbrød og 15 g. smør, som i den verefattige efterkrigstid skulle indsendes sammen med tilmeldelsen til festen.

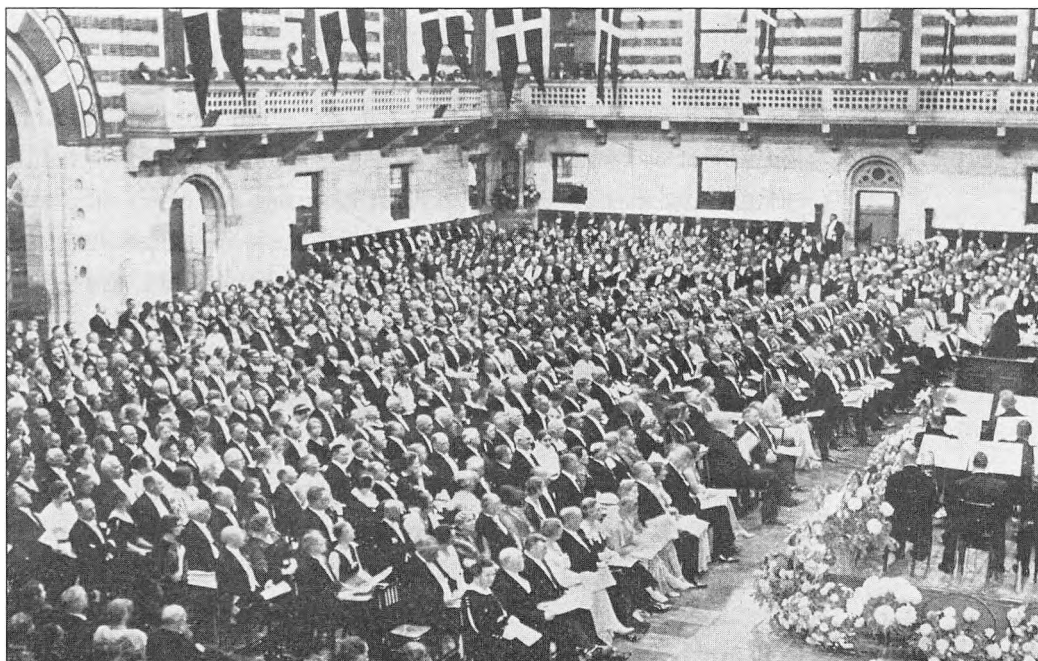
I en takketale fortalte Alex. Foss, at han som ung syntes, at den skønneste måde at tjene fædrelandet på var at ofre livet på valpladsen. Men han fortsatte, at skønnere end at tjene sit land ved sin død var det dog at tjene det i sit liv. Han håbede at have gjort sig fortjent til at kaldes en af »Fædrelandets værdige Sønner« – et citat fra Grundtvigs berømte gravskrift over Willemoes på Odden kirkegård.

Mindre end et år efter, den 24. januar 1920, ramtes Alex. Foss af en hjerneblødning under et møde i Industrirådet. Selv hans kæmpekræfter kunne ikke bære den overmenneskelige arbejdsbyrde, han havde påtaget sig under og efter den Første Verdenskrig.

Travle jubilæumsår

I 1930'erne kunne foreningen fejre to store jubilæer.

*Industrirådets 25-års
jubilæum i 1935 af-
sluttedes med en
aftenfest på
Københavns Rådhus
for 1.800 gæster*

I 1935 kunne Industrirådet fejre sit første jubilæum – 25 år. Sammenlignet med Industriforeningens 25-års jubilæum, der som nævnt kun blev markeret med oprettelsen af H. C. Ørsteds Legat, var det en smuk, festlig og selvbevidst manifestation af den første milepæl i erhvervsorganisationens historie. Nu var der ikke længere tale om bestræbelse på at opnå anerkendelse som et af landets hovederhverv, men om bekræftelse af, at målet var nået. Efter kransenedlæggelser samledes bestyrelsen med personalet foran Industrirådets indgang, hvor personalets gave, et kontorflag, blev hejst. Formiddagens reception bragte en strøm af gæster og gaver, herunder kr. 20.000 fra A/S Otto Mønsted til udskrivning af en prisopgave om veje til at forøge beskæftigelsen.

Kl. 11 ankom kong Christian X og kronprinsen til forevisningssalen, hvor de officielle gæster med statsministeren og mange medlemmer af regeringen havde taget plads. Formanden, direktør August Holm, indledte med et industripolitisk foredrag, hvorefter repræsentantskabets formand overrakte ham en check på kr. 127.000, dels til rejsning af et monument for Alex. Foss, dels til oprettelse af et »Industriraadets Jubilæumsfond«.

Da Christian X derefter forlod salen, ledsaget af formand og bestyrelse, standsede han pludselig op og gik hen til Industrirådets formand, direktør H. P. Prior, og gav ham spontant et varmt håndtryk – et impulsivt udtryk for store kredses indstilling til en fængselsdom, der var overgået H. P. Prior i forbindelse med Landmandsbankens sammenbrud i 1922. For H. P. Prior var det en uforglemmelig æresoprejsning.

De ca. tusind mødedeltagere spredtes derefter i husets øvrige mødelokaler til stående buffet.

Om eftermiddagen holdt nationalbankdirektør Bramsnæs og direktør for Den Polytekniske Lærestalt, professor P. O. Pedersen, foredrag, som sammen med formandens blev udsendt i et særtryk af Tidsskrift for Industri, der samtidig udkom i et jubilæumsnummer, der indeholdt oversigter over

industriens udvikling siden 1910. Jubilæets vægtigste publikation var »Hovedtræk af Industriraadets Historie«, forfattet af sekretær, cand.jur. Johannes Hansen.

Landsindustrimødet var hermed afsluttet, men jubilæumsprogrammet var langt fra udtømt. Om aftenen åbnede Københavns Rådhus dørene for en storslået fest. I Rådhushallen bød overpræsidenten velkommen til de nygifte, kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid, og 1.800 festklædte gæster. Det Kongelige Kapel og solister fra operaen fremførte sammen med studentsangerne kantaten: »De hundred tusinde hænder« til musik af Johan Hye-Knudsen og tekst af Hans Hartvig Seedorff Pedersen.

I et interval talte Industrirådets formand, handelsministeren og formændene for de nordiske industriforbund, inden kantatens sidste del afsluttede det officielle program.

Resten af aftenen var der stående souper i repræsentationslokalerne og dans i Rådhushallen til Livgardens orkester.

Kong Christian X og Kronprins Frederik forlader den store, nye Palladium biograf, der var rammen om møderne ved Industriforeningens 100-års jubilæum i 1938

En uforglemmelig begivenhed

Det var uden tvivl den største og fornemste fest, der endnu var afholdt i Industriforeningens regi, men den blev dog overgået tre år senere, da Industriforeningen selv fejrede 100-års jubilæet i 1938.

*Industriforeningens
100-års jubilæum
1938*

Det var naturligvis svært at jubilere med kun tre års mellemrum, men det lykkedes at give de to begivenheder hver

Ved Industriforeningens 100-års jubilæum lod bestyrelsen sig fotografere sammen med personalet. Det er bestyrelsen, der bærer høje hatte, hvis nogen skulle være i tvivl

sin identitet, hvortil også medvirkede, at Industribygningen i mellemtiden var blevet radikalt ombygget. Det gamle udstillingsareal med den store forevisningssal var i 1937 blevet afløst af den moderne storbiograf Palladium, som med sine 1.400 pladser nu blev rammen om formiddagens møde.

Der var et imponerende stykke foreningshistorie i formandens velkomst til de kongelige. Christian X havde også været til stede ved foreningens 50- og 75-års jubilæer, men

blev dog overgået af sin onkel, prins Valdemar, som yderligere havde deltaget i åbningen af Den Nordiske Industri- og Kunstudstilling i 1872.

Formandens og handelsministerens taler var begge historiske tilbageblik, men fremtiden fik også sit. Jubilaren skænkede det nystiftede Akademi for de Tekniske Videnskaber kr. 600.000 i vuggegave.

Foreningen fik naturligvis også selv gaver, blandt hvilke skal fremhæves personalets gave – en kopi af C. A. Jensens maleri af H. C. Ørsted, som hænger på Frederiksborg.

Der lå en meget smuk tanke bag denne gave. Da J. B. Dalhoff i 1856 som nævnt skænkede Industriforeningen sit eget portræt af Thorvaldsen, malet af C. A. Jensen, ved indflytningen i palæet ved Holmens Kanal, opfordrede han til en indsamling med det formål at lade C. A. Jensen male en gengivelse af det portræt af H. C. Ørsted, han tidligere havde malet til Frederiksborg. Indsamlingen blev iværksat, men måtte desværre aflyses på grund af manglende tilslutning. Det var denne forsyndelse, personalet nu bødede på 82 år senere.

Dagens afslutning kunne slet ikke sammenlignes med nogen tidligere festdag. Der var aldrig og vil formentlig aldrig blive afholdt et så storslået arrangement.

Alle medlemmerne og medlemsvirksomhedernes funktionærer og arbejdere var foreningens gæster i Tivoli. 15.000 havde efterkommet indbydelsen til en uforglemmelig aften, som indledtes på Kunstnerplænen med musik af et 115 mands orkester sammensat af en række virksomhedsorkestre og sang af De Samvirkende Københavnske Arbejdersangkor med 400 mand.

Formandens velkomst blev fulgt af hilsener fra den jyske, fynske og sjællandske industri, fra De Samvirkende Fagforbund og fra regeringens chef, statsminister Stauning.

Dette program afsluttedes med nationalsangen, hvorefter orkester og kor opløstes i de oprindelige virksomhedsor-

*En fest uden
sidedestykke*

kestre og sangkor, som resten af aftenen underholdt i alle havens restauranter, hvor deltagerne ligesom i de forskellige forlystelser var foreningens gæster.

Aftenen var begunstiget af sommervarme – det var den 12. juli – og sluttede med et festfyrværkeri, der kulminerede med Industriforeningens bomærke i et gnistrende ildhav.

Også dette jubilæum markeredes af en publikation. Johannes Hansen skrev foreningens historie i et jubilæumsnummer af Tidsskrift for Industri: Industriforeningen i København 1838-1938.

*Industrirådets
50-års jubilæum
1960*

I tilknytning til Industrirådets 50-års jubilæum afholdtes fredag den 28. oktober 1960 et landsindustrimøde i Palladium med foredrag af formanden, direktør Aage L. Rytter, viceformanden, direktør I. C. Thygesen og direktør, dr. techn. H. P. Christensen, som fremsatte industriens synspunkter og ønsker og fastslog dens position. Der var endvidere indlæg af handelsministeren med efterfølgende diskussion. Mødet afsluttedes med frokost i Wivex og Nimb for de ca. 1.000 deltagere. Selve jubilæumsdagen, lørdag den 29. oktober, overdrog Industrirådet en formue på kr. 650.000 til Selskabet for Danmarks Tekniske Museum, det første skridt på vejen til at realisere en gammel drøm.

Fester i en opgangstid

Bestyrelsen modtog også selv mange smukke gaver i løbet af formiddagen og deltog derefter i en frokost for Industrirådets personale, der kunne glæde sig over en ekstra månedsgage.

*Industriforeningens
125-års jubilæum
1963*

Industriforeningens 125-års jubilæum blev ikke holdt på selve dagen den 12. juli 1963, men den 2. april i tilslutning til den ordinære generalforsamling. Inden for en tidsmæssig stram ramme afvikledes et program, hvis saglige indhold forklarede en tilstrømning, der var større end selv Palladiums 1.400 pladser kunne rumme, ligesom Wivex og Nimb denne

gang måtte suppleres med Officersforeningen og Industrieforeningens egen restaurant for at klare den efterfølgende frokost. Det blev desværre nødvendigt at lukke for tilmeldinger længe inden mødet.

Traditionen tro overværede majestæten, kong Frederik IX formandens, direktør I. C. Thygesens, og statsministerens taler. Departementschef Erik Ib Schmidts foredrag om økonomisk politik og industriel ekspansion var det sidste indlæg, inden selve jubilæumsprogrammet afsluttedes med premieren på en propagandafilm for dansk industri: »Gensyn med Danmark«.

På en efterfølgende generalforsamling vedtoges en navneforandring fra »Industriforeningen i København« til »Danmarks Industriforening« – en ændring der aldrig rigtig slog igennem.

*Kært barn har
mange navne*

Først i 1972, da organisationens navn blev Industrirådet, og dens ledende forsamling – også kaldet Industrirådet – blev omdøbt til hovedbestyrelsen, blev navneproblemet tilfredsstillende løst.

Dagen afsluttedes med en middag for hovedbestyrelsen og repræsentanter for regering og myndigheder på Sølyst. Det var formodentlig sidste gang, Industriforeningen indbød til fest i kjole og hvidt, og smokingen havde formentlig holdt sit ufestlige indtog allerede ved denne lejlighed, hvis ikke jubilæet havde givet anledning til en mild ordensregn, som naturligvis havde krav på et kjolerevers netop denne aften. Industriforeningens æresmedlem, direktør H. P. Christensen, havde kort forinden modtaget storkorset af Dannebrog, og det var også dryppet på et par degne i sekretariatet.

Publikationer var denne gang et billedhæfte: »Industrien – Danmarks største arbejdsplads«, som uddeltes i en halv million eksemplarer, og et jubilæumsnummer af Tidskrift for Industri med hovedtræk af Industriforeningens historie og indsats gennem 125 år, redigeret af redaktør Poul Melgaard.

Industrirådets lokaler var efterhånden alt andet end repræsentative, hvorfor alle større arrangementer enten blev holdt uden for huset eller begrænsedes til Palladium og dens store foyer. Derfor blev 125-års jubilæet den sidste egentlige fest i den gamle Industribygning. De følgende var alle knyttet til opførelsen af det nye Industriens Hus, som kom til verden med al den festivitas, der tilkommer et ønskebarn.

*Grundstens-
nedlæggelse
1978*

Nedrivningen af den gamle bygning begyndte den 2. januar 1977, og få måneder senere var der kun fire sten tilbage. De blev den 14. marts 1978 indmuret som grundsten i den nye bygnings fundament af Hans Kongelige Højhed Prinsen, handelsministeren, Københavns overborgmester og byggeudvalgets formand, direktør H. K. Jørgensen, der ligesom Industrirådets formand udtrykte organisationens håb til den kommende bygnings fremtid. Derefter nedlagdes grundstensdokumentet med oplysninger om den gamle og den nye bygning sammen med et bronzerør med et sæt ny-slåede mønter.

*Under grundstens-
nedlæggelsen til
Industriens Hus i 1978
holdt prins Henrik
fagligt møde i
arbejdstiden*

Grundstensnedlæggelsen afsluttedes med en sammenkomst på Glyptoteket.

Opførelsen gik hurtigt, og allerede den 29. september samme år holdt man rejsegilde, hvor direktør H. K. Jørgensen takkede arkitekter, ingeniører og håndværkere for samarbejde. Det samme gjorde arkitekt Erik Møller, men derefter kom et improviseret og eksotisk indslag. Industrirådet havde tilfældigvis samme dag besøg af præsidenten for Japans industriforbund, og han gav beredvilligt og på japansk huset sine bedste ønsker med på vejen.

*Rejsegilde
1978*

I juli 1979 fik det nye hus liv. Der kom strøm i ledningerne, varme i rørene og vand i hanerne. Ejer og lejere begyndte at flytte ind, selv om der endnu var håndværkere overalt. Industrirådets sekretariat begyndte indflytningen midt i juli og var i august tilbage i normal arbejdsrytme. Nu var det tiden at indvie det nye hus og fejre tilbagekomsten til Rådhuspladsen fra det to et halvt-årige eksil i General Motors' administrationsbygning i Aldersrogade. Det skete fredag den 24. august, hvor personalet med ægtefæller, 400 i alt, samledes i den smukke nye mødesal, hvor de blev budt velkommen af Industrirådets formand, direktør Erik B. Rasmussen, medens direktør Ove Munch og personaleforeningens formand tolkede sekretariatets følelser og håb ved indflytningen. Derefter fik kantinen på tredje sal sin ilddåb og dannede sammen med den store repos og mødelokalerne på denne etage rammen om en stående buffet.

*Indvielse
1979*

Fra kl. 21 var der dans i den store mødesal, som viste sig særdeles velegnet også til dette formål.

Ugedagen efter, fredag den 31. august, stod fra morgen til aften i den officielle indvielses tegn. Om formiddagen kom mere end 200 gratulanter og en strøm af blomster og smukke gaver, som bidrog til at forskønne og hygge i de nye lokaler. Kl. 12 var der frokost for aktionærer, arkitekter, ingeniører, leverandører, lejere og repræsentanter for Københavns kommune i den nye restaurant Copenhagen Corner.

Frokosten indledtes i den største af det nye Palladiums tre biografer, hvor direktør H. K. Jørgensen, Københavns overborgmester og arkitekt Erik Møller talte til de 170 gæster inden premieren på en film om den gamle Industribygning, dens nedrivning og den nye bygnings opførelse.

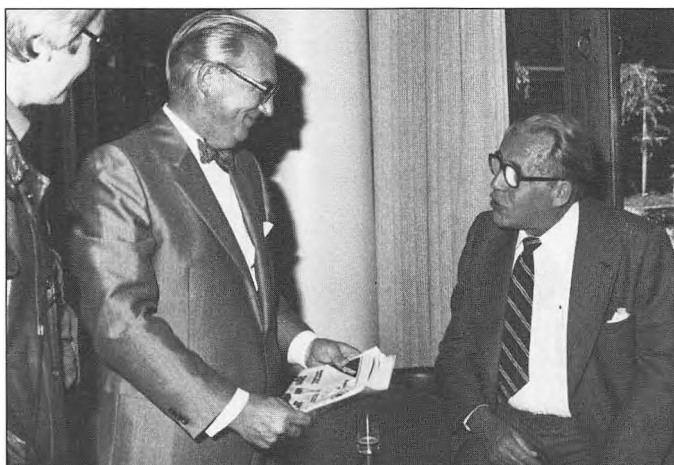

Ved indvielsen af Industriens Hus den 31. august 1979 blev dronning Margrethe og prins Henrik modtaget af Industrirådets formand, Erik B. Rasmussen og fru Ebba Rasmussen

Kl. 18 indledtes det sidste, men også det største og festligste af indvielsesarrangementerne, som tillige fortsatte den fornemme tradition fra 1856 og 1880 for kongehusets tilstedeværelse ved Industriforeningens indvielse af nye domiciler. Dronning Margrethe og Hans Kongelige Højhed Prinsen blev modtaget af forretningsudvalget, bestyrelsen for Industriens Hus A/S, Industrirådets direktør m.fl. og foretog en rundgang i lokalerne, der sluttede i Palladiums store biograf, hvor 480 gæster ventede.

*Industriklubben
debuterede som
kaffeklub, da
regentparret afsluttede
souperen i Industriens
Hus*

*Under formiddagens
reception fortsatte
direktør Ove Munch
diskussionen med en af
de skarpeste kritikere
af Industriens Hus,
redaktør Flemming
Madsen*

Formandens velkomst her afsluttedes med en tak til den 100-årige nabo, Tivoli, for den gave, der netop i dette øjeblik kom marcherende ind med piber og trommer og en kæmpe-mæssig blomsterkurv – Tivoligarden i rød galla. En optakt, der slog den glade, festlige tone an, som prægede hele aftenen. Efter taler af handelsministeren, direktør H. K. Jørgensen og direktør Ove Munch kørte formiddagens film atter hen over lærredet, men nu med en ny og overraskende slutning – regentparrets ankomst til Industriens Hus en time før

– en ajourføring, der havde krævet en hasarderet væddeløbskørsel under politieskorte til filmlaboratoriet og tilbage til Palladium.

Souperen i kantinen og de øvrige lokaler på tredje sal var lige så vellykket som ugen før, men med den variation, at regentparret indtog kaffen på femte sal i den nystiftede Industriklub, som derved fik sin egen kongelige indvielse. For de øvrige gæster serveredes kaffe på anden sal, hvor alle gaverne var udstillet, og hvor der i øvrigt også var musik hele aftenen.

I stuen fandt Frederiks orkester også denne fredag de melodier, der fyldte dansegulvet i den store mødesal resten af aftenen lige til midnat. En smuk, festlig og glad dag var til ende, men overalt i Industriens Hus minder de mange smukke og kunstneriske gaver fra husets venner om indvielsen.

*Siden indvielsen har Industriens Hus
modtaget en række besøg af
Kongehusets øvrige medlemmer*

Industriforeningen og Industrirådet har haft 41 formænd, men i 1986 var det første gang 8 var samlet. Fra venstre: I. C. Thygesen, N. Arnth-Jensen, Otto Christensen, C. Hill-Madsen, H. K. Jørgensen, Nils Wilhelm, H. Brüniche-Olsen og Erik B. Rasmussen

Formænd

Oversigt over *Industriforeningens* formænd:

J. G. Forchhammer	1838–1839
I. J. Unsgaard	1839–1840
M. J. Meinert	1840
H. L. Danchell	1840–1843
S. Hjorth	1843–1845
I. G. Schwartz	1845–1847
V. Rothe	1847–1848
H. H. Kayser	{ 1848–1851 1853–1857
E. D. Ehlers	1851–1852
C. V. Holten	1852–1853
J. A. Schwartz	1857–1861
L. Holmberg	1861–1865
C. A. Rames	1865–1868
M. H. Bing	1868–1871

G. Christensen	1876–1883
Philip Schou	1883–1890
C. Michelsen.....	1890–1898
Harald Bing.....	1898–1905
C. Nyrop	1905–1907
Robert A. Fraenckel	1907–1909

Industriforeningens og *Industrirådets* formænd:

H. P. Prior	{ 1910–1911 1921–1923
Alex. Foss.....	1912–1921
Benny Dessau.....	1923–1925
Chr. Overgaard.....	1926–1932
Karl Meyer.....	1932–1935
August Holm	1935–1941
H. P. Christensen	1942–1948
P. Wonsild.....	1948–1951
Aage L. Rytter.....	{ 1951 1956–1961
Axel Gruhn	1951–1952
H. Stevenius-Nielsen.....	1952–1956
I. C. Thygesen.....	1961–1966
N. Arnth-Jensen.....	{ 1966–1969 1971–1972
C. Hill-Madsen	1969–1971
Hj. Kyrsting.....	1972–1974
H. K. Jørgensen	1974
H. Brüniche-Olsen.....	1974–1978
Erik B. Rasmussen.....	1978–1983
Nils Wilhjelm	1983–1986
Otto Christensen.....	1986–

Kilder og litteratur

Arkiver med arkivalier om Industriforeningen og Industrirådet
Erhvervsarkivet.

Industrirådet.

Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen.

Københavns Bymuseum.

Københavns Stadsarkiv.

Bøger og artikler

Berg, Rasmus:

»Da Industriforeningen blev til«. I: Historiske Meddelelser om København 1938, 3. Rk. Bd. 2, s. 695-706.

Berg, Rasmus:

»Industriforeningen og den første danske Jernbane«. I: Tidsskrift for Industri 1907, s. 113-126.

Berg, Rasmus:

»Minder fra Haandværk og Industri« (1954).

Bokkenheuser, Knud:

»Dreiers Klub: kulturhistoriske Interiører fra Rahbeks København« (1903).

Bokkenheuser, Knud:

»Klubliv: et Bidrag til Københavns borgerlige Livs Historie« (1923).

Christensen, H. P.:

»Erindringer fra en ingeniørs liv i skibsbygningens og industriens tjeneste« (1972).

Dalhoff, N.:

»Jørgen Balthasar Dalhoff: et Liv i Arbejde« (1915-1916).

»Dansk Kedelforening 1918-1968« (1968).

»De danske Statsbaner 1847-1947« (1947).

Dybdahl, Vagn:

»Dansk industri og de store udstillinger 1889-1914«. I: Erhvervshistorisk Årbog 1960, s. 7-26.

Dybdahl, Vagn:

»Industriforeningen i København 1888-1910: standpunkter og virke« (1970)

(Særtryk af Erhvervshistorisk Årbog 1970).

Eller, Povl:

»Industriens mænd: et maleri af P. S. Krøyer 1903-1904« (1984).

Elmqvist, Hjalmar V.:

»Industrifagene: en Oversigt over de første femogtyve Aar 1906-1931« (1931).

Ersbøll, Birgitte:

»Borgerligheden i Holmens Kanal 12«. I: Berlingske Tiden-
de 22.7.1979.

Foss, Alex.:

»I Krigsaarene 1914-1919« (1920).

Foss, Alex.:

»Memoirer fra 1. Verdenskrig« (1972).

Foss, Erling:

»Knæfaldet efter 9. April: en historisk Studie og Bedøm-
melse« (1947).

Goldschmidt, Meir:

»Livs Erindringer og Resultater«. Bd. 1-2 (1965) (oprindelig
udg. 1877).

Hannover, Emil:

»Det danske Kunstindustrimuseum i de første 25 Aar 1895-
1920« (1920).

Hansen, Johannes:

»Hovedtræk af Industriraadets Historie 1910-1935« (1935).

Hartmann, Sys:

»50 palæer og landsteder« (1976).

Hartz, G. E.:

»Fra min Arbejdsmark: Foredrag og Mindeord« (1943).

Hartz, G. E.:

»Proprietær F. Hartz, Lundholm: skrevet for de Unge i Slæg-
ten i Mindet om min Far« (1955).

Hendriksen, F.:

»Mennesker og Oplevelser: Erindringer fra sidste Halvdel af
nittende Aarhundrede« (1910).

Hoff, Niels:

»Københavnsk Erhvervsråd gennem 25 år« (1968).

Hyldtoft, Ole:

»Københavns industrialisering 1840-1914« (1984).

Jørgensen, Frank:

»Københavnske foreninger 1820-1848«. I: Historiske Meddelelser om København 1957-1959, 4. rk. bd. 5, s. 25-112.

Jørgensen, Harald (red.):

»København fra Boplads til Storby«.
Bd. 1-2 (1948).

Jørgensen, K. O. B.:

»Danmarks tekniske Museum gennem 50 år«. I: Danmarks tekniske Museum: »Årbog 1961«, s. 102-118.

Kaarsted, Tage:

»Storbritannien og Danmark 1914-1920« (1975).

Linvald, Steffen, Ernst Mentze og M. Friis Møller (red.):

»Danmarks hovedstad fra landsby til storby« (1948).

Linvald, Steffen:

»Fra Bremerholm til Gammelholm« (1968).

Linvald, Steffen:

»Rådhuspladsen i fortid og nutid« (1950).

Millech, Knud:

»Danske arkitekturstrømninger 1850-1950« (1951).

Nationalmuseet (udg.):

»Historiske huse i det gamle København:
fortegnelse over bevaringsværdige ældre bygninger
i »Bispestaden« og »Ny-København«« (1972).

Nyrop, Camillus og Aage Sølvér:

»Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk
1879-1929: et Afsnit af det danske Haandværks Historie«
(1929).

Nyrop, Camillus:

»Georg Christensen: et Bidrag til Industriforeningens Historie«. I: Maanedsskrift for tekniske Meddelelser 1884, s. 1-49.

Nyrop, Camillus:

»Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838-1888: en historisk
Oversigt« (1888).

Nystrøm, Eiler:

»Industrihistorikeren Camillus Nyrop: en Livsskildring«
(1922).

Pedersen, P. O.:

»Akademiet for de tekniske Videnskaber: Foredrag i Industriforeningen den 15. November 1937« (1938).

Schou, Aage Sølvér (red.):
»Teknologisk Institut 1906-1931« (1931).
»Det tekniske Selskab 18. September 1843, 1893, 1918« (1918).
»Det tekniske Selskab 1843-1943« (1943).
»Det tekniske Selskabs skoler 1843-1968« (1968).
Thyregod, Oskar:
»Industriforeningens Bibliotek« (1935).

Tidsskrifter og andre periodica

Advis: Landmandsbankens personaleblad, nr. 21, oktober 1971: »Et hundrede Aar« (Landmandsbanken 1871-1971).
Akademiet for de tekniske Videnskaber: »Beretning« (div. årgange).
Danmarks tekniske Museum: »Årbog« (div. årgange).
Dansk Industri 1972- (udg. af Industrirådet).
Dansk Kedelforening: »Årsberetning« (div. årgange).
Dansk Standardiseringsråd: »Årsberetning« (div. årgange).
Industriforeningens Tidende 1838-1840.
Industriforeningens Tidsskrift 1885-1899.
Meddelelser fra Industriforeningen 1912-1914.
Maanedsskrift for tekniske Meddelelser 1870-1884 (udg. af Industriforeningen).
Maanedsskrift udgivet af Industriforeningen i København 1866-1869.
Quartalsberetninger fra Industriforeningen i København 1841-1865.
Tidsskrift for Industri 1900-1971 (udg. af Industriforeningen/Industrirådet).
Tidsskrift for Industri 1935: Jubilæumsnummer, Industriraadets 25 Aars Jubilæum 1935.
Tidsskrift for Industri 1938: Jubilæumsnummer, Industriforeningen i Københavns 100 Aars Jubilæum 1938.
Tidsskrift for Industri 1960: Jubilæumsnummer, Industrirådets 50 års jubilæum 1960.
Tidsskrift for Industri 1963, nr. 7: Jubilæumsnummer, Industriforeningens 125 års jubilæum 1963.
Tidsskrift for Kunstindustri 1885-1899 (udg. af Industriforeningen).

Fotos

Til at supplere Industrirådets eget materiale er der benyttet illustrationer fra følgende:

Det kgl. Bibliotek: s. 7, 9, 13, 14, 17, 23, 31, 35, 36-37, 67, 86, 94, 106, 112, 115, 133, 135, 137, 166, 168, 170, 173, 193

Frihedsmuseet: s. 149, 151, 156, 158, 161, 163

Københavns Bymuseum: s. 28-29, 68, 110

Thorvaldsens Museum: s. 11

Ambroos Pressefoto: s. 47

Nordisk Pressefoto: s. 124, 198

Politikens Pressefoto: s. 46-47, 85, 164, 202

Pressehuset: s. 46

*Industriforeningen lejede fra 1838-41 lokaler i
baghuset til hofurtekræmmer Salomonsens ejendom
på Kongens Nytorv. Den lå ved siden af den
nuværende franske Ambassade*

*Industriforeningen havde langt til
naboerne i de første år efter opførelsen i 1872.
Det var den første større bygning
udenfor de gamle volde*

Industriforeningen i Kjøbenhavn blev stiftet i juli 1838 med det erhvervspolitiske formål at få afskaffet laugsprivilegierne og bane vej for den spæde industri i et landbrugs- og håndværksdomineret samfund.

Medlemskab var personligt.

I 1910 etableredes inden for Industriforeningen en selvstændig medlemsgruppe, Industrirådet, bestående af industrielle virksomheder og organisationer.

Industrirådets stadige ekspansion, først på det erhvervspolitiske, senere også på det servicemæssige område, har i årenes løb medført, at den oprindelige industriforening gradvist er integreret i Industrirådet.

